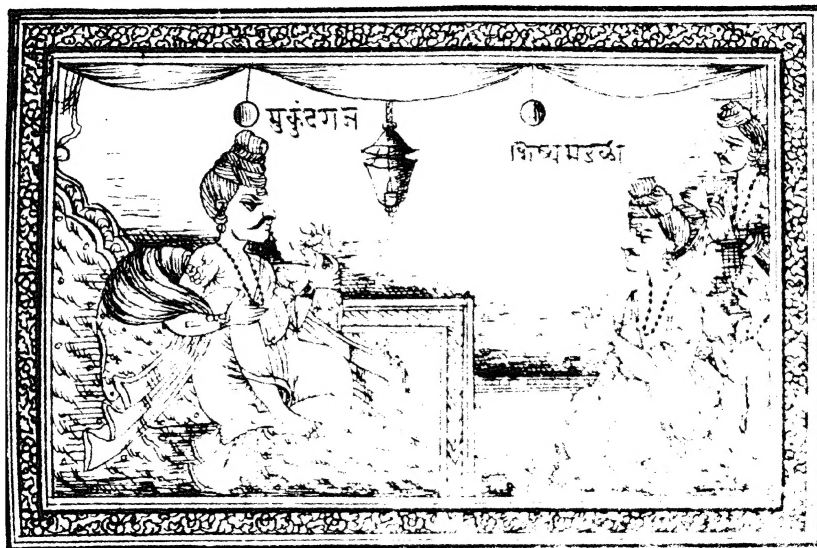

अथ श्रीमद्विवेकसिं
धुपूर्वाद्धप्रारम्भः॥

श्रीगुणेशायनमः॥ श्रीगुरुसच्चिदानंदायनमः
॥ जयजयाजीचंद्रमोक्षी॥ मार्तेकपादृष्टीन्या-
हाळी॥ तरीपावेनभीनव्हाळी॥ ब्रह्मसरवाची
॥ १॥ जयजयविश्वोदयपंथकंदरा॥ सर्वभूता
भूतांतरा॥ निरंतरविस्तारा॥ विश्वबीजा॥ २॥
तूंविश्वबीजाचापुतळा॥ कींविश्वाचाजिह्वा
ळा॥ जीसरवाचियासुकाळा॥ परमपुरुषा॥
३॥ तूंनिर्गुणनिराकार॥ निःसंगनिराधार॥ तु

वि.

१

श्रियास्वरूपाचापार॥नेणतीब्रम्हादिक॥४
॥तूंसच्चिदानंदननु॥षड्भावविकारविहिनु
॥स्वप्रकाशंप्रकाशमानु॥स्वसंवंध॥५॥तुझा
अनुग्रहेंघडे॥तरीतुंझेंज्ञानहोयरोकडे॥स्व-
स्वरूपअनुभाविजेपुढें॥स्वानुभावेज्जी॥६॥त
रींमाझेहृदयींवावे॥प्रसन्नवाचेचेववावे॥
स्वस्वरूपबोलवावे॥मजकरवेज्जी॥७॥तूंच-
तुर्विधवाचेतें॥प्रसवलासीनिरुते॥हेंजाणो

पू.

१

नियांतूते॥ प्रार्थितअसें॥ ८॥ तुझियास्वरूपा
नुभवे॥ म्यानिवांतकांनसावे॥ परीपरोपका
रार्थबोलावे॥ हेतुझेचइच्छे॥ ९॥ धालेपणा-
चेदेकर॥ जेवींदेतीजेवणार॥ तेवींतुझियास्व
रूपाचेउद्धार॥ मातेबोलविताती॥ १०॥ याबों
बडीयाबोला॥ श्रीचंद्रचूडसंतोषला॥ मग-
सौरसकेला॥ ग्रंथनिर्माणी॥ ११॥ वेदशास्त्रा
चाप्रथितार्थ॥ महाठियाफलितार्थ॥ तरींच

वि.
२

तुरीं परमार्थ ॥ कांन घ्यावाजी ॥ १२ ॥ चडचा
तुर्या तेजिणे ॥ ऐसें बोलती शाहाणे ॥ तरी ये-
थीचे परमार्थ सुणे ॥ ग्राहीक कांन व्हावे ॥ १३ ॥
धुळीमाजी लरत ॥ जरीं भेटेन करितां प्रयत्न
॥ तरींच तुरीकां यत्न ॥ करावाजी ॥ १४ ॥ जरीं
रुईच्या झाडीं ॥ भरतीमधा चियाकावडी ॥ त-
रीं हिंडावयाची आडपाडी ॥ कांपडू घ्यावीं ॥ १५ ॥
॥ जरीहे आर्ष बोल ॥ परीं रोकडे ब्रह्मज्ञान हें न

पू.

२

वल॥ तरी अवज्ञा कवण करील॥ येथींच्या वि-
षयीं॥ १६॥ ऊसकीर दिसे काळा॥ परी भीतरी
अमृताचा गळाळा॥ तैसे बोल आर्ष परी झळा-
ळा॥ दिसे विवेकाचा॥ १७॥ यानवर साचें उ-
पलवण॥ तें वाचेसी उधडनागवण॥ ह्मणू-
नि न प्रवर्तती शाहाणे॥ तेथींचि विषयीं॥ १८
॥ वक्तारवर साचा॥ जरी झाला आपाडाचा॥
तथापि लाभ परमार्थाचा॥ तथासी दुर्लभ चि-

वि

३

कीं॥१९॥तैसेसीमायिकरसवृत्ति॥बोलतांअं
गासीयेमहंती॥आणिपरमार्थाचीसंविती॥ते
दुरिचदुरावे॥२०॥जैसाश्वपचान्वियेघरीचापा
क॥झालाआपाडाचारसिक॥तथापिमदाचा
रलोक॥तयानातळतिकीं॥२१॥तैसेंसंसारि
कबोलणें॥तेंनस्विकारितीशाहाणें॥जयांसी
अखंडअनुभवणें॥रमतत्व॥२२॥जेथेंब्रह्म
रसाचीगोडी॥आपणअनुभविजेरोकडी॥

पू.

३

तयाबोलाची आवडी ॥ साधुजनांसी ॥ २३ ॥ ह्म
णूनिविवेकसिंधुयेणोनावें ॥ ग्रंथांकीजेलशुद्ध-
भावे ॥ संतीअवधानद्यावे ॥ म्हणेमुकुंदराज २४
गुरुशिष्याचेनिसंवादे ॥ कथाबोलिजेलविनो
दे ॥ तेंऐकेतआनंदें ॥ महासुभाव ॥ २५ ॥ कल्या
तरूचेनिपडिपाडें ॥ जरींफळतीघरींचीझाडे ॥
तरीतिये आवडीचेनिकोडे ॥ कांनमानावींजी
२६ ॥ तैसीदेशभाषाहोकांमहाठी ॥ परीउपनि

वि.

४

षदाचीचराहाटी॥ तरींहाअर्थजीवाचियेगाठी
॥कांनबांधावाजी॥२७॥ आइतेशिष्याचेआ-
क्षेप॥सिद्धचिगुरूचेवाक्यदिप॥जेणेंसंशय
तमविक्षेप॥फिटतीश्रोतयांचे॥२८॥ हागुंथा
र्थविचारितां॥ज्ञानाचीनाहीदुर्बळता॥आणि
मुक्तिसायुज्यता॥पाविजेकोरडी॥२९॥याचि
देहांआपुलाडोळां॥नपाविजेमुक्तिचासोहळा
॥तरींवेराग्याचीत्तेतवेळा॥कांशिणावेंजी३०

पू.

४

देहपातानंतरें ॥ मुक्तिपाविजे लही उत्तरें ॥ सा-
चमानावींचितुरें ॥ काय ह्मणोनी ॥ ३१ ॥ मरणा-
नंतर मुक्ति ॥ या विषयीं कवण उपपत्ती ॥ ऐशा-
आक्षेपीं पायस विजेती ॥ निज गुरूचें ॥ ३२ ॥ स्थू-
ल देहनि मेल ॥ मागु ते मनुष्य देह पाविजे ल ॥
या वाक्यें विश्वासेल ॥ ऐसा कवण असे ॥ ३३ ॥
खंडज्ञान उपदेशिती ॥ मोक्ष उदार बोलती ॥ त-
याच्या मुक्ति शकवती ॥ ते मंदमती जाणावे ॥

वि
५

३४॥ ऐसे यांचे उपदेशों॥ कैसे न संसार निरसे
म्हणूनि सांडा वायवसे॥ नाना मतें॥ ३५॥ आ
पुलाये ज्ञान दृष्टी॥ जंव वस्तु सी नाहीं अपरोक्ष
भेदी॥ तथा वेडियां च्या गोष्टी॥ काय काज ॥
३६॥ म्हणूनि सद्गुरुची पाउलें॥ जिहीं साचा
रपणें धरिले॥ तेचि पेंल पार पावले॥ भवसा-
गराचा॥ ३७॥ सद्गुरुचीं लक्षणें॥ बोलती वेद
शास्त्र पुराणें॥ हे जाणोनियां शाहाणें॥ तेथें

पू

५

अनुसरती॥३८॥जेसंसारसीवेगळे॥ज्ञान
वैराग्येआगळे॥ब्रह्मरसेआनंदले॥तेसद्गुरु
जाणावे॥३९॥कामक्रोधाचेनिविटाळें॥ज-
याचेंचित्तकधीचीनमळे॥जयासीनिरंतरसो
हळे॥ब्रह्मस्वरवाचे॥४०॥विषयस्वरवाचेडो
हळे॥मनीनुपजतीकवणियेकाळें॥जयाचेंचि-
त्तनुचंबळे॥हर्षविषादां॥४१॥ब्रह्मादिपिपी-
लिकाअंतीं॥सकलहीभूतजाती॥जयाचिये

वि
६

चिन्तवन्ति॥ नधरीविषमभावाते॥ ४२॥ आप
परहेकङ्कसणी॥ जयासीनाहींकाळींकवणी॥ प्र
पंचाचीवीणावणी॥ नांदतपरमार्थची॥ ४३॥ जे
ब्रह्मानंदेडुल्लुती॥ करुनिकाहीनकरिती॥ जेदुरा
ग्रहनधरिती॥ कवणियेकाळीं॥ ४४॥ करिती
सत्कर्मकोडे॥ परीस्वरूपस्थितीनमोडे॥ जयां
सीस्वरूपानंदवोसंडे॥ सर्वेद्रियद्वारीं॥ ४५॥ वि
धिनिषेधातेकरिती॥ परिविधिनिषेधानलिंप

पू.

६

ती॥ अवलीलाब्रह्मसेविती॥ स्फुरेम्हणीनी॥
४६॥ त्यजित असतांनाही त्याग॥ भोगीत अस
तांनाही भोग॥ नवलहाराजयोग॥ जेथें नाद
तसे॥ ४७॥ निपजती इंद्रियव्यापार॥ परी अक
र्तृत्वांचे तुर॥ ब्रह्मविद्यादेतां उदार॥ जे आपा
डाची॥ ४८॥ अवस्थात्रयीं अगाध॥ जयासी
अखंडबोध॥ ते मुक्तपरमानंद॥ येणें आकारें
॥ ४९॥ निमेषानिमेषाचे व्यापार॥ जयासी क

वि.

७

रितांशीणथोर॥ तेसद्गुरुजाणावेयोगींद्र॥ कैव
ल्यदानी॥ ५०॥ जेअंतरींनिवाले॥ आठवितांही
भागले॥ विसरहिविसरले॥ स्वस्वरूपीजें ५१
इहिलक्षणीअलंकृत॥ जेदेखिजेमहंत॥ तेचि
श्रीगुरुनिश्चित॥ ईश्वरावतार॥ ५२॥ सांगित
लेविशिष्टगुण॥ जेंसद्गुरुचेंलक्षण॥ आतां-
शिष्याचेंपरिक्षण॥ निरोपिजेळ॥ ५३॥ नव्हा
वाआळसीनिष्ठुर॥ आणिस्वकार्यविषयींत

पू.

७

त्पर ॥ गुरुदास्याविषयांकातर ॥ तोशिष्यनक
शवा ॥ ५४ ॥ जारणमारणाविद्वेषण ॥ स्तंभन
भोहनवश्यउच्चाटन ॥ हेसप्तविधधारण ॥ क
रितीतेत्यजावे ॥ ५५ ॥ जेविषयेसीरंत ॥ अहं
कारगर्वित ॥ जयांसीपारखंडेसीहैत ॥ तेशि-
ष्यत्यजावे ॥ ५६ ॥ प्रकटावयाआपुलीमहंती ॥
सभेमजीगुरुतेआक्षेपिती ॥ युक्तिखुंटालि-
याबळसियेति ॥ तेशिष्यत्यजावे ॥ ५७ ॥ जेदे

वि

८

ती प्राकृतदृष्टी ॥ गुरुसी करिती तोंडपिटी ॥ ब्र
ह्मविद्येची गोष्टी ॥ तयांसी कायसी ॥ ५८ ॥ नहो
तां अंतःकरणशुद्धी ॥ जरीं प्रयोजिजे आत्मबु
द्धी ॥ तसी नाहीं सिद्धी ॥ अपरोक्ष जें ॥ ५९ ॥ जे
निंदक नास्तिक ॥ ज्ञानचोर चुंबक ॥ कां जें वीण
वादक ॥ तेशिष्य वर्जावे ॥ ६० ॥ जे संसाराचे नि
सर्गें ॥ ज्ञानवैराग्यें आगळे ॥ दोषांसी जे वेगळे
॥ ते सत्शिष्य जाणावे ॥ ६१ ॥ जे शुद्ध अंतःक

पू

८

रणीविरक्त॥ सत्यवादीदृढव्रत॥ निस्सीमगु
रुभक्त॥ अनन्यभावे ॥ ६२॥ जंविन्नशाक्यनक-
रिती ॥ आपणयातेन वंचिती ॥ आणिपरदेव
तनेणाती ॥ एकाश्रीगुरुवाचूनी ॥ ६३॥ जैउदार
मनाचे ॥ साचारभावाचे ॥ वांटेकरमुक्तिचे ॥
तेसत्शिष्यजाणावे ॥ ६४॥ यासानुरागाशि
ष्याते ॥ स्विकारावे श्रीगुरुनाथें ॥ ज्ञानउपदेशा
वेंनिरुते ॥ पान्नसंभूतजे ॥ ६५॥ ब्रह्मरसाची

वि.
९

मूस ॥ ज्ञानरत्नाची मांदूस ॥ गुरुशी उपजेष
उस ॥ उपदेशाविषयीं धूपरिसाचे नि संधानें ॥
अष्टधातू होती सोने ॥ तैसें शिष्यें ब्रह्माचि हो
णें ॥ तत्क्षणीची ॥ ६७ ॥ तेथें गुरुसी न लगे-
आयास ॥ करितां ब्रह्मोपदेश ॥ आत्मा स्वयं
प्रकाश ॥ तत्समयीची ॥ ६८ ॥ असत् शिष्य बो-
लिले ॥ तेजरी सुमुक्ष झाले ॥ ते हि करावे आपु-
ले ॥ श्रीगुरुरायें ॥ ६९ ॥ मंत्रादिसाधन उपदे-

पू

९

शें॥ कां अष्टांगयोगाभ्यासें॥ चित्तनिर्मलहो
य आपेसें॥ तथाचे झडतीमळ॥ ७०॥ नातरीं
गुरुदास्यकरितां॥ जळतीमनोमळसर्वथा॥
ज्ञानप्राप्ति होय तत्त्वता॥ श्रीगुरुप्रसादे ७१
अष्टलोहपरिसेसीलागलें॥ ते तत्क्षणिकक
नक झालें॥ अष्टधातु म्हणोनिसांडिले॥ पा
षाणजात॥ ७२॥ तेही जरींचूर्णकीजे॥ तरीं-
अग्निमुखीं लोहनिपजे॥ तेणेंही सूवर्ण होइ

वि.

१०

जे॥ परिमासंनिधी॥ ७३॥ तैसेवैराग्यवन्निं
तामले॥ तेज्ञानाधिकारपावले॥ अष्टधातू
ब्रह्मज्ञाले॥ गुरुचरणप्रसादे॥ ७४॥ गुरुचे
पाहातांमहिमान॥ परीसतोहिदेगणाजाण
॥ तोलोहाचेकरीसुवर्ण॥ परीतोपरीसनके
ची॥ ७५॥ परिमासंनिधीवेधले॥ तेंलोहक
नकहोउनीठेले॥ तेंअन्यलोहिलागले॥ प
रीकनकनकेची॥ ७६॥ तैसानकेगुरुरूपे-

पू

१०

चावेधु॥ जो सत्यस्वरूपावबोधु॥ शिष्यब्र
ह्मचिहोणेहाविनोदु॥ नवलतेथींचा॥ ७७
॥ कल्पतरूचीउपमाद्यावी॥ तरीतोकल्पित
अर्थपुरवी॥ कल्पनेंतितभेटवी॥ श्रीगुरु-
नाथ॥ ७८॥ जननीआणीजनकें॥ इहांसं-
सारदायकें॥ नव्हतीभवबंधछदकें॥ एक-
श्रीगुरुवांचूनी॥ ७९॥ कामधेनुआणिचिंता
मणी॥ इहिपुरवूनसकतीऐणी॥ कल्पलि-

वि.

११

या अर्थाचा दानी ॥ म्हणो नियां ॥ ८० ॥ जें चिंत
ने सी अतीत ॥ सकळ कल्पना विरहित ॥ तें ब्र
ह्म निजानंद भरित ॥ देता श्री गुरुनाथ ॥ ८१ ॥
म्हणूनि सद्गुरू सी महिमा ॥ ऐसी कवण आहे
महिमा ॥ प्रपंच तोचि परब्रह्म ॥ प्रसादे जया
चे ॥ ८२ ॥ परोपकाराचे नि संतोषें ॥ पात्रा पात्र
न देखे ॥ गुरु मेघ सर्वत्र वर्षे ॥ उदार पणें ॥ ८३
॥ तथापि पात्रता विशेषें ॥ स्थिर होय सखोल-

पू.

११

सूमिके॥ येबनराहैउटंके॥ जायनिरसूनी॥
॥८४॥ तेसेसंपात्रतेविण॥ स्थिरनोहेब्रह्म
ज्ञान॥ तेथेंदृष्टांतजोसांगेन॥ तोऐकबातुं ८५
वंशीपुत्रविदाळले॥ तेपितृधनातेंमुकलें॥ शु
द्धसालियाभागपावले॥ जयेपरी॥ ८६॥ जनी
विजनीईश्वराचे॥ ब्रह्मचिहेंनिजधनसाचे॥
शुद्धजीवविभागीतेथीचे॥ तदंशह्मणोनी ८७
चित्तासिनसांडेविषयसंग॥ तंवजीवांसीनाहीं

वि.

१२

ज्ञानधनभाग ॥ ह्यनूनिम्याहाप्रसंग ॥ विस्तार
रित्या ॥ ८८ ॥ शिष्याचे गुणदोषदर्शन ॥ साक्षेपे
केले कथन ॥ आतां क्रीजे सावधान ॥ पुढील क
थेसी ॥ ८९ ॥ शिष्यतापत्रयांसंतप्त ॥ शमदम-
साधन युक्त ॥ श्रीगुरुसी शरणांगत ॥ विनवीत
असे ॥ ९० ॥ जीमी संसार समुद्री बुडालों ॥ ताप
त्रय वड्याग्नीने पोळलों ॥ क्रोधाधिजळचरीं
विसंचिलों ॥ झालों पै अति शोच्य ॥ ९१ ॥ ज्ञाना

पू.

१२

चेतारवीं बेंसुनी ॥ कृपे चेंसुवायु पैलुनी ॥ देवें
चिआपणतारक होउनी ॥ तारावेंमातें ॥ ९२ ॥
भवार्णवमध्यानेतांतेवेळे ॥ पोळलोंतापत्रय
दावानळें ॥ जीजीकृपाजळधरज्ञानजळें ॥ निव
वाचेंमातें ॥ ९३ ॥ संसारबंदिशाळे ॥ बांधलोंअ
ज्ञानसांखळें ॥ तींबंधनें सोडावींसकळें ॥ ज्ञान
शस्त्रेंकरुनी ॥ ९४ ॥ ऐसीकृपाउपजउनी ॥ वि-
नचीशिष्यशिरोमणी ॥ मस्तकस्थीगुरुचरणी ॥

वि:

१३

न्यासिताशाला॥९५॥तोंबोलेश्रीगुराजा॥ब
रेशिणलामिकवणियांकाजा॥केसेबंधनतो
डीनचोजा॥पाहेंपारोकडें॥९६॥ऐसीप्रतिज्ञा
करूनी॥शिष्यामन्मुखबेसउनी॥अज्ञासमा
वेशकरूनी॥गुरुसंप्रदायक्रमें॥९७॥तेथेंज्ञा
नशक्तिचाप्रवेश॥अज्ञानशक्तीचानिरास॥
बोधउठलास्वयंप्रकाश॥शिष्यचैतन्यीं॥९८॥
तेवेळींखेदकंपादिक॥उठिलेभावसात्विक॥

पू:

१३

जेसासाम्राज्यातेंपावेरंक॥तैसेंवर्ततेझाले
॥९९॥यानामशक्तिपातबोलिजे॥तेथेंस्वानु
भवेंचिअनुभविजे॥निःशेषविसरिजे॥सम-
यरणसंसारिक॥१००॥तंवआनंदाचापुर॥
आळाशिष्यसरितेसिथोर॥तेथेंअविवेकियापो
हणार॥बडूनिजाय॥१॥अहंकारद्रुमउन्मळला
नृणापक्षिणीचाघरदामोडला॥इंद्रियग्रापबु
डाला॥तयेआनंदजळीं॥२॥ऐशासरवाचेशेजे

वि

१४

वरीं॥ तेथें स्वानुभुतीची अंतुरी॥ तिया आळ-
गिलासंदरी॥ तो योगिराज॥ ३॥ तियेचे निआं
बोळे॥ नुठती विषयाचे डोहाचे॥ तेथें असिजे
केवळें॥ स्वस्वरूपी॥ ४॥ स्वस्वरूपाचे निभरें॥
तेथें कांहीं चीनस्फुरे॥ ते योगनिद्रानसांचरे॥ त्या
योगियासी॥ ५॥ तेथें नेणीवनाजाणीव॥ सरले
भावाभाव॥ तया एकछत्र आणिव॥ तया योगि
यासी॥ ६॥ सर्वस्वरवाची करोंडी॥ जयासिक-

पू

१४

रितांसां डिजे फुडी ॥ तथा ब्रह्मसखाची गोडी ॥
अनुपम्यते ॥ ७ ॥ तेथें नाहीं मनाचें जाणणें ॥ खुं
टले बाचेचें बोलणें ॥ हे जयाचें तोचि जाणें ॥ येरां
टकमकची ॥ ८ ॥ पाखाचे निफडत्कारें ॥ पक्षि-
कुळनभी संचरे ॥ पत्नीतें निश्चळ असे वारे ॥ जे
सैंतै सें ॥ ९ ॥ तेवीं परमात्म्याचे निआधारे ॥ इंद्रि-
यथा मव्यवहारे ॥ परी तेथींचे निव्यापारे ॥ न-
घे पीजे ॥ १० ॥ ऐसाराजयोग संकेत ॥ तो पाव-

वि

१५

लाअवधुत॥याचरीलवृत्तांत॥तोअवधारिजे

॥११॥जेंमनावचेअगोचर॥बोलतांअसेसां-

कडेथोर॥तथापिऐकतुंचतुर॥ह्मणमुकुंदरा-

ज॥१२॥

॥इतिश्रीमद्विवेकसिंधो

सृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेस्वरूपसमावेशोना

मप्रथमंप्रकरणंसमाप्तम्॥ १॥

॥श्री

गुरुनाथार्पणमस्तु॥

॥शुभंभवतु॥

॥

॥ॐ॥

॥ॐ॥

॥

पू

१५

श्रीगणेशायनमः ॥ तंवसस्वीस्वानुभूती
ची ॥ तुरियापातलीनिजाची ॥ तियाप्रबो
धींलाहेजाची ॥ तोयोगिराज ॥ १ ॥ झालेंने
चांचेउन्मीलन ॥ उठिलेंअंतःकरण ॥ परी
अनुभवाचेंअवतरण ॥ तेंनवचेचकीं ॥ २ ॥
इंद्रियेंकीरचेइली ॥ परीतयांचीधांवमोडली
॥ पुनरपीबुचकळलीं ॥ तयेआनंदजळीं ३
जैसेंभागलेंदोर ॥ पावेसरवाडीकबिहार ॥

वि

१६

तेथूनउठिवितांथोर॥ आंगचिघाली॥ ४॥
तेसातापत्रयेतापली॥ इंद्रियेंब्रह्मानंदेंनिवा
लीं॥ स्वविषयीं प्रवर्तविलीं॥ न प्रवर्ततीच॥ ५॥
॥ मगशिष्यवाडवेळ॥ लाहोनि इंद्रियांचेबेळ
॥ गुरूसीवाचाबरळ॥ विनवीतसे॥ ६॥ उठि
ला आनंदभरित॥ श्रीगुरूसीप्रदक्षिणाक
रित॥ श्रीचरणांसेलागत॥ वेळोवेळ॥ ७॥
मनप्रेमरसेंभरलें॥ दोहींकरसंपुष्टजोडिले

पू.

१६

॥ मग बोलों आरंभिलें ॥ शिष्य शिरोमणी ॥
८ ॥ जय जयाजी अनाथ बंधु ॥ जय जयाजी
कारुण्य सिंधु ॥ तुमची महिमा प्रसिद्ध ॥ रा
जयोगु ॥ ९ ॥ जें अनादी हीरतलें ॥ मी मजचि
चोरिलें ॥ तया मातें भेटाविलें ॥ श्री गुरुराया
१० ॥ तुझिया कृपा दृष्टी ॥ झाली परवस्तू सी
भेटी ॥ उपमाना हीं सृष्टी ॥ तया महासुरवा
सी ॥ ११ ॥ तुझे या उपकारा ॥ उत्तीर्ण न व्हेंजी

वि.

१७

दातारा॥ जरीं अर्पिजतीसंभूतीसंभारा॥
नानावस्तूचे॥ १२॥ ब्रह्मकाळत्रयीं अबा-
धित॥ नानावस्तूत्यानाशिवंत॥ तेणें होइ
जे उत्तीर्णत्व॥ हे कैवीं घडे॥ १३॥ येकें दिध
लाकल्पतरु॥ तयासी दीजे दर्पणीचा हारु
॥ तेणें तो उत्तीर्णगंधारु॥ कैसे निहोय॥ १४
चिंतामणीच्या साठी॥ दीजे फुटकी काचव-
डी॥ त्या उत्तीर्णपणाची गोष्टी॥ काय करूं येइ

पू.

१७

ल॥ १५॥ अहंतेचेंकाउरें॥ जयाचियेदृष्टि
मात्रेंउतरे॥ तयासद्गुरुसीउत्तीर्णचतुरें॥
केवीहोइजे॥ १६॥ पशूसीसिंढ्हाभिधान॥
रंकासीरायपण॥ तैसेंजीवासीशिवपण॥
प्रसादेजयाचेनी॥ १७॥ ह्मणूनितनुमनधन
॥ गुरुसीकीजेसमर्पण॥ तरीचहोइजेउत्ती
र्ण॥ कांहीएक॥ १८॥ अहोभक्तिभावश्रीगु
रुराया॥ हंनेणेंजोप्राणिया॥ गुरुसीनभजे

वि.
१८

तोत्राण्यां॥ जायअधोगती॥ १९॥ नाशवं
तद्देउपचार॥ गुरुस्त्रीवंचितीजेनर॥ तेपाहु
णेहोतीअविचार॥ निरयाचे॥ २०॥ आतां
असोमाझीअविद्या॥ तुवांहेळाचीफेडिली
सद्या॥ जीजीभवरोगवेद्या॥ श्रीगुरुस्वामी॥
२१॥ मीभवरोगेवेष्टिलों॥ देहाप्रमाणरोडे-
लों॥ तोतुवांउपचारिलों॥ निकियापरी॥ २२
॥ अर्धमात्राब्रह्मरसें॥ मातेंउपचारिलेंकै-

पू.

१८

सैं॥ जैसा ब्रह्मगोळ कोंदला असे॥ माझोनि
पुष्टपणे॥ २३॥ कवण एकाचिया मरणा॥
आड घातला साधुजना॥ तथाचे उपकार उ
त्तीर्णा॥ तेणे केवीं होइजे॥ २४॥ तैशा जन्म
मरणाच्या क्रोडी॥ चुकती जयाचिया प्रौढी
॥ तथा गुरुदास्याची गोडी॥ अनुपम्यकीं २५
॥ गुरुकृपेचें फळलें आपपणा॥ हेचिते थिल
जाणावी खुण॥ जैनीच नवें प्रेम लक्षण॥ गु

वि

१९

रुदास्यविषयींश्चमंत्रयंत्रादिरुपदेशिते॥गु
रुआहेतीआइते॥परीसंसारमहादुःखाते
॥फेडूनशकती॥२७॥ह्मणूनिदुर्लभश्रीगुरु
॥जोपरब्रह्मीकरीसाक्षात्कार॥हेळामात्रेंसं
सारज्वर॥निरसनीजाय॥२८॥आतांकेव
ल्याचादानी॥तूंचिएकत्रिभुवनी॥संसार
देन्यजयाचेनी॥देशघडीहोय॥२९॥मीसंसा
रविसरलों॥महासरखेंनिवालों॥तुमच्या-

पू.

१९

अनुग्रहे घडलों ॥ ह्यणूनिजास्वामी ॥ ३० ॥ आ
तां राउबें एक करावें ॥ तें सरव मागु तें मज घावें
॥ तें चि होउना असावें ॥ निरंतर जी ॥ ३१ ॥ तें सु
स्वकिमात्मक ॥ कैसे म्या जाणावें सम्यक् ॥ जी
जी कृपा पूर्वक ॥ माते निरुपायें ॥ ३२ ॥ ऐसी
प्रार्थना ऐकुन ॥ श्रीगुरु तो चिकामधेनु ॥ दुभे
बोरसे दादुन ॥ शिष्य वत्सासी ॥ ३३ ॥ तंव काय
बोलिला योगीश्वर ॥ वारे तूं परी पूर्णचंद्रा ॥ तुवां

वि.
२०

माझा बोध समुद्र ॥ कैसा उल्हास विलास ॥ ३४
तुझी यांगुण गणने सी ॥ उपमाना ही कवणा-
सी ॥ तरी बोलि जेल ते निज मान सी ॥ दृढ धरा
बै ॥ ३५ ॥ तुज महा सरवला धले ॥ जे गुरु दारय
फळले ॥ परब्रह्म अनुभविले ॥ स्वानुभवेची ॥
३६ ॥ जेथें मना सी ना ही सोरसा ॥ तेथें वाचे सी के
चा प्रवेश ॥ तो भेटला स्वयं प्रकाश ॥ तुज ब्रह्मा
नंद ॥ ३७ ॥ जे स्थूल नारीड ॥ देगणे ना वाड ॥

पू.

२०

तेमहासरवगोड॥ ईश्वरस्वरूप॥ ३८॥ जेंप
रब्रह्म अखंड॥ बोलतांवेदासीकुवाड॥ तेंअ
नुभावितां होयकाबाड॥ विषयसरव॥ ३९॥ जे
थेंनिद्रानाजागणें॥ करणेनाभोगणें॥ त्यास
खासीचारवणे॥ आपणपैंची॥ ४०॥ भोतूंहें
कडसणी॥ जेथेंनाहीकाळींकवणी॥ तथापर-
मनिर्वाणी॥ लीनझालासी॥ ४१॥ कल्पनेचें
आभाळ॥ जेथेंविरालेंएकवेळ॥ तेंचिदाक-

वि

२१

शानिर्मळ॥ तुजप्रकाशलेपै॥ ४२॥ हेमहावा-
क्याचेरहस्य॥ जेजीवेश्वराचेसामरस्य॥ जेणे
उपजेरस॥ संसारसरवाचा॥ ४३॥ हाशिव
शक्तिचासमयोग॥ यासीबोळिजेराजयोग॥
जेणेफिटेभवरोग॥ हेळामात्रे॥ ४४॥ हेचि
निर्विकल्पसमाधी॥ जेभवरोगियादिव्यओ
षधी॥ जेणेतुटेआधिव्याधि॥ विषयसरवा
ची॥ ४५॥ हातुजअलभ्यलाभजोडला॥ जो

पू

२१

परमात्मा भेटला ॥ क्षण एकसुकाळ झाला ॥
महासुखाचा ॥ ४६ ॥ ऐसी हे ब्रह्मस्थिती ॥ ए
धें मज व्हावी दृढमती ॥ ऐसी तुझी चित्तचत्ता
॥ तरी अवधारिजो ॥ ४७ ॥ ये विषयीं असे उपा
व ॥ जेणे स्वरूपीं होय सद्भाव ॥ तो चिधरीं येर
वाव ॥ सांडीं मिथ्या श्रम ॥ ४८ ॥ व्हावी विषयीं
विरक्ति ॥ चित्तासि प्रत्यक्ष चित्ति ॥ करावी ईश्व
रभक्ति ॥ अनन्यभावे ॥ ४९ ॥ जो श्रीगुरुचा अ

वि
२३

देमहिमानसाचें॥ तरी जन्मस्थानजिवाचें॥ तें
अगाधमहिमानकीं॥ ५८॥ नद्याउगमी स्थिराव
ती॥ तरी तेचिसमुद्रहोती॥ आधारकांनव्हती
॥ आणि कांनदींसी॥ ५९॥ तैसा आपुलाउगव
॥ जरीं नसां डिताहाजीव॥ तरी अंगासी येतां यो
राव॥ ब्रह्मपणाचा॥ ६०॥ स्मृणूनि कल्पनेसी
मार॥ करावा इंद्रियांचा संहार॥ तरी जीव ब्रह्मा
सीसिनार॥ कैंचा उरें॥ ६१॥ अनुभवाची एक

पू

२३

खुण ॥ जेणेप्रपंचासीहोयसंव्हार ॥ तेथीचीवि-
वंचनासांगेन ॥ तेंऐकपांतूं ॥ ६२ ॥ स्वरूपोन्मुख
स्फुरण ॥ हिंमायेचेंलक्षण ॥ अविद्यातेजाण ॥ वि-
परीतकल्पना ॥ ६३ ॥ मनचक्षुरादिकें ॥ इंद्रियेंही
अनेकें ॥ तींस्वरुदुःखदायकें ॥ अविद्याजनातें
॥ ६४ ॥ ह्मणूनिकल्पनेचायासी ॥ नासेमाया अ-
विद्येसी ॥ तेथेंसंव्हारइंद्रियांसी ॥ अपैंसेंहोय ॥
६५ ॥ जैसेपाणींचोराच्याद्वारां ॥ वरीलरंध्रदाटी

वि.

२४

जेजरीं॥ येरेंमोकळींचपरी॥ धरावींनलगती॥ ६६॥
तैसीकल्पनाविराळी॥ तेथेंसंसृतीनिमाली॥ येथें
आक्षेपींस्फुरली॥ मजयुक्तियेक॥ ६७॥ स्रष्टुमि
अवस्थेकल्पना॥ निःशेषहोयलीन॥ तरींजीवा
चेंसंसरण॥ कानचुकेची॥ ६८॥ ऐशाआक्षेपिं
उत्तर॥ बोलिजेलसुंदर॥ तेंऐकतूंचतुर॥ जेणें
संदेहफिटें॥ जीवासीस्रष्टुमिदशें॥ कल्पनाकी
रनसे॥ परीअज्ञानननिरसे॥ तेणेंसंसृतीहो

पू.

२४

य ॥ ७० ॥ स्रष्टुमिआत्मानेणिजे ॥ तैंतेचिहोउ-
नीअसिजे ॥ तेथेंस्वानुभवबोलिजे ॥ कवणेपरी
॥ ७१ ॥ आत्मविषयींअज्ञान ॥ जंववरीनव्हेक्षी
ण ॥ तंवनचुकेजन्ममरण ॥ जीवासीपैं ॥ ७२ ॥ श्री
गुरुचेनिरुपाभरें ॥ फिटेअज्ञानभुररें ॥ मगस
चिदानंदउरे ॥ परब्रह्मते ॥ ७३ ॥ मगस्रष्टुमि-
काळींकल्पना ॥ अज्ञानीहोयलीन ॥ तेणेंअज्ञा
नें ॥ वर्तेआत्मयासी ॥ ७४ ॥ तेथेंअज्ञाननमरे

वि.
२५

ह्रणूनि संसारनसरे ॥ तशीं आक्षेपाचीं उत्तरे ॥
निरर्थकेची ॥ ७५ ॥ जीवांच्छजाती ॥ निरंतरव
र्ते सृष्टि ॥ तेथें कल्पनेसीवस्ती ॥ अज्ञानगर्भी
॥ ७६ ॥ अनुभवान्तरवृण ॥ ते अनारीसिजाण
तेथें अज्ञानसहितं कल्पना ॥ विरेखस्वरूपां ॥
॥ ७७ ॥ श्रीगुरुचे उपदेश ॥ अज्ञानपरे आपैसे
॥ तेथें परब्रह्मप्रकाश ॥ कल्पनातीत ॥ ७८ ॥ अ
नुभवान्तरवृण ॥ चारीगाशिष्यटिका

पू.

२५

॥सांगिजेतीत्याएका॥ एकाग्रहोउनी॥७९॥
प्रथमजाणावीक्षिप्तता॥ दुसरीतेगतायाता॥
तिसरीतेसंश्लिष्टता॥ चौथीसुखानताप्राप्तद
शेची॥ ८०॥ करितांब्रह्माभ्यास॥ चित्तासीहो
यस्वरूपींसौरस॥ तेसांडूनिकरीह व्यास॥ सां
सारीक॥ ८१॥ मगसावधहोइजे॥ चित्तासीमा-
गुतीचळिजे॥ ब्रह्माभ्यासकीजे॥ तेविक्षिप्तापें
॥८२॥ गतायातातेऐसी॥ चित्तस्वरूपींसमरसी

वि.

२६

तेथूनिउठेपरीआपेसी॥ बैसेस्वरूपींछपनस्व
रूपींलाविजे॥ तेणेंतेथेंचिअसिजे॥ आनंदे
फुंजोलागिजे॥ तेसांश्लिष्टतापें॥ ८४॥ ब्रह्मीं
चित्तनिःशेषपुरे॥ केवळज्ञप्तिचिउरे॥ सगवा
चास्फुंजउतरे॥ तेसुखीनदशा॥ ८५॥ ऐसाब्र
ह्माभ्यासकरितां॥ भूमिकाजाणतीसमस्ता॥
मगअनयासेंतत्वतां॥ पावेयोगिराज॥ ८६॥
अथवाइंद्रियेंकांमारावीं॥ जेथेंधांवतीतेथेंचि

पू.

२६

धरावीं॥ तरीं सुलीनता पावावी॥ रोकडीची॥
॥ ८७॥ नाते इंद्रियें नाते विषय सुखें॥ तेथें क
वण कवणा ते देखे॥ चित्त सुरेमग ओळखे॥ क
वण कवणा ते॥ ८८॥ मंदमती चिया आक्षेपा
॥ हा प्रस्ताव सांगितला बापा॥ घेरां सीकायसें
पा॥ सायास हो॥ ८९॥ आतां असो हा प्रसंग
तुज निरोपिलाराजयोग॥ हे संमरे तो चांग॥ ब
हुतां मध्ये॥ ९०॥ निमिषो निमिषाचें अर्ध॥ चित्त

वि.
२७

स्वरूपीहोयसावध॥ तरीं पापराशीहोतीदग्ध
क्षणमात्रें॥ ९१॥ जैसें स्वप्नीं घडेदुरित॥ तें प्र-
बोधीं होय भस्मभूत॥ तैसें निजबोधें समस्त॥
पातकजखे॥ ९२॥ चित्तअवलंबनें विण॥ जरीं
नराहेस्थिरपण॥ तरीं देवाचें संगुण॥ स्वरूप-
चिंतावे॥ ९३॥ तेथें हृदयाचासेजारीं॥ षोडशो
पचारें पूजाकरीं॥ उपासावा श्रीहरी॥ अनन्य
भावे॥ ९४॥ जतमोकरुनिसमळ॥ तें चित्तवेगें हो

पू.

२७

यनिर्मळ॥ मगनिर्गुणीभक्तिप्रबळ॥ आपसयों
होय॥ ९५॥ निर्गुणीपरमपुरुषीं॥ जीवाऐक्यहो
यसेरवीं॥ तयेमहास्वरवीं॥ समरसेतो॥ ९६॥ ना
तरीअष्टांगयोगें॥ कांभक्तिप्रसंगे॥ जीवपरमा-
त्मासंगें॥ तदात्मतापावे॥ ९७॥ तंवशिष्येंविन
विजे॥ जीवशब्देकायबोलिजे॥ ब्रह्महेंनावठेवि
जे॥ कवणासिजी॥ ९८॥ परमात्मातोकवण
॥ सगुणकींनिर्गुण॥ तोकैसाविलक्षण॥ सांगा

वि.

२८

वेंजी॥९९॥मायातेकवणशक्ति॥तियेसीकैसी-
स्वरूपस्थिती॥अविद्येचीकैसीरीती॥किमाश्र-
यते॥१००॥प्रपंचकवणोनिर्मिला॥कासयाचारु-
भारला॥जिवासीसंसारनाथिला॥किंनिमित्त-
जी॥१०१॥जीहेप्रश्ननिरूपावे॥माझेमनोरथ-
पुरवावे॥मातेसर्वज्ञकरावे॥कृपानिधी॥१०२॥
ऐसीशिष्याचीविनंती॥ऐकोनिश्रीगुरुकाय-
बोलती॥श्रोतांअवधावेचिती॥ह्मणेमुकुंद

पू.

३८

राजा॥१०३॥

॥इति श्रीमद्विवेक-

सिंधोसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेस्वानुभवह-
निकरणं नाम द्वितीयप्रकरणं समाप्तम्॥ ३॥

॥ श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु॥ ॥

शुभंभवतु॥

॥७॥

॥ ७॥

श्रीगणेशायनमः॥ ऐकंशिष्यशिरोमणी॥ ध-
न्यतुझीवाणी॥ आठवेयेथांचाप्रश्नी॥ परम

वि
२९

पुरुषतो ॥ १ ॥ स्वरुपांबरीनिर्गुणी ॥ उमटती
जीवेश्वराच्यावाणी ॥ तेथीचीकरावीउपलव
णी ॥ स्वानुभवेंकीं ॥ २ ॥ पाथरबटाचीटांकी ॥
झालीचीपांअतितिखटनीकी ॥ तथापि करूं
नयेमोक्तिकीं ॥ रंघशालाका ॥ ३ ॥ तेशादेशवळा
युक्ती ॥ घेऊनयेब्रह्मसंविती ॥ येथेंविवेकाची
संपत्ति ॥ निकिव्हावीलागे ॥ ४ ॥ ह्मणूनिविवे
काचेकान ॥ करूनिऐकनिरूपण ॥ अनुक्रमेंतु

पू

२९

ज्ञेप्रश्न॥सांगिजती॥५॥शक्तिचक्रासीवेग
ळ॥जेंज्ञप्तिमात्रकेवळ॥तेनिजानंदनिर्मळ
॥परब्रह्मजाणावें॥६॥दृश्यद्रष्टादर्शन॥हे
त्रिपुरीजेथेक्षीण॥तेंपरब्रह्मजाण॥अनिर्दे
श्य॥७॥ज्ञाताज्ञानज्ञेय॥हेजेंथेंनाहींतृतीय
॥तेंपरब्रह्मअप्रमेय॥जाणावेंपें॥८॥ज्ञान
ह्मणूतरींनाहींजाणिव॥अज्ञानह्मणूतरींना
हींनेणिव॥अभावह्मणूतरीनवळटेव॥नां

वि.

३०

दत्तचिअसे॥९॥ अभावह्मणिपेतेंशून्य॥ शू
न्यवादियाचेंमततेंजयन्य॥ ह्मणूनजगांतेंचि
गायन्य॥ ब्रह्मविदजें॥ १०॥ आहेंह्मणूतरीकें
सेनिध्यावें॥ नाहींह्मणूतरीकेंसेनिसांडावें॥
असोहेंब्रह्मअनुभवार्थें॥ जयाचेंतेणेची॥ ११
जेंनिद्रिस्थातेंचेंववी॥ चेईलीयातेंजाणवी॥
जागलीयातेंभोगवी॥ परीअक्रियतें॥ १२॥
स्फटिकशिळेचेंपोट॥ जैसैंनिरंतरनिघोंट

पू

३०

॥ तैसेंचैतन्य एकदाट ॥ परब्रह्म तै ॥ १३ ॥ नात
रींगगनाऐसेंपोकळ ॥ व्यापकपरीव्याप्यासी-
वेगळ ॥ निजप्रकाशेंसोज्वळ ॥ आपणपेंची १४
ब्रह्माविष्णुमहेश्वर ॥ करितांशिणतीनिज-
व्यापार ॥ मगसेवितीविश्राममंदिर ॥ परब्रह्म
तै ॥ १५ ॥ जेथेंविद्यानाअविद्या ॥ जेंअनुपम्य
स्वसंवेद्य ॥ तेंजाणावेंसुविद्य ॥ ब्रह्मस्वरूप
तुं ॥ १६ ॥ झालापांसर्वेश्वर ॥ धरलाजाणिवे

वि.
३१

चा अहंकार ॥ तरी तो हिनेणे पार ॥ तथा स्वरू-
पाचा ॥ १७ ॥ ह्यणूनि अहंकार गळे ॥ आणिक
त्यनामा वळे ॥ तरीच ब्रह्म आंकले ॥ स्वानुभ-
वासी ॥ १८ ॥ ब्रह्म गोळकांचे सहस्र ॥ व्यापूनि
सबाह्यांतर ॥ असकेंचि उरलें निरंतर ॥ ब्रह्म
स्वरूप जें ॥ १९ ॥ गगनीना थिलें आभाळ ॥ तें
सैं ब्रह्मी माया पटळ ॥ तें विरालिया केवळ ॥
ब्रह्मचि असे ॥ २० ॥ ब्रह्मादिक सकळें ॥ रजस्व

पू.

३१

लाव्यालीढिसाधे॥तियेमायादेवीसीनात
छे॥परब्रह्मते॥२१॥तेंध्यानेवीणध्याइजे
॥चित्तनेवीणाचित्तिजे॥जाणणेवीणजाणि
जे॥परब्रह्मते॥२२॥हेपरब्रह्मनिर्गुण॥-
सर्वेश्वराचेंनिजस्वरूपजाण॥मूळमायेसी-
अधिष्ठान॥पूर्णचैतन्यजे॥२३॥मायाब्र-
ह्माचाविवर्त॥एसेंबोलेवेदांतसिद्धांत॥जो
उपनिषदाचामथितार्थ॥प्रमाणसिद्ध॥२४

वि.
३२

॥ वेदविरुद्धमत ॥ तें पारवंड जाणनि श्रित ॥
ह्रणूनि साडीं ते अपसिद्धांत ॥ विवर्त ऐक २५
ब्रह्मनिर्विकार जैसें ॥ तैसें असत् चि असे ॥ ते
थें अन्यथा आभास भासे ॥ तो तद्विवर्त गा ॥
२६ ॥ निजा कारें विचरत ॥ रविप्रकाशें असे व
र्तत ॥ तेथें जव्वा भास भासत ॥ तो तद्विवर्त जै
सा ॥ २७ ॥ ना तरी जैसा दोर ॥ तेथीचान मोडे
आकार ॥ नाहीं तो चि आभासे थोर ॥ महास

पू.

३२

पजैसा ॥ २८ ॥ ब्रह्म ते उपमारहित ॥ तेथें काय
से पांढरांत ॥ परी एक देशी होय उचित ॥ बुजा
चया घेसे ॥ २९ ॥ असो आदि ब्रह्मांचा विवर्त ॥
तेथें गुण साम्य ऐसा संकेत ॥ उनुवादे सांख्य सि
द्धांत ॥ अति चतुरजे ॥ ३० ॥ हे गुण त्रयाची सा
म्यता ॥ ईश्वरींची उन्मनी अवस्था ॥ तेचि चैत
न्य अधिष्ठिता ॥ बोलिजे महामाया ॥ ३१ ॥ महा
मायेचें लक्षण ॥ तें शुद्ध सत्वात्मक जाण ॥ स्वस्व

वि.
३३

रूपाचें अनुसंधान ॥ परब्रह्म ते ॥ ३२ ॥ सक-
ळगुणाची क्षोभकदशा ॥ महामाया येणें नावें-
ऐसा ॥ आभासे मिथ्या भूत ठसा ॥ तो ब्रह्म विव-
र्तगा ॥ ३३ ॥ मी ब्रह्म येणें आकारें ॥ ज्ञानरूप
स्फूर्ति स्फुरे ॥ ती ओळखावी चतुरें ॥ महामाया
॥ ३४ ॥ ब्रह्म जें सें परिपूर्ण ॥ तदाकारें स्फुरण
॥ तये मायेसी मर्यादा कवण ॥ करील बारे ३५
॥ मायेची दुर्घटना ॥ तेचि हे जाणावी जाणता

पू.

३३

जेकेवळआभासेसद्वयता॥ नाथिलीची॥ ३६
॥ ह्मणूनिदुर्घटत्वहेभूषण॥ मायेसीनव्हेदूष
ण॥ तीब्रह्मीअसेअघटमान॥ तरीमायानव्हे
ती॥ ३७॥ हेनघडतेठाईघडे॥ मगदाखवीआ
पुलेपंवाडे॥ जेंभोंजेंनाचवीकोडें॥ ब्रह्मादिका
तें॥ ३८॥ सृष्ट्यादिव्यापार॥ जोकरीजगदीश्वर
॥ तोहिमायेचाबडिवार॥ ऐसाजाणतूं॥ ३९॥
हेअसंभावनीय॥ मायाअनिर्वचनीय॥ मि-

वि.
३४

ध्याचिपरिवाय॥ आभासतअसे॥ तूंऐसेंहन-
णसी॥ मायाअनिर्वचनीयकैसी॥ तरीउत्तरा-
धीबुझसी॥ अनायासें॥ ४१॥ अहोब्रह्मआप-
णाते॥ मीब्रह्मऐसेंनहणते॥ तरीब्रह्माचेका-
यउणेहोते॥ ब्रह्मपणगा॥ ४२॥ ह्मणूनमिथ्या
भूतमाया॥ विश्वमायामयज्मणूनिया॥ तरी-
ब्रह्मतेअद्भ्य॥ कांनहणार्थे॥ ४३॥ जेंमिथ्या
त्वेकार्यअसे॥ साचासारखेंआभासे॥ गगनी

पू.

३४

गंधर्वनगरजैसें ॥ नाहीतेंची ॥ ४४ ॥ ऐसीमा
याउठिली ॥ तेपरब्रह्मीअधिष्टिली ॥ तियेप्र
कृतीबोलिली ॥ सांख्यमते ॥ ४५ ॥ हेमायामृ
च्छप्रकृती ॥ परमपुरुषाचीनिजशक्ति ॥ तिये-
सीतेणेसीसंगती ॥ तेअवधारिजो ॥ ४६ ॥ घ
टजोजोनिपजे ॥ तोतोआधींचगगनीव्यापि
जे ॥ तैसेंजेजेतत्त्वनिपजे ॥ तेव्यापिजेचैतन्यी
॥ ४७ ॥ नातरीउठतियातरंगाते ॥ जळआधी

वि.

३५

चव्यापुनीवर्ते ॥ तैसंस्फुर्तियेमायेतें ॥ व्यापिलें
परब्रह्मीं ॥ ४८ ॥ जेणेमायेतेंव्यापिलें ॥ तैसगु-
णब्रह्मबोलिलें ॥ येरजेअशेषउरलें ॥ केवळ
ब्रह्म ॥ ४९ ॥ जेणेमायाआधिष्ठिजे ॥ तेब्रह्म
मायोपाधिकबोलिजे ॥ मायाशबलऐसंह्मणि
जे ॥ तयेतेंचिगा ॥ ५० ॥ तेब्रह्मसगुण ॥ तोचि
परमात्माज्ञाण ॥ परमपुरुषऐसरिबुण ॥ तेथें
चिबोलिजे ॥ ५१ ॥ परमपुरुषाचेंलक्षण ॥ तें-

पू

३५

मूलप्रकृतीसीभिन्न॥ हेकीजेलकथन॥ तें ऐक
पातूं॥ ५२॥ मूलप्रकृती आंत॥ पुरुषसाक्षत्वे-
असे वर्तत॥ ति ये ते असे जाणत॥ निज प्रका-
शें॥ ५३॥ ते साभास तो निराभास॥ ते प्रकाश्य
तो स्वप्रकाश॥ तथापि अनादि सहवास॥ त्यां
प्रकृति पुरुषांसी॥ ५४॥ पुरुषप्रकृती ते जाणें
आपुले नि सर्वज्ञपणे॥ ति ये सी ने णो नि परी सा-
जणे॥ ते णे पुरुषे सी॥ ५५॥ हा अनादि सिद्ध-

वि.
३६

रोडु॥ जो प्रकृति पुरुषाचा मेलु॥ एकं बीण एका
सी वेळू॥ न फिटे क्षण भरी॥ ५६॥ तियें व्यक्त व-
र्ण रहितें॥ प्रकृति पुरुषें दोघें असूतें॥ त्यांचे या
स्वरूप निर्धारितें॥ जाण स्वानुभवे॥ ५७॥ हा
पुरुष परमात्मा॥ स्वयं ज्योति विज्ञानात्मा॥ ये
णे अनुग्रहीत जीवात्मा॥ तो जाणे पुरुषातें ५८
प्रकृतीचे नीदृश्य पणे॥ द्रष्ट्या पुरुषाला गेजा
णणे॥ अनुभवितो याखुणे॥ जाणे लगा॥ ५९

पू.

३६

॥ हा ज्ञानविग्रही परमेश्वर ॥ सर्वात्मानिर्विकार ॥
तथा स्वरूपाचा विसर ॥ कहींच नाहीं ॥ ६० ॥
प्रवृत्तिनिवृत्तिमायेची ॥ करावया समर्थ हा
ची ॥ तेथें हरिहर ब्रह्मादिकांची ॥ मातकाय-
सी ॥ ६१ ॥ ब्रह्माविष्णुमहेश्वर ॥ हे श्रीप्रभूचे-
अवतार ॥ तथापि ते आज्ञाधार ॥ तथा परेशाचे
॥ ६२ ॥ मायेचे गुणत्रय ॥ ते ब्रह्मादिदेवत्रय ॥
करिती सृष्ट्यादिक कार्य ॥ आज्ञें श्रीपतीची या

वि.
३७

६३॥ आणिक याचा व्यापार ॥ करावयास म-
र्थ न व्हे इतर ॥ म्हणूनि गोसावी सर्वेश्वर ॥ ब्र-
ह्मादिकांसी ॥ ६४ ॥ अहोसमस्तमाये ते ॥ सगु-
णब्रह्मचेष्टवितें ॥ म्हणूनि सर्वेश्वर आणिका ते
॥ म्हणून ये ॥ ६५ ॥ तेणे सर्वेश्वरें अवलोकिली
माया महत्तत्वाते व्याली ॥ सृष्टिव्हावयाची इ-
च्छा झाली ॥ तें महत्तत्त्वगा ॥ ६६ ॥ जे मायेचे शु-
द्धत्व ॥ तेंचि ओतीव महत्तत्व ॥ जेथरजतमा

पू.

३७

चेंगूटत्व॥वर्तेसत्वगर्भी॥६७॥हेगुणशोभि-
णीमाया॥देवांचेंकारणदेहजिया॥घटविलें
महाप्रलय॥रुद्राकरवीं॥६८॥तेसर्वेश्वरेअ
धिष्ठित॥त्रिविधअहंकाराप्रसवत॥मायागु
णीचेष्टत॥प्रकटली॥६९॥सात्विकराजसता
मस॥त्रिविधअहंकारजाणजस॥तेथेंशक्ति
त्रयाचाविकास॥दिसेअनुक्रमें॥७०॥सात्वि
कअहंकारीज्ञानशक्ति॥राजसीवर्तेक्रियाश-

वि.
३८

क्ति॥ तामसीं असेद्रव्यशक्ति॥ निरंतरपैं॥ ७१
सर्वेश्वरें अवलोकित॥ द्रव्यशक्तिसमवेत॥ ता
मस अहंकाराते प्रसवत॥ पंचमहाभूतें॥ ७२॥
तामस अहंकारगगनाते॥ गगनव्यालें पवना
तें॥ तो पवन दहनाते॥ प्रसवता झाला॥ ७३॥
दहन उदकाते॥ उदकव्यालें पृथ्वीतें॥ यापरी
पंचमहाभूतें॥ जनितीं झालीं ७४ शब्दविषयग
नी॥ स्पर्शविषय पवनी॥ रूपबारे दहनी॥

पू

३८

विशेषगुण॥७५॥आपत्वाविषयरस॥पृथ्वी
चागंधजाणजस॥कार्यकारणभावेप्रवेश॥
दिसेअनन्यगुणाचा॥७६॥तंवचेतन्यनाथें
अधिष्ठित॥क्रियाशक्तिसमायुक्त॥राजस
अहंकारातेप्रसवत॥पंचदशतत्वे॥७७॥व्या
नरुदानसमान॥प्राणआणिअपान॥एवंपं
चदशतत्वाचागुण॥एकत्रसंभूत॥७८॥
श्रोत्रत्वक्चक्षुजिह्वाघ्राण॥हेज्ञानेन्द्रियपं

वि.
४०

८६॥ ज्ञाता ज्ञानज्ञेय॥ भोक्ता भोगणें भोग्य
॥ कर्ता कारणकार्य॥ ऐसी हे त्रिपुटी ॥ ८७॥ अं
तः करण भोक्ता॥ इंद्रियांसी भोगसाधनता॥
पंचभूतांसी भोग्यता॥ विषयरूपत्वे॥ ८८॥ ए
कैक भोक्तासाधक॥ तिहीं साधनाचा मेळा पं
चक॥ करूनि प्रसवला निःशंक॥ एकैक भूतां
॥ ८९॥ त्यां परस्परांनु प्रवेश॥ सांगि जेलतो
ऐकजस॥ ऐकूनि धरीं जस॥ निजमानसीं

पृ

४

॥९०॥ अंतःकरणव्यानाधारें॥ श्रोत्रइंद्रियां
चेनिद्वारे॥ वाचासहितसंचरे॥ शब्दगुणआ
काशीं॥९१॥ मनसमानाचेनियोगें॥ त्वचे-
द्रियाचेनिबगें॥ पाणींद्रियसहितरिघे॥ स्पर्श
गुणपवना॥९२॥ बुद्धिउदानाचेनिबडिवा-
रें॥ चक्षुइंद्रियांचेनिद्वारे॥ पादेंद्रियसहितवा
रें॥ रूपगुणतेजां॥९३॥ चित्तप्राणाचेनिब
ळें॥ जिह्वेंद्रियाचेनिमेळें॥ शिरससहितमि

वि.
४१

ढे॥ रसगुण आपीं॥ ९४॥ अहंकार अपानव-
सें॥ प्राणाचेनिसहवसें॥ पायूसहितप्रवसे॥
गंधगुणपृथ्वीसी॥ ९५॥ एवंविषयरूपभूता-
सी॥ चारीचारीमिळालेएकासी॥ पंचविलीस
पांचपाचऐसी॥ जाहालीमहाभूते॥ ९६॥ पंच-
विषयपंचभूते॥ तियेंतामस हंकारजनितें॥
मूणोनितत्वेसमस्ते॥ मिळालींतथेंचिपें॥ ९७
॥ होतीअतिसूक्ष्म अव्यक्ते॥ जींपंचमहाभूते॥

पू.

४१

तीपावलींस्पष्टदशेतें॥ परस्परानुमेळें॥९८
एवंपरस्परानुप्रवेश॥ जेतत्वेंसीपंचधासह-
वास॥ हाईश्वरइच्छामायाविकास॥ विस्तार
झाला॥ ९९॥ याप्रसंगानंतरें॥ श्रीमुकुंदमुनी
चेदातारें॥ प्रपंचविस्तारिलासर्वेश्वरें॥ तोअ
वधारिजो॥ १००॥ ॥ इति श्रीम-
द्विवेकसिंधौसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेत
त्वसृष्टिकथनं नाम तृतीयप्रकरणं समाप्त

वि.
४२

मृ॥ ३॥

शुभंभवतु॥

॥ श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु॥

॥ ध्य॥

॥ ध्य॥

पू.

श्रीगणेशायनमः॥ मगश्रीपरमपुरुषे॥ आ
पुलेनिइच्छावशे॥ द्विधाकेलींअशेषे॥ तिये
पंचमहाभूते॥ १॥ यामध्येएकाभागाचा॥ त
यापंचविंसाकळांचा॥ लिंगदेहसर्वेश्वराचा॥
आरंभताझाला॥ २॥ जीवतत्वेपंचविसे॥ तीं

४२

हिरण्यगर्भाचेनि अंशों॥ लिंगशरीरसाभासे
॥ ऐकदेवाचें॥ ३॥ श्रोत्रदिशात्वचापवन॥ च
क्षुःसूर्यजिह्वावरुण॥ अश्विनोदेवतेंघ्राण॥
हिरण्यगर्भाचें॥ ४॥ वाचाबन्धिपाणीसूरप
ता॥ पादवामनशिभप्रजापती॥ गुदेंद्रियतो
नैर्ऋती॥ प्रसिद्धजाणावा॥ ५॥ जयांब्रह्मां
डांविहरण॥ तेचिप्रसिद्धपंचप्राण॥ दशधा
भेदेभिन्न॥ सप्तचक्रेंसप्तस्कंधजे॥ ६॥ प्रथ

वि.
४३

प्रथमजाणावाअवस्कंद॥वायुभूमिपासूनि
प्रसिद्ध॥मेघपर्यंतस्वतःसिद्ध॥ओळखावा७
प्रवस्कंददुसरा॥मेघापासूनिअवधारा॥सू-
र्यापर्यंतस्वरा॥व्यापुनाअसे॥८॥तिसराउ-
दस्कंद॥सूर्यापासूनिविशद॥चंद्रमापर्यंत
भेद॥ओळखावा॥९॥सहस्कंदचवथा॥चं-
द्रमंडलापासूनि तत्त्वता॥नक्षत्रपर्यंतपद्मा-
तां॥विस्तारलाजो॥१०॥विवस्कंदपांचवा॥

पू.

४३

नक्षत्रापासूनिजाणावा ॥ शनीपर्यंतवरवा ॥ वि
स्तारलाजो ॥ ११ ॥ षष्ठमपरास्कंद ॥ शनीपासूनि
त्याचावेध ॥ सप्तऋषीपर्यंतभेद ॥ प्रसिद्धजाणावा
१२ ॥ परीचाहस्कंदसातवा ॥ सप्तऋषीपासूनि-
सहावा ॥ ध्रुवपर्यंतजाणावा ॥ घिळोनिअसे ॥
१३ ॥ अंतःकरणतोविष्णु ॥ चंद्रमातोमन ॥ बुद्धि
कमलासन ॥ हिरण्यगर्भाचा ॥ १४ ॥ चित्ततोना
रायणा ॥ अहंकारगोरीरमणा ॥ एवंपंचवीसत

वि.
४४

त्वाचागुण॥ लिंगदेहप्रभूचा॥ १५॥ हेसूक्ष्म-
भूतांचेंदळवाडें॥ लिंगदेहईश्वराचेंपुढें॥ त
थापिविषयस्वरवनातुडे॥ स्थूलदेहावीण॥ १६
॥ तथास्थूलदेहाचेंनिर्माण॥ नाहीपंचकृतभू
तिविण॥ ह्मणूनिभूताचेंपंचाकरण॥ देवेंआ
रंभिलें॥ १७ एकैकभूतपंचधाकीजे॥ पांचाहि
पांचाठाईमेळविजे॥ हापंचीकृतप्रकारबोळि
जे॥ वेदांतशास्त्री॥ १८॥ तोपंचीकृतप्रकार॥

पू.

४४

करिता झाला जगदीश्वर ॥ तेथींचा सांगि जेल
निर्धार ॥ तो ऐकजस्त ॥ १९ ॥ सर्वेश्वरें अवलो-
किलें ॥ गगन पंचधा विभागिलें ॥ ते अंतःकर-
ण रूपें राहिलें ॥ आपण पेंची ॥ २० ॥ व्यानां शें
वायू सी ॥ श्रोत्रां शें तेजा सी ॥ वाचा आपी शब्द
पृथ्वी सी ॥ गगन मिळतें झालें ॥ २१ ॥ पवन मनो
रूपें ॥ आकाशीं समर्पें ॥ समानां शें आपण पें
॥ अधिष्ठिता झाला ॥ २२ ॥ त्वचां शें पावकी ॥

वि.
४५

पाणीइंद्रियेउदकीं॥स्पर्शांशंपृथ्वायेसिकीं॥वा
यूमिळतांझाला॥२३॥तेजबुध्याकारें॥आका
शांसंचरे॥पवनीप्रवेशेबारे॥उदानरूपें॥२४॥
चक्षुरूपेंराहिलेआपणपां॥पादेंद्रियमिळा-
लेंआपा॥रूपांशंपृथ्वासिपां॥तेजमिळतेंझा-
लें॥२५॥उदकचित्तांशें॥आकाशांप्रवेशे॥
पवनीसमरसें॥प्राणरूपें॥२६॥जिह्वांशेंते
जासी॥आपणपांस्थिरावलेशिश्वेसी॥रसां

पू.

४५

शिष्टासी॥ आपमिळतें झालें ॥ २७ ॥ अहं
कारें धरणी ॥ प्रवेशली गगनी ॥ अपानरूपें पव
ना ॥ मिळती झाली ॥ २८ ॥ घ्राणेंद्रिये ते जासी मि
ळली ॥ गुदेंद्रियें आपासी प्रवेशली ॥ गंधरूपें
निजस्थानी राहिली ॥ धरित्री हे ॥ २९ ॥ यापरी
पंचीकृतें ॥ स्थूलपंचमहाभूतें ॥ गुणकर्मधर्म
सहितें ॥ निपजतीं झालीं ॥ ३० ॥ कवण भूताचे
कवण ॥ कर्मधर्मगुण ॥ ते सांगेन विवंचुन ॥

वि.
४६

ऐकपातुं॥३१॥सच्छिद्रताहाधर्म॥अवकाश
प्रधानकर्म॥शब्दगुणबुझवर्म॥आकाशीचें
३२॥शब्दस्पर्शहेगुण॥चांचल्यताहाधर्मजा
ण॥वहनादिककर्मकारण॥वायूचेंपै॥३३॥
शब्दस्पर्शरूप॥हेतेजींगुणत्रयाचाआरोप
॥उष्णत्वहाधर्मदेस्व॥कर्मपचनादिक॥३४
॥शब्दस्पर्शरूपरस॥आपीहेगुणसमरस॥
द्रवत्वधर्मबहुवस॥क्लेदनादिक॥३५॥शब्द

पू.

४६

स्पर्शरूपरसगंध॥ हेगुणपृथ्वीचेप्रसिद्ध॥
कठिणत्वधर्मकर्मस्वतःसिद्ध॥ धारणादिक
॥३६॥ कारणभूतांचेगुण॥ कार्यानुरूपवर्त
तीजाण॥ जेसेंजळींचेंसार्द्रपण॥ वर्ततंरंगा
सर्वें॥३७॥ एकैकभूतींएकएक॥ विशेषगु
णामुख्यनायक॥ अन्यभूतांचेआगंतुक॥ व
र्ततीकारणत्वे॥३८॥ शब्दगुणअसेआक-
शी॥ ह्मणूननिवेद्यश्रोत्रेंद्रियासी॥ गगनापा

वि.
४७

सूनिजन्मवायूमी॥ म्हणूनिद्विगुणतो॥३९
॥शब्दशर्परूपहेगुणतेजासी॥ म्हणूनिवे-
द्यश्रोत्रत्वचाचक्षूमी॥ तेजापासावजन्मज
लासी॥ तेचतुर्गुणगा॥४०॥ शब्दस्पर्शरूप
रसहेगुण॥ आपासिह्मणूनिदृश्यपण॥-
श्रोत्रत्वचाचक्षुजिह्वाजाण॥ जबासीगा
॥४१॥ उदकापासूनिजन्मली॥ ह्मणूनिगुण
पंचकेअर्थिली॥ इंद्रियपंचकासीवेद्यज्ञा-

पू

४७

ली॥ धरित्रीहे॥ ४२॥ आपुलेनिइच्छामा
त्रे॥ पंचभूतेविचित्रे॥ कालकुनिरसतन्मा
त्रे॥ कर्दमकेला॥ ४३॥ असोहीस्थूलमहा-
भूते॥ सर्वेश्वरेकेलींपंचीकृते॥ मगस्थूलदे-
हअनंते॥ निर्मिलकेसा॥ ४४॥ मल्लतेजाचे-
नीप्रभावे॥ कर्दमशोषिलास्वभावे॥ मगनि-
र्मिलेदेहभावे॥ ब्रह्मांडहे॥ ४५॥ देवतामय
लिंगदेह॥ तयाचेस्थूलशरीरग्रह॥ स्रणूनि

वि.
४८

देवेअवयवसमूह॥ रात्रिलें ब्रंझांड हें ॥ ४६ ॥ स-
प्तपाताळ श्रीचरण॥ तेथें त्रिविक्रमाचें अधिष्ठा-
न॥ तेथींची विवेचना सांगेन॥ ते एकपातू ॥ ४७
॥ सातवें पाताळ ते तळ॥ धिराट् पुरुषांचें पादत-
ळ॥ प्रपद ते रसातळ॥ जाणावें पै ॥ ४८ ॥ गुल्फ-
फट्टय ते महातळ॥ पोटरियातलातळ॥ सूत-
ल ते जातुयुगल॥ विश्वरूपाचें ॥ ४९ ॥ वितल
आणि अतल॥ हें जाणावें ऊरुयुगल॥ कटिप्र

पू.

४८

देशांतमहीतल ॥ वीळरवाचें ॥ ५० ॥ तृणदृक्ष
गुल्मलत्ता ॥ त्यारोमावलीसमस्ता ॥ गंगादि
नानासरिता ॥ त्यानाडिचक्रे ॥ ५१ ॥ सप्तही
सागर ॥ तेंदेवाचेंउदर ॥ तेथेंवडवानळतेंज
ठर ॥ वहनीजाणावा ५२ ॥ नाभिस्थानतेंनभमं
उळ ॥ ज्योतिर्लोकतेंवक्षस्थळ ॥ महर्लोककंठ
नाळ ॥ विराटाचें ॥ ५३ ॥ जनोलोकतेंवदन ॥ त
पोलोकतेंललाटस्थान ॥ मस्तकब्रह्मपूर्ण ॥ स

वि.

५०

उदकादशोत्तर॥ धडाडीतवेस्वानर॥ तथादश
गुणसमीर॥ आवरणगा॥ ६३॥ तथादशगुण
अधिक॥ बाहेरीनभान्नाकंचुक॥ नभादशगुण
कोतुक॥ अहंकाराचें॥ ६४॥ अहंकारदशगुण
॥ महत्तत्वाचेंपांधुरण॥ ऐसेहेसप्तावरण॥
ब्रह्मांडपै॥ ६५॥ जैसासप्तकचुकपिंड॥ तैसें-
चिह्नेब्रह्मांड॥ ह्मणूनिउभयांचेकोंड॥ ऐकसारि
खे॥ ६६॥ ऐसियाब्रह्मांडएकदाटी॥ उपजेमा

पू.

५०

यादेवीच्यापोटीं ॥ असो हेतत्वसृष्टीपरिपाटी
॥ तुजनिरूपिलीहे ॥ ६७ ॥ हे ब्रह्मांडस्थूलशरी
र ॥ श्रीप्रसूचागाविस्तार ॥ तेथें सृष्टिरचनें
चाउभार ॥ तेजागृतीअवस्था ॥ ६८ ॥ स्थूलदे
हब्रह्मांड ॥ सृष्टिअवस्थाप्रचंड ॥ यादोहोंचा
अभिमानाअखंड ॥ जोब्रह्मासृष्टिकर्ता ॥ ६९
॥ प्रणवाचीप्रथममात्रा ॥ अकाराक्षरजेंपवि
त्रा ॥ यादोहोंचेचरित्र ॥ तेचिबोलतसे ॥ ७० ॥

वि.

५१

हिरण्यगर्भस्यलिंगदेह॥ जेथेंहरीपितामह॥
तेथेंस्थितीअवस्थानिःसंदेह॥ स्वप्नबोलिजे॥ ७१
॥ हिरण्यगर्भस्थितीअवस्था॥ यादोहींचाअभि
मानीभोक्त॥ जोविष्णुतारीबुडतां॥ भवसागरी
॥ ७२॥ यात्रयातेंअसेबोलत॥ प्रणवींचाउकार
जोविरच्यात॥ द्वितीयमात्राऐसासंकेत॥ तेथें
बोलिजे॥ ७३॥ देवाचकारणदेहप्रकृति॥ जेथें
महाप्रलयसुषुप्ति॥ यादोहींचाअभिमानिगोरी

पू.

५१

पता॥ तेयेंबोलिजे॥ ७४॥ यातिहींचाउच्चार॥ क
रींत्रितीयमात्रामकार॥ असोमकलहि अंकार॥
विस्तारझाला॥ ७५॥ विराट् हिरण्यगर्भमाया॥
हेसर्वेश्वराचेदेहत्रय॥ उत्पत्तिस्थितिप्रलय॥
अवस्थात्रयपै॥ ७६॥ ब्रह्माविष्णुमहेश्वर॥ हे
अभिमानिसुरवर॥ अकारउकारमकार॥ मा
त्रात्रयहे॥ ७७॥ रजसत्वतमहेगुणात्रय॥ प्रण
वाचैंपादत्रय॥ असोहेउभवणीमायामय॥ जे

वि.
५२

णोरचिली॥७८॥हेकारणरूपउपाधि॥सर्वेश्वरी
वर्तत्रिभुद्धि॥केवळब्रह्मविभुद्धि॥तेआशीचि-
ना॥७९॥हाकारणोपाधिमिश्रित॥निरूपित्वाश
बलतत्त्वदार्थ॥श्रीमुकुंदमुनीत्वंपदार्थ॥आतां
सांगिजेल॥८०॥ ॥इतिश्रीमद्विवेक
सिंधोसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेईश्वरतनुत्रय
कथनंनामचतुर्थप्रकरणंसमाप्तम्॥४॥ ॥
॥७९॥ ॥७९॥ ॥७९॥ ॥

पृ.

५२

श्रीगणेशायनमः॥ तंवबोलिल्लाशिष्यांचारा-
णा॥ जिव ईश्वरब्रह्मीचेंलक्षण॥ राउब्बेनिरू-
पिलेंपूर्ण॥ मजरुपाबुद्धी॥ १॥ आतांजीवसृ-
ष्टीचीकथा॥ सांगावीश्रीगुरुनाथा॥ माझीफि-
देसंदेहव्यथा॥ आत्मविषयींची॥ २॥ ऐसीशि-
ष्याचीचिनवणी॥ श्रीगुरुराजेंऐकुनी॥ मगप्रे-
मभावेंआलिंगुनी॥ बोलताझाला॥ ३॥ बारेतु-
झेप्रभें॥ झालेंमुखाचेंपारणें॥ ऐकसावधानप

वि

५३

णो॥बोलिजेलजें॥ ४॥हांगाआपुलाअलकार
॥चोस्वकरीजोसोनार॥तयाचाउपकार॥नवि
सरिजेपें॥ ५॥तैसेंआपुलेंनिजसख॥तुवां-
स्मरविलेंदेख॥जेंस्फुरलेंउन्मेष॥मजईश्वरवि
षयीं॥ ६॥घरोघरींटकमकाहानी॥एकपुसेए
कवारवाणी॥तयाब्रह्मसखाचीशिराणी॥हत
देवांसिगा॥ ७॥आत्मयांचेंपरिज्ञान॥हेतल्प
दार्थशोधन॥एतदर्थीसंन्यासादिकसाधन॥श्रु

पू

५३

तीबोलिजे ॥ ८ ॥ तत्पदार्थ ईश्वरं विण ॥ त्वंप-
दार्थभाहीवर्तन ॥ ह्मणून पुनरपि कथन ॥ ऐक
तत्पदांचें ॥ ९ ॥ जो परमात्मा माहाविष्णु ॥ आ-
दि पुरुष भगवानु ॥ जो सच्चिदानंद तनु ॥ पू-
र्वानिरूपिला ॥ १० ॥ जो सर्वात्मा सर्वसाक्षि ॥
सर्वेश्वर सर्वकुक्षि ॥ जो कांहीच नुपेक्षी ॥ नि-
ज भक्तातें ॥ ११ ॥ जो देवा आधीं लाघवी ॥ ना-
हीं ते ब्रह्मगोलदारववी ॥ गोलें ह्मणोनिलप-

वि.
५४

वी॥ जेथिचेंतेंथें॥ १२॥ जयासीकानावीण-
ऐकिजे॥ डोळ्यावीणदेखिजे॥ जिद्धेवीणचा
खिजे॥ सर्वरसातें॥ १३॥ पायांवीणसर्वचाल
णें॥ हातांवीणदेणेघेणे॥ जयाजीवातेउद्धर
णें॥ इच्छामात्रें॥ १४॥ जोजवळीचीपरीअ
तिदुरी॥ दूरस्थपरीजीवाभीतरी॥ जयाचीस
तानिजव्यापारी॥ वर्तेइंद्रियग्राम॥ १५॥ प्रति
ग्रामीअवभासक॥ जैसातरणीचएक॥ तोस

पू.

५४

वर्जिवांप्रकाशक॥ परमात्माधिपै॥ १६॥ तो
विशबलतत्पदार्थ॥ ज्ञानविग्रहअमूर्त॥ स
र्वव्यापकपरीमूर्तिमंत॥ भक्तकारणे॥ १७॥
नटनात्याधरितां॥ आपणयातेनभुलेसर्व-
था॥ तेसेनानाअवतारघेतां॥ नभुलेस्वस्वरू-
प॥ १८॥ सगुणरूपमाधिक॥ ऐसेमानुनियं
देख॥ जेनभजतीकोतुक॥ तेमूढजाणावे १९
सोंगसंपादितांत्येषलेपणे॥ नटासीदीजेति

वि.
५५

अलंकारभूषणे॥सो गमिथ्यापरीपावणे॥नटा
सीचिअर्पिती॥२०॥तैसेंकीरमायिकअवतरण
॥तेथेंकाजेजेभजन॥तेंहोयसमर्पण॥जगदीश्व
री॥२१॥ह्मणूनि सर्वेश्वराचेंभजन॥कांहीचन
व्हेअप्रमाण॥जेभक्तासीकैवल्यसाधन॥ज्ञा
नद्वारे॥२२॥श्रवणकीर्तनस्मरण॥पादसेवन
अर्चनवंदन॥दास्यसरव्यआत्मनिवेदन॥हे
भक्तिनवविधापै॥२३॥नवलक्षणभजने॥

पू.

५५

सर्वेश्वर आरंभलेपणे ॥ ज्ञानदेउनी बंधनें ॥
तोडी निजसेवकाचा ॥ २४ ॥ तो देव परमात्मा
॥ ब्रह्म होइ ना जीवात्मा ॥ प्रपंचगर्दचा अना
त्मा ॥ तो देव कैसे निहणावा ॥ २५ ॥ ब्रह्म तो ई
श्वर कां न ह्मणावा ॥ ऐसा साक्षे पाबोल एकावा
तत्त्वतः अद्वैत परजाणावा ॥ भेद ओपाधिक ॥
२६ ॥ अहंता ममता प्रयत्नरहित ॥ इच्छादि श
क्तिचक्रें विवर्जित ॥ तें ब्रह्म तूं आधींच तत्त्वता

वि.
५६

॥ ईश्वर कैसे निगा ॥ २७ ॥ इच्छादिशक्तिचक्रांसि
नियंता ॥ जो सृष्टिस्थिति संस्कार करिता ॥ षड्गुणे
श्रव्याचा अधिष्ठिता ॥ तो ईश्वर जाणावा ॥ २८ ॥
जो अविद्याकामकर्मे वेष्टित ॥ अज्ञानवशे स्वरू
पभुलत ॥ जो सरवदुःखें व्याकुलित ॥ तो ईश्व
र कैसे निगा ॥ २९ ॥ जीवासीत त्वज्ञानाविण ॥
नाहीं भवबंध छेदन ॥ तीकरावी सोडवण ॥ ई-
श्वरें चिकी ॥ ३० ॥ ब्रह्मतव निर्गुण निराकार ॥

पू.

५६

तेथेंनाहींउपदेशव्यहार॥ अविद्येजीवतेअनी
श्वर॥ स्वयेंआज्ञानिये॥ ३१॥ तरल्यानेंबुडता
तारावा॥ प्रबुद्धेंनिद्रिस्थचेंववावा॥ तेवींनित्य
मुक्तप्रभूनेसोडवावा॥ जीवसंघहा॥ ३२॥ अ
विद्याकीरबंधमिथ्या॥ परीजीवासीपडियेस-
त्या॥ जैसीस्वप्नीचीलटकीव्यवस्था॥ परीनि
द्रिस्थासीसाचहोय॥ ३३॥ अविद्याबंधनसा
चहीते॥ तरीज्ञानाचेनिकांलोडतें॥ देवासीथो

वि

५७

रसायासपडते॥ बंधमोक्षान्वे॥ ३४॥ तेचि-
अज्ञानकेसें॥ केवळनाहींतैचिआभासे॥ शु-
द्धचैतन्यालाविलेंपिसें॥ जीवदशेचें॥ ३५॥
तयाअज्ञानाचीस्थिती॥ जोओळखेगानिगु-
ती॥ तयातेनबांधीहेसंसृती॥ ह्मणूनिऐक-
तूं॥ ३६॥ जोशक्तिशक्ताचागोसावी॥ सत्यसं-
कल्पमायावी॥ अपारजीवसृष्टिहोवावी॥ ऐ-
सेंचिंतिताझाला॥ ३७॥ प्रपंचानुसंधानकरि

पू.

५७

तां॥ किंचित्स्वरूपीं झाली दुश्चित्तता॥ तैथें
उठलिया अनंता॥ अज्ञानशक्ति॥ ३८॥ स्वरू
पां दुश्चितपण॥ हेंचि अज्ञानाचें लक्षण॥ जे
णें चैतन्यासी भरे अवतरण॥ अहंतेचें ३९ अव
यवहस्तपादादिक॥ एका देहाचे जेसे अनेक
॥ तैसें अज्ञानसंगें देख॥ अनेक संख्या॥ ४०॥
एकाच बुद्धीच्या अनेक प्रति॥ तेवीं मायेच्या
अनेक शक्ति॥ जाणिवेने णिवेच्या प्रतीति॥

वि.
५८

जगप्रसिद्धकीं॥ ४१॥ मायादेवीचागोसावीं
॥ ज्ञानशक्तिपायाबी॥ प्रविष्टशालीयाजीवात्म
भावीं॥ तेंचिबोलिजे॥ ४२॥ जेसासुरव्यएकसवि
ता॥ प्रतिबिंबांसीतरीअनेकता॥ तैसीईश्वरीं
असेअनेकद्वैतता॥ उपाधिमेदे॥ ४३॥ जेवीं-
सुरव्यसूर्यमंडल॥ तेंअसेनिश्चल॥ प्रतिबिंब
सूर्यतेंव्याकुल॥ तरंगवशीं॥ ४४॥ तैसेंनित्यानं
दभरित॥ ईश्वरअसेवर्तत॥ जीवसंगेंव्याकु

पू.

५८

लहोत॥ अज्ञानवशों॥ ४५॥ तब्बिचेंपाणीअ
सेतसेंचिअसे॥ तदंशतरंगांसीजन्ममरण-
दिसे॥ तैसादेवपरीविनासे॥ जीवसगेंहा॥ ४६
॥ तरंगाचाजन्ममरणी॥ जेवींनघेइजेपाणी
तैसीजीवधर्माचापाणी॥ ईश्वरींनलगे॥ ४७
॥ पाणियासीकीजेवेगळें॥ तरंगचिनाहींकवणि
येकाळें॥ परीतरंगधर्मतेजळें॥ त्याजिळेचिकीं
४८ तैसेंपरमात्माचियासत्ते॥ सकलजीवअ

वि.
५९

सतीवर्तत॥ परीजीवधर्मैकदाचित॥ नघेपी-
जेती॥ ४९॥ आतां असोद्देशब्दरचना॥ चेत-
न्ये अधिष्ठितां अज्ञान॥ तत्क्षणाविपरितज्ञा-
न॥ तेथेचिआभासलें॥ ५०॥ रज्जुविषयीं जे
अज्ञान॥ तयासिद्दष्टाचि अधिष्ठान॥ सर्पाका-
शे विपरितज्ञान॥ उठिलें तेथेचि पै॥ ५१॥ ह्म-
ण्णि अज्ञान अन्यथाज्ञान॥ उभयासीचैत-
न्य अधिष्ठान॥ जडवर्गासीस्वतंत्रपण॥ तेठा

पू

५९

इचनाहीं॥ ५२॥ रज्जु आपणातेनेणें॥ नाहीं
सर्पाकारजाणणे॥ ह्मणूनि अज्ञान अन्यथा-
ज्ञाने॥ अजडीं आत्मरूपीं॥ ५३॥ सूर्यरश्मीचेमे-
घहोती॥ ते सूर्यातें चि आवरती॥ परी सूर्यातें दि-
वसाते लोपूं न शकती॥ दिवसपणाते॥ ५४॥ ते
सें आपुलिया अधिष्ठानाते॥ अज्ञान आवरी
आत्मयाते॥ साक्षित्वलक्षणी प्रकाशाते॥ कव-
णनिवारी॥ ५५॥ आत्मा आपणयांते कीरने-

वि.
६०

णे॥ परीसर्वाते संश्लित्वें जाणे॥ हे निवारावे कवणे
॥ विचारीं पां॥ ५६॥ अज्ञान अविद्या आवरिका
॥ विपरितज्ञान विक्षेपिका॥ ह्या द्विविधा संसा
रदायका॥ जीवात्मयासी॥ ५७॥ अविद्या प्रकृ
तीचा प्रवेश॥ स्मृणूनि प्रकृति ऐसा निर्देश॥ जी
व परमपुरुषाचा अंश॥ स्मृणूनि पुरुषतो॥ ५८
॥ स्वरूप परिपूर्णत्वा कारणे॥ परमपुरुष ऐसें
बोलणें॥ हे हृदयकारण्यकाते पुसणें॥ नामनि

पू.

६०

वचन ॥ ५९ ॥ स्थूलदेहतोचिपुर ॥ तेथे जीव
निद्रिस्थनिरंतर ॥ ह्मणूनितोपुरुषहें उत्तर
॥ व्याकर्णसिद्ध ॥ ६० ॥ ऐसी प्रकृति पुरुषांची हूं
हैं ॥ उठली अनादिसिद्धें ॥ हें भगवद्गीतेत गो
विंदें ॥ निरूपिलें असे ॥ ६१ ॥ ब्रह्म ते तव नित्य
शुद्ध ॥ ब्रह्म विवर्त अनादि शुद्ध ॥ मायामय जी
व सृष्टिविविध ॥ ते हि अनादीची ॥ ६२ ॥ निरू
पिलें जें अज्ञान ॥ ते जीवाचें देहकारण ॥ असो

वि
६१

हेंच्याले अन्यथाज्ञान॥ लिंगदेहाते॥ ६३॥ अ
विद्यादर्पणीप्रतिबिंबत॥ प्रविष्टजीवस्वरूपे
अनंत॥ हिरण्यगर्भतेथेंसंचरत॥ लिंगरूपे॥
६४॥ सूर्यदर्पणीप्रतिबिंबता॥ सरसीचन्चाले
प्रकाशता॥ तैसालिंगदेहप्रकटता॥ विलंबन
लगे॥ ६५॥ निर्विषयप्रथमस्फुरण॥ तेजाणा
वेंअंतःकरण॥ संकल्पविकल्पात्मकमन॥
ओळखावेपै॥ ६६॥ स्फुरतपदार्थाचाआका

पू.

६१

र॥ तेथींचा कीजे निर्धार॥ ऐसा निश्चयात्मक
वृत्त्यं कुर॥ ते बुद्धिजाणावी॥ ६७॥ चित्तचेतव्य
लक्षण॥ जें हृत्तीचें स्फुरण॥ अनुसंधानात्म
क जाण॥ चित्तरूपें॥ ६८॥ देहीं अहंभावाते उ
ठवी॥ पदार्थममते ते धरवी॥ तो अहंकार जी
वाते भोगवी॥ सुखदुःखाते॥ ६९॥ प्रकृतिपु
रुषांचा समयोगी॥ अंतःकरणपंचकाचा अंगी
॥ स्फुरतीयेचें चलतेचा वेगी॥ झाले पंचप्राण॥

वि.
६२

॥७०॥ कवणप्राणाचेंकवण॥ कैसेंस्वरूपलक्ष
ण॥ कवणव्यापारकवणस्थान॥ तेंजाणावेंपें
॥७१॥ आपादतलमस्तकदेहातें॥ व्यापूनि-
भोगीसुत्तरसातें॥ देहींचियासर्वनाडीतें॥ व्या
पिलेंव्यानें॥७२॥ समाननाभिदेशींसे॥ परी
देहाचेसर्वसंधींपैसे॥ तेणेंलवतीआपैसें॥ ह
स्तपादादिक॥७३॥ उदानाचेंकंठस्थानमंदि
र॥ करीइच्छादिव्यापार॥ स्वप्नदावीनानावि

पू.

६२

कार॥निद्रिस्थासी॥७४॥अपानासिगुदस्था
नीबैसणें॥सदाअधोगतीचालणें॥यलमू
त्रविमर्गकरणे॥व्यापारतयान्वा॥७५॥ना
सामार्गप्राणासीरिघनिघ॥प्रवेशनिर्गमाची
लगवग॥क्षुधातृषेचीलगसग॥होयतयान्चेनी
॥७६॥अंतःकरणरुतिशब्दोन्मुख॥तेंश्रोत्रें
द्रियओळख॥तयातेंकर्णरंध्रातेंबैसिक॥ते
थूनिघेईशब्दातें॥७७॥स्पर्शविषयातेंनिव

वि.
६३

डिती॥ जेमनाचियावृत्ति॥ तेंत्वगिंद्रियऐशी
स्थिती॥ ओळखावी॥ ७८॥ जोवृत्तिबुद्धिचा
पोटी॥ रूपग्रहणोन्मुखउढी॥ तेंचक्षुडोळ्या-
चेगाढी॥ बेंसूनिघेरूपातें॥ ७९॥ रसग्रहणो-
न्मुखचित्तवृत्ति॥ तेचिनर्तकींमिरवती॥ सु-
खरंगींहोयनाचती॥ रसभावें॥ ८०॥ अहंका-
रगजाचाकुंभस्थानी॥ घ्राणमुक्ताफळझालें
रूपाणी॥ गंधप्रकाशाचीफुलावणी॥ तेनासा

प्र.

६३

पुटीं॥ ८१॥ शब्देंबोलूपाहाती॥ जेअंतःकर-
चिह्नुती॥ तेवागेंद्रियेंमुखेंकरिती॥ बोलेमा
तृकाक्षरीं॥ ८२॥ मनीचीएकवासना॥ करी
हानोषादानकल्पना॥ व्यापारार्थहोतीआरो
हणा॥ पाणींद्रियेंकरिती॥ ८३॥ बुद्धीचाह्नुति
विशेष॥ अध्वसंक्रमणदोषउन्मेष॥ होउनी
गगनासन्मुख॥ चेष्टवीतचरणातें॥ ८४॥ आ-
त्मयाकृष्णाचाघरीं॥ झालाचित्तरुक्मिणीचा

वि.
६४

उदरीं॥ शिशुमन्मथाचीचाडधरी॥ रतिसरवा
ची॥ ८५॥ अहंकारबीजाचा अंकुर॥ करुं पाहेम
ओत्सर्गव्यापार॥ गुदस्थानीबेसूनिनिर्धार॥ वा
युइंद्रियेंकरी॥ ८६॥ अंतःकरणपंचकवृत्ति॥
शब्दाविषयाकारस्फुरती॥ तेचिपंचविषयबो
लिजेती॥ लिंगदेहाचे॥ ८७॥ एवंपंचवीसक
ळांचा॥ सूक्ष्मदेहजीवाचा॥ हिरण्यगर्भतेथीं
चा॥ अधिदैवतपै॥ ८८॥ इंद्रियेंसर्वेश्वराचीं

पू.

६४

॥तींअधिदेवतेजीवाचीं॥हेजाणावीविवं
चनातेथींची॥अधिभूतसहित॥८९॥अ-
ध्यात्मअंतःकरण॥अधिभूतनिर्विकल्पस्फुर
ण॥तेथींचेअधिदेवतजाण॥येकुंठनाथ॥
९०॥मनअध्यात्मनिश्चित॥मंतव्यअधिभू
त॥चंद्रमाअधिदेवत॥जाणावेपै॥९१॥बु
द्धिअध्यात्मजेथ॥बोद्ध्यअधिभूततेथ॥ब्रह्मा
अधिदेवत॥जाणावेपै॥९२॥चित्तअध्यात्म

वि.
६५

जेय॥ चेतव्यअधिभूत॥ ब्रह्माअधिदेवत॥
॥ जाणावेपें ॥ ९३ ॥ हंकारअध्यात्मजेय॥ अ
हंकृतत्वअधिभूत॥ श्रीरुद्रअधिदेवत॥ नि
रंतरपें ॥ ९४ ॥ श्रोत्रअध्यात्मजेय॥ श्रोत-
व्यअधिभूत॥ दिशाअधिदेवत॥ सर्वथेव
गा ॥ ९५ ॥ त्वचाअध्यात्मजेय॥ स्पर्शत्वअ-
धिभूत॥ वायुअधिदेवत॥ प्रसिद्धजाणावा
॥ ९६ ॥ चक्षुअध्यात्मजेय॥ दृष्टत्वअधिभू

पू.

६५

त॥ सूर्य अधिदेवत॥ विख्यातपै॥ ९७॥ जि
ह्वेन्द्रिय अध्यात्मजेय॥ रसयितव्य अधिभूत
॥ वरुण अधिदेवत॥ ओष्ठस्वावेपै॥ ९८॥ घ्रा
णेन्द्रिय अध्यात्मजेय॥ गन्धित्व अधिभूत॥ अ
श्विनोदेव अधिदेवत॥ विख्यातपै॥ ९९॥ वा
चा अध्यात्मजेय॥ वक्तव्य अधिभूत॥ विश्वेदे
व अधिदेवत॥ जाणावेपै॥ १००॥ पाणीन्द्रिय
अध्यात्मजेय॥ गृहीतृत्व अधिभूत॥ इंद्र अ-

वि.
६६

धिदैवत॥ निष्क्रान्तपे॥ १०१॥ पादेंद्रियअध्या-
त्मजेथ॥ गंतव्यअधिभूत॥ त्रिविक्रमअधिदे-
दैवत॥ बुद्धावेंगा॥ २॥ उपस्थेंद्रियअध्यात्मजे-
थ॥ आनंदयितव्यअधिभूत॥ प्रजापतिआ-
धिदैवत॥ जाणावेंगा॥ ३॥ पायुअध्यात्मजे-
थ॥ विसर्गत्वअधिभूत॥ नेत्रर्तुतीआधिदैवत
प्रसिद्धजाणावे॥ ४॥ अज्ञानअध्यात्मजेथ॥
विकारयितव्यअधिभूत॥ पुरुषआधिदैवत॥

पू

६६

निष्क्रान्तपै५ जडत्वकारणप्राणासी॥ तेवींचवि
षयपंचकासी॥ अध्यात्मादिकतयासी॥ वि-
भागनाहीं॥ ६॥ आणीक एककौतुक॥ हालिं
गदेहजाणपुर्याष्टक॥ एकाग्रहोऊनि ऐक॥ नि-
रूपिजेला॥ ७॥ अविद्याकामकर्म॥ हें पुरचय
ऐसें वर्म॥ अंतःकरणपंचकनाम॥ चतुःपुराचें
॥ ८॥ ज्ञानेन्द्रियाचें पंचक॥ तें पाचवें पुरसम्य-
क॥ षष्ठपुर ओळख॥ कर्मेन्द्रियें पंच॥ ९॥ पंच-

वि.
६७

प्राणपुरसातवे॥विषयपंचकतेआठवे॥हेंपु
र्याष्टकजाणावे॥महानुभवीं॥१०॥द्रष्टाचेंद्र
ष्टेपण॥तेंचिपुर्याष्टकाचेंदहन॥जह्नालियानि
रसेबंधन॥जीवात्मयाचें॥११॥असोहाशब्द
विस्तार॥सांगितलालिंगदेहविचार॥आतां
स्थूलदेहाचाविस्तार॥स्वर्णमुकुंदराज॥१२॥
॥ ॥इतिश्रीमद्विवे०जीववैभवकरणंनाम
पंचमप्रकरणंसमाप्तम्॥५॥

॥६॥

पू.

६७

श्रीगणेशायनमः॥ अनादिअज्ञानेभ्रमला॥ जी-
वलिंगशरीरींअवतरला॥ शुभाशुभकर्माबांध-
ला॥ जाहालापरवशा॥ १॥ पुण्यपापाचेंफल॥
सरबदुःखपावतकेवल॥ स्वर्गनरकअतिचल-
॥ भोगीकर्मवशे॥ २॥ मनुष्यदेहपाउनी॥ स-
त्यअसत्यकर्मेंआचरुनी॥ संसारींपावेनाना-
योनी॥ श्वानशूकरादिक॥ ३॥ पुण्याचेनिअ-
धिकपणे॥ आदिस्वर्गसरबभोगणे॥ पापाचा

वि.
६८

अधिकपणे॥निरयासिआधीं॥ ४॥ अधिक
कर्मतेफळभोगित॥पुण्यपापसमतुल्यकरित
॥मनुष्ययोनीपावत॥जननीचेगर्भी॥ ५॥ आ
धींपितृदेहींसंचरे॥कोणीजीवश्वासरेधें॥अ
वणीएकजळपानद्वारे॥हेकर्मधीन॥ ६॥ कोणी
एकवृष्टीसरिसा॥धान्यावरीपडेअष्टदशा॥ली
नहोयमाजीअन्नरसा॥षाड्द्विधासिगा॥ ७॥ सु
षुप्तिचियाभाळिका॥सूददशापाऊनिसाम्य-

पू.

६८

का॥ अन्नरसासरिसाएका॥ पडती पितृदेहां
॥८॥ जठराग्नीचे निस्पर्शकें॥ षड्धातूचे निपरि
पाकें॥ पावती सरिनीस्पर्शकें॥ शुक्रदशैतें॥ ९॥
पंचभूतांचे धान्ये निपजे॥ तथातें अन्नरसबो
ल्लिजे॥ अन्नरसाचें शुक्रजाणिजे॥ पंचभूता-
त्मक॥ १०॥ प्राणापानाचे निबळे॥ योनिमुखीं
पितृरेतउसळे॥ तेथें लिंगदेह मिळे॥ मनोमेळे
११॥ पितयाचें रेत॥ आणि मातेचें शोणित॥

वि.
६९

जननीचे गर्भां होय निश्चित ॥ ऋतु काळीं ॥ १२
जरीं आधि कपितयाचें रेता ॥ उणें होय मातेचें-
शोणित ॥ तरांपुत्र निपजे निश्चिंत ॥ जननीचे
गर्भां ॥ १३ ॥ स्त्री रक्ताचे नि आगळे पणें ॥ कुमा-
री सी निपजणे ॥ शुक्र शोणिताचे नी समत्व पणे
॥ नपुंसक होणे पै ॥ १४ ॥ पितयाचे रेता पासून नि-
यां ॥ तिनि धातु सार खिया ॥ अस्थि शिरा मज्जा
ऐथिया ॥ नावें निपजती पै ॥ १५ ॥ मातेचे शो-

पृ

६९

णिताचिया॥तिनिधातुसारखिया॥त्वचामां
सरक्तऐसिया॥जननीचेगर्भा॥१६॥ऐसास्थू
लदेहजीवाचा॥निपजेसाहाधातुंचा॥षट्को
शिकनामयाचे॥ऐसेंबोलिजे॥१७॥असोहा
शुक्रभोणिताचामेळ॥एकअहोरात्रेहोयनि
श्वळ॥पांचअहोरात्रेसंढाळ॥बुडुदाकार१८
॥पक्षदिवसींअंडाकार॥मासानिपजेशिर॥
भुजावक्षस्थळअविचार॥होयदोमासीं॥१९॥

वि.

७०

तींमासींउदरकटीपृष्ठि॥चोथ्यासमग्रपादसृष्टि
॥पांचव्याअस्तिशिरांचीदाटीं॥गर्भासीहोय॥
२०॥षण्मासींत्वचारोमे॥सातव्यानखेंकेंशह
म॥तेहांचप्रकटतीचित्तधर्म॥स्मरणादिक॥
२१॥वरीलदोमासींअतिशोच्यता॥तंवगर्भा
सीउठलीप्रसूतव्यथा॥मगतोपावेमूर्च्छागता
॥बाहेरपडे॥२२॥व्यथेचेनीअतिभरें॥जा-
तिस्मरत्वविसरे॥कोहंकोहंदीर्घस्वरें॥रूद

पू.

७०

न करी ॥ २३ ॥ ऐसा पंचीकृत पंचभूताचा ॥ स्थूल
लदेह जीवात्मयाचा ॥ कवण अंश कवण भूता
चा ॥ तेतूं ऐकपां ॥ २४ ॥ रोम आणि त्वचामांस
॥ अस्थि नाडी कठिनांश ॥ पंचीकृत एखाचे सा
भास ॥ जाणावे पै ॥ २५ ॥ लाळ मूत्र शोणित ॥
मज्जा आणि पाचवे रेत ॥ हे द्रव्यांश आपाचे स
तत ॥ स्थूल शरीरी ॥ २६ ॥ क्षुधा आणि तृषानि
द्रा ॥ आलस्य संगम शिष्येंद्रा ॥ हे उष्णांश बुझस

वि.
७१

मुद्रा॥तेजाचैपें॥२७॥धावनवलनआकुंचन
॥पसरणआणिनिरोधन॥हेचलनांशपांचहि
जाण॥पचीकृतवायूचे॥२८॥कामक्रोधशोक
मोहभय॥हेव्यापकांशपाहें॥पचीकृतनभाचे
निःसंशय॥जाणस्थूलशरीरीं॥२९॥ऐसेहेंस्थू
लशरीर॥लिंगदेहाचेंबिदार॥तेथेंअसतीष
ड्विकार॥तेंऐकपांतूं॥३०॥प्रथमविकारजाय
ते॥दुजाअस्तितिसराविवर्धते॥तुरीयविपरि

पू.

७१

णमतेपंचमअपक्षयिते॥साहावाविनश्यति
हे॥३१॥ ॥अथश्रुत्यर्थः॥ ॥जा
यतेह्मणजेनहोउनीहोणे॥अस्तिह्मणजेन
सूनिअसणे॥विवर्धतेह्मणजेपावणे॥अभि
वृद्धितें॥३२॥विपरिणमतेतेंतारुण्य॥अप-
क्षयितेंवार्धक्यपण॥विनश्यतिह्मणजेमरण
॥षड्डीकारहे॥३३॥निस्त्वपिलेसाहाहिविकार
॥इहीयुक्तस्थूलशरीर॥तेथेजागृतीनिरंतर॥

वि.
७२

अवस्थावर्ते ॥ ३४ ॥ स्थूलदेहजागृतीवस्था ॥ या
दोहींचा अभिमानी विश्वनिरुता ॥ याति हिंस-
आकारव्यवस्था ॥ पुढें जाणावी ॥ ३५ ॥ नेत्रस्था
नभोगस्थूल ॥ रजोगुणषड्विधमेव ॥ प्राणवाचा
आद्यचरणसकल ॥ ऐसेंबुझावें ॥ ३६ ॥ प्राणवा
चाप्रथमचरण ॥ हाषड्विधपैंगुण ॥ तेथींचा अ-
र्थकैसाकवण ॥ तो अवधारीजो ॥ ३७ ॥ पंचीकृ
तभूतांविण ॥ नाहीपिंडब्रह्मांडाचेंवर्तन ॥ उत्प

पू.

७२

तिजागृतिजाण॥ तिहींवीणनाहीं॥ ३८॥ उत्प
तिजागृतिविण॥ ब्रह्माविश्वअभिमानीकव-
ण॥ तिहींविणआकारहेसुण॥ बोलूंचिनये॥
३९॥ हेंसकळहिनाहीं॥ तेथेंनेत्रस्थानतेंकायी
॥ स्थूलभोगतोही॥ अघटमान॥ ४०॥ रजोगु
णाचेनिअभावे॥ मागीलकांहींचनसंभवे॥ ह्म
णूनिसकळहिजाणावे॥ प्रथमचरण॥ ४१॥ जी
वांचेंलिंगशरीर॥ तेंस्वभावस्थेचेंविटार॥ ते-

वि.

७३

जस अभिमानी निरंतर ॥ तथा दोहींचा पै ॥ ४२ ॥
॥ ते जस स्वभाव स्था लिंग शरीर ॥ या तिहीं उपका
र विस्तार ॥ कंठ स्थान ते मंदिर ॥ या त्रितयांचें ॥
४३ ॥ सगरबदुःख निश्चित ॥ तेथें भोग प्रविक्त ॥
सत्त्वगुण असे प्रसवत ॥ ययापेच काते ॥ ४४ ॥
तेणे सी सहित शट्क ॥ जो लिंग देह प्रभौतिक ॥
द्वितीय चरण ऐसी व्याख्या ॥ बुझ प्रणवाची ॥
४५ ॥ प्रणवाचा द्वितीय चरण ॥ कैसे निहास म

पू.

७३

स्तगुण॥ ऐसी साक्षेपीं युक्तीची खुण॥ ते ऐकपा
तू॥ ४६॥ न घडे सूक्ष्मभूतां विण॥ हिरण्यगर्भलिं
गदेहाचें वर्तन॥ तीहां विण केंचें संभवन॥ स्थिति
स्वभावस्थेची॥ ४७॥ जेथें स्थिति अवस्थाचि नाहीं
॥ तेथें अभिमानी कवणाचा काई॥ म्हणूनि विष्णु
ने जस दोघेही॥ अभिमानी कैसे॥ ४८॥ तिहां वा-
णकंठस्थानासी योग॥ नाहीं प्रविक्त भोग॥ तेथें
सत्त्वगुणाचा प्रसंग॥ केविं बोळावा॥ ४९॥ येणें-

वि.
७४

समस्तेषां सर्वज्ञा ॥ नाहीं द्वितीयचरणऐसी सं-
ज्ञा ॥ ह्मणूनि तो चितो अवज्ञा ॥ कवणे करावी ॥
५० ॥ अज्ञानकारण शरीर ॥ तें स्रष्टुं सीचें क्रीडा
मंदिर ॥ तथा दोहींचा निरंतर ॥ प्राज्ञ अभिमान-
नी ॥ ५१ ॥ प्रज्ञा स्रष्टुं अज्ञान ॥ हे तृतीयकार-
ण ॥ तथा सीहृदयस्थान ॥ जाण पेंगा ॥ ५२ ॥ आ-
नंद भोग हृदयांचा ॥ हा विस्तार तमोगुणाचा ॥
तृतीयचरण प्रणवींचा ॥ हे स कळहि गा ॥

पू.

७४

५३॥ हेंसकळहितृतीयचरण॥ हा अर्थवेवीहो
य अघटमान॥ ऐशा आक्षेपीजाण॥ सांगिजे
लजे॥ ५४॥ प्रसिद्धमहामायेविण॥ नाहींमाग
अविद्येचेंअधिष्ठान॥ प्रलयसृष्टिअवस्था
रुद्रप्राज्ञ॥ अभिमानीहेकवणासिंपा॥ ५५॥
जरींअभावयात्रितयासी॥ तरीकारणहीसंज्ञा
कवणासी॥ तेथेंहृदयस्थानहेंकायसी॥ इहिवि
ण॥ ५६॥ जेथेंप्रलयसृष्टिअवस्थाचनाहीं॥

वि.
७५

तेथें अभिमानी कवणाचें सांग काई ॥ तरीं रुद्र प्रा
ज्ञ हे दोघे ही ॥ अभिमानी कैसे ॥ ५७ ॥ तिहीं अ-
भिमानी विण ॥ या सप्ततांची असंभावना ॥ आ-
नंदाभास भोग तो कवण ॥ तेथें तमोगुण कैंचा ॥
५८ ॥ येणेषां द्विधें विण ॥ तृतीय चरण बोळिजे कव-
ण ॥ म्हणूनितो चितें हें अप्रमाण ॥ काहीं च नव्हे
॥ ५९ ॥ एवंचिनी मात्रा प्रणवा चिया ॥ प्रपंचा का-
रिं विस्तार लिया ॥ ऐसी श्रुती अथर्वण शारवो चिया

पू.

७५

बोलत असती ॥ ६० ॥ एवं स्थूल लिंग कारण ॥
हे जीवाचे देह त्रय जाण ॥ जागृती स्वप्न सुषुप्ति
पूर्ण ॥ अवस्था त्रय गा ॥ ६१ ॥ विश्व तेजस प्राज्ञ ॥
अभिमानाये सर्वज्ञ ॥ अकार उकार मकार ही सं-
ज्ञा ॥ मात्रा त्रय गा ॥ ६२ ॥ नयन कंठ हृदय ॥ हे
अवस्थेचे स्थान त्रय ॥ स्थूल प्रविक्त आनंद ज्ञे-
य ॥ भोग त्रय पै ॥ ६३ ॥ रजस त्व तम हे गुण ॥ अ-
विद्येचे प्रसिद्ध जाण ॥ अविद्या द्वितीय चरण ॥

वि.
७६

तीनीप्रणवाचे॥६४॥ असोहेसृष्टिअज्ञाना
ची॥ जागृतीस्वप्नहीअवस्थाअन्यथाज्ञानाची
॥ ऐसीसंसृतीअविद्येची॥ जीवात्मयासी॥६५॥
॥ जीवासीअविद्यासाधारण॥ तेसंसारासीका
रण॥ नानायोनीसंसरण॥ तियेचेनिआंगें॥
६६॥ एकचिअवस्थेआंत॥ गुणत्रयाएकमात
॥ जेणेनानायोनीसीहेत॥ कर्मद्वारे॥६७॥ गु
णत्रयाचीवृत्ती॥ सारखीचेष्टेचित्तवृत्ति॥ म

पू

७६

गइंद्रिये व्यापार करिती ॥ चित्तानुसारे ॥ ६८ ॥
सत्त्वगुणचित्तिप्रकटे ॥ तेवेळीं पुण्यवासना
उदे ॥ इंद्रियेंकीर आदटे ॥ परहोती प्रशांत ६९
॥ निपजती कर्म सात्विकें ॥ जी उत्तमयोनीदा-
यकें ॥ नित्ये पुरविती कोतुकें ॥ स्वर्गसुख ॥ ७० ॥ र-
जोगुण उदे चित्ती ॥ तेवेळीं अभिच्छाषीं पावे स्थिती
॥ मग इंद्रिये प्रवर्तती ॥ विषयोद्यमी ॥ ७१ ॥ कर्म
निपजती राजसे ॥ जीवविषयांचे अध्यासे ॥ रजो

वि.
७७

योनि कर्मवशे ॥ पावे अनुक्रमे ॥ ७२ ॥ चित्तीतमो
गुणा होय अवतार ॥ ते वेळी उठे क्रोधज्वर ॥ पापवा
सनें चें अभ्यंतर ॥ वर्ते इंद्रिय ग्रामी ॥ ७३ ॥ कर्मनि
पजतीतामसे ॥ तें निरय होती आपैसे ॥ मूढयो
नीत कर्मवशे ॥ जीव जन्म पावे ॥ ७४ ॥ जे वेळी जों
गुण उठी ॥ तो येरा दोही तें आणितळवटी ॥ येथें
विषय परिपाठी ॥ ते सर्वथानाही ॥ ७५ ॥ हे गुण
त्रयाचे बंधन ॥ जीवासि पडित्ते गहन ॥ तं वन-

पू.

७७

चुकेजन्ममरण॥ कल्पकोटी॥ ७६॥ हीचरण
त्रयाचीव्याख्या॥ हीत्रिगुणसृष्टीअसंख्य॥ जे
थेंमहाप्रलयसंख्या॥ नाहींस्वस्वरूपीं॥ ७७॥
जेंवजीवासीमळिनदशा॥ तंवचुकेगर्भवा
सा॥ आणिअटकेस्वयंप्रकाशा॥ तुर्याभूमिपें
॥ ७८॥ तेतुर्यादशाकैसी॥ तुजनिरूपिजेले
सी॥ तरींअवधाननिजमानसीं॥ दृढकरावें॥
७९॥ स्वरूपाचेंअनुसंधान॥ तेचिदेहमहाका

वि.
७८

रणा॥ तेथेंतुर्या अवस्था जाणा॥ सर्वसाक्षिणि॥
८०॥ तोंचि साक्षित्व आइक॥ तुजसांगि जेल को
तुक॥ जेणे तरले जनकादिक॥ भवसागरीं॥ ८१
मी जागृती ना स्वप्न॥ स्रष्टुमिना कवण कल्पना
॥ हे अक्वस्था त्रय मी ना॥ मज आर्या॥ ८२॥ मी
ललना लिंग देह॥ अज्ञान ना तत्कार्य मोह॥ नि
र्विकार विदेह॥ परमात्मा मी॥ ८३॥ मी विश्व
ना तेजस॥ प्राज्ञ तो हि परवश॥ हे अभिमानी

पू

७८

मीउदास॥ अभिमानशून्य॥ ८४॥ नयनकंठ
हृदय॥ मजनाहीस्थानत्रय॥ स्थानमानरहि
तअद्वय॥ तेंपरब्रह्ममी॥ ८५॥ मीस्थूलनाप्र-
विक्त॥ आनंदनोव्हेसुषुप्त॥ असोहेमीनागु
णातीत॥ परब्रह्ममी॥ ८६॥ यापरीस्वरूपातें
॥ स्वयेंबुझणेंनिरुते॥ तयेअवस्थातुर्येतें॥ बुझी
जस॥ ८७॥ तुर्येचीपरीपक्वता॥ तेचिउन्मनी
अवस्था॥ निंबोळियासमधुरता॥ जैसीपक्वद

वि.
७९

शो॥८८॥तुर्यातिंशुद्धवासना॥तेथेहेचिकडवट
पण॥उन्मनीबुझनिर्वासना॥ह्मणूनिगोडते॥
८९॥जैसीसारवरउदकींविरे॥परीतेथीचीमधु
रताउरे॥तैसीतुर्यास्वरूपांसुरे॥तेउन्मनीगा ९०
अवस्थापांचविनानास्ति॥ऐसीहेवेदश्रुती॥ह्म
णूनितुर्याचीप्राणिति॥तेउन्मनीकीं॥९१॥त
त्वंपदार्थाचेंशोधनिक॥तेणेजाहालेंसार्थक॥
तदात्मातोशिष्यटिळका॥बुझउत्तरार्थी॥९२

पू

७९

असोहीअवस्थानुर्या॥आणिशरीरमायाम
य॥तेथींचाअभिमानानिश्चय॥तौप्रत्यगा-
त्मा॥९३॥हेतुर्यागामैत्रा॥प्रणवींचीअर्धमा
त्रा॥यांचेस्थानपवित्रा॥ब्रह्मरंध्र॥९४॥आ
नंदाभासभोग॥यासाहांचासमयोग॥ऐसा
निपजलाप्रसंग॥शुद्धसत्वे॥९५॥यासमस्ता
चागुण॥प्रणवाचाप्रथमचरण॥स्वरूपांनिर्गु
ण॥नदात्मक॥९६॥प्रणवाचेनिचतुर्थचरणे

वि.
८०

हंसर्वकैसेनिहोणे॥ ऐशीआक्षेपींशमहाणे॥
आईकलूं॥ ९७॥ गुणसाम्यव्यतिरेकें॥ महामा
याआत्मज्ञाननावेचि देखे॥ तरींसर्वसाक्षि
त्वतुर्याकें॥ अवस्थाद्वयगा॥ ९८॥ याअवस्थे
चेनिसंबंधें॥ अभिमानियेणेशब्दे॥ परमात्मा
प्रत्यगात्माद्विविधें॥ नावेंपरब्रह्मासचकीं॥
९९॥ नभासेजेंमहामाया॥ तैकेंचेंसाक्षित्वआ
णितुर्या॥ तीवीणपरमात्माप्रत्यगात्मा॥ अ-

पू.

८०

भिमानाकेंचे॥१००॥येणेपूर्वोक्तेविण॥कवण
चेंमूढिस्थान॥आनंदाभासभोगकवण॥बो
लेविगा॥१०१॥येणेशुद्धपंचकेविण॥शुद्धस-
त्वाचाविस्तारतोकवण॥ह्रणूनहाचतुर्थचर
ण॥प्रणवाचापें॥२॥जेथेवर्णाचानाहींउच्चार
जेथेव्यक्तीचानाहींसंचार॥ह्रणूनिअर्धमात्रा
ऐसानिर्धार॥जाणतूंची॥३॥तथापिचतुर्थच
रण॥येणेशब्देबोलिजेतियोगिजन॥तेथेपर

वि.
८१

मात्माचिसगुण॥निरूपिजेपै॥४॥मगनादा
सीहोयविश्वांती॥मायेसीहोयउपशांति॥तेवे
ळींउरेकेवळज्ञप्ति॥ब्रह्मसत्तामात्रजे॥५॥अ
सोयामहाकारणव्यतिरिक्त॥कांहींचनाहींका
र्यजात॥ह्मणूनिप्रपंचासीभिन्नत्व॥नाहींप
रब्रह्मीं॥परब्रह्माचियासत्ते॥कारणप्रपंचा-
सीअस्तित्व॥तेणेहोयवेद्यमानत्व॥सूक्ष्मप्र
पंचासी॥७॥सूक्ष्मप्रपंचाविण॥स्थूलप्रपं

पू.

८१

चासीनाहीवर्तत॥ ह्रणूनि कार्यचिकारण॥
जाणयेणेन्यार्ये॥ ८॥ ह्रणूनि अकारतोचि उ
कार॥ उकारतोचि मकार॥ मकारतोचि ओंका
र॥ परमात्माचि पै॥ ९॥ ऐसें आपणों पै बुझे॥
तोचि परमात्मा बोळिजे॥ ब्रह्मसाक्षात्कारपा
विजे॥ तेणोचि पै॥ १०॥ असो हे ईश्वरोपाधिस
मष्टि॥ जीवोपाधि बोळिजे व्यष्टि॥ ऐसी व्यष्टि
समष्टीची गोष्टी॥ तें पादत्रय पै॥ ११॥ एवं शब

वि.

८२

लत्वंपदार्थ॥ प्रणवाचेंपादत्रययथार्थ॥ अर्ध
मात्राशोधिलीयायकार्य॥ होता असिपदीं॥
१२॥ तोशोधनक्रमकैसा॥ ऐसें ह्मणसीगाव-
त्सा॥ तरीउत्तरार्धस्वेच्छा॥ बुझसीतूं॥ १३॥
ऐसीश्रीगुरुचीवाणी॥ ऐकोनिशिष्यशिरोम
णी॥ करिताझालाविनवणी॥ श्रीमुकंदराज-
ह्मणे॥ १४॥ ॥ इति श्रीमद्विवेकसिं
धौसृष्टिक्रमेगुरुशिष्यसंवादेस्थूलदेहकथ

पू.

८२

नपूर्वकसमस्तप्रणवार्द्धविवरणं नाम षष्ठ-
प्रकरणं समाप्तम् ॥ ६ ॥ ॥ श्रीगुरु

नाथार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभं भवतु ॥

॥ ६ ॥

॥ ६ ॥

॥ ६ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ जयजय श्रीगुरुनाथा ॥
माझियाप्रश्नाची कथा ॥ राउळें निरूपिली स
मस्ता ॥ अनुक्रमेजी ॥ १ ॥ माया अविद्यातें

वि.

८३

आरिसे॥ तेथें प्रतिबिंब ब्रह्म आपैसे॥ ते जीवे
श्वर ऐसें॥ देवेचि बोलिले॥ २॥ पर ब्रह्म स्वसं
वेद्य॥ जें जीवेश्वरां वंद्य॥ तेथूनि उठती माया अ
विद्या॥ विवर्त रूपें॥ ३॥ येथें आक्षेप असे थो
रा॥ मुख्य बिंबा होय आकार॥ जैसा प्रतिबिंबा
चा आडंबर॥ दिसेर सदर्पणी॥ ४॥ निराका
र ब्रह्मासी॥ प्रतिबिंबाची कुटी कायसी॥ तरी
या आक्षेपासी॥ उत्तर दीजे स्वामियां॥ ५॥ ऐ-

पू.

८३

साशिष्याचासंदेह॥ ऐकूनिउठिलास्नेह॥ मग
सर्वज्ञाचाराव॥ बोले श्रीगुरुनाथ॥ ६॥ बिंब
प्रतिबिंबन्याय॥ तेथींचाबुझसीअभिप्राय
॥ तेवेळींतुझाआक्षेपवावो॥ तूंविह्मणसी॥
७॥ निराकारनिराभासे॥ बिंबप्रतिबिंबकाय
सें॥ हेंवाक्यतुझेअनारिसें॥ केविह्मणावें॥ ८
॥ तथापिमायातेसाभास॥ अविद्यातेहीतदं-
श॥ उभयांचेंलक्षणअनादृश्य॥ नव्हेस्फूर्ति

वि.
८४

रूपे॥९॥ आपणपें अवलोकितां॥ ब्रह्मीस्युरे पू
र्ण अहंता॥ म्हणूनि मायेसीसाभासता॥ असे
चिक्की॥१०॥ अज्ञानपूर्वक अन्यथा ज्ञान॥ ऐसें
अविद्येचें लक्षण॥ म्हणूनि तेही साभासरुण
॥ बोलिजे वेदांती॥११॥ पांचही दर्शनें जंबुकें
॥ वेदांत सिंद्धाचे हाके॥ ऐकूनि स्मरणती राखें
भजलोंजी॥१२॥ पांचही दर्शनें॥ परस्परें क
रिता साजणें॥ वेदांताचे निभ्यालेपणें॥ ऐसें ग

पू

८४

मे॥१३॥पांचहीदर्शनेसंझार॥होवेदांतासि
साजेबडिवार॥जोएकांगवीर॥ख्यातिवादि
यां॥१४॥ह्रणूनिवेदांतेबोलवें॥तेंचिसाच
मानावें॥येरतेंसोडावें॥पाषंडमत॥१५॥वे
दांताच्याएकदेशी॥वर्तननैय्यायिकवैशेषिकां
सी॥तांपूर्वपक्षवेदांतासी॥ह्रणूनिसांडावी
॥१६॥वेदांताचियापूर्वभागातें॥भास्करप्रका
रेंबोलतें॥चित्तशुद्धीसीहेभूतें॥परसिद्धांत

वि.
८५

नक्हती॥ १७॥ वेदांगत्वप्रमाणे॥ होती कीरही
दर्शने॥ परीसाधनेचिसाध्यकवणे॥ बोलिजे
ल॥ १८॥ तैसेंचहिरंगसाधना॥ जेवींतृप्तीसी
नक्हेकारण॥ तैसेंमुक्तिविषयींअप्रमाण॥ क
र्मकांडहे॥ १९॥ येरेंदर्शनेंसमस्ते॥ वेदबाह्य-
म्हणूनिकुमते॥ वेदार्थाचातत्त्वार्थवेदांते॥ बो
लावागा॥ २०॥ असोहेमायाअविद्येचेंलक्ष
ण॥ जेथेंनाहींसाकारपण॥ परमाभासप-

पू.

८५

णाचीस्वुणा॥ तेअनारसीनव्हे॥ २१॥ एक-
स्वरूपोन्मुखस्फुरण॥ दुसरीतेविपरितक-
ल्पनाजाण॥ तरीचेंदत्वेसाभासपण॥ तेबो-
ल्वंचिनये॥ २२॥ ब्रह्मकीरनिराभास॥ परीमा-
याअविद्यासाभास॥ ह्मणूनितेथेंउठतीप्र-
तिभास॥ परब्रह्मींचें॥ २३॥ शुद्धचैतन्येवि-
ण॥ नाह्मीमायाअविद्येचेंस्फुरण॥ म्हणुनि
त्यांसीअधिष्ठान॥ तेंचिकींगा॥ २४॥ जेथेंमा

वि.
८६

णअविद्यास्फुरे॥ तेथेंचैतन्यासीआधिसं
चरे॥ तेणेंवाणयातेंबारे॥ कवणदाखवीपां
२५॥ यायाअविद्येचियाअवभासा॥ चैतन्या
सउठेसरिसा॥ तेथेंप्रतिबिंबऐसा॥ शब्दबो
लिजे॥ २६॥ घटमठासरिसें॥ निरालंबगग
नप्रवेशे॥ तेंघटाकाशमठाकशऐसें॥ नाव
ठेविलें॥ २७॥ हांगातुझियावासना॥ स्फूर्ति
येतक्षणीअधिष्ठिजेचैतन्या॥ तैसेंमाया

पू.

८६

अविद्याचेष्टना॥ ब्रह्म अधिष्ठी ॥ २८ ॥ मा
या अविद्या कीं रसाभास ॥ तेथें अनुभविजे
ब्रह्म निराभास ॥ जेणें वस विजे वोस ॥ वा-
सनात्मक हें ॥ २९ ॥ अगापर ब्रह्म न व्हे शून्य
॥ तें जाण शुद्ध चैतन्य ॥ म्हणूनि जाणती तेथ
न्य ॥ निराभास जरी ॥ ३० ॥ बिंब स्थानी ब्रह्म उप-
मिजे ॥ प्रतिबिंब जीवेश्वर बोळिजे ॥ ह्या बिंब प्र-
तिबिंब न्याय जाणिजे ॥ वेदांत शास्त्री ॥ ३१ ॥

वि.
८७

परब्रह्मांनाहींबिंब॥ तेथेंकायनप्रतिबिंब॥
तथापिजोदृष्टांतडंब॥ बुझावयादोष॥ ३२॥ जो
साध्यविकळ॥ तोदृष्टांतनव्हेनिर्मळ॥ अहोप्र
सादकेसाधवळ॥ कृष्णाकागजैसा॥ ३३॥ एवं
मायीकदोष॥ दृष्टांतासीओळखा॥ इहींचर्जि
तदूषिततेपूरुर्व॥ शास्त्रबाहिर्पूरुर्वपै॥ ३४॥
शास्त्रबाह्यदूषण॥ दृष्टांतासीदेतीपूरुर्वजन
॥ तथादृष्टांताखंडन॥ तेणेचिन्याये॥ ३५॥

पू

८७

पुखश्लेषानेजडलें॥ अस्थिमांसेंसकळभर
लें॥ तथापिचंद्रासीउपमिलें॥ तेंदूषणकाई॥
३६॥ पूर्णचंद्रासीवर्तुळता॥ आणिअसोनिनि
र्विकल्पता॥ ह्यपूनिउपमीजेवन्ना॥ पूर्णचं
द्रेसी॥ ३७॥ अगाएकदेशीदृष्टांत॥ दृष्टीतकी
रअसेवर्तत॥ ह्यपूनिशास्त्रबाह्यवितर्क॥ तूं
नकरीपां॥ ३८॥ कवणाप्रमाणासीआंत॥ शा
स्त्रंबोलिजेदृष्टांत॥ ऐसीनेणतीमात॥ तेदु-

वि

८८

षितकाई॥ ३९॥ कवणें भूषणे दूषणें॥ दृष्टांता
सीजोनेणें॥ तेणेसींदोलणे॥ तेविटंबनाचिकीं
॥ ४०॥ असोहेमायासंबंधें॥ तूं चिजीवेश्वरभे
दे॥ जाहालासिपूर्णविनोदे॥ विश्वाकारगा॥
४१॥ हेंतुझेचिऐश्वर्य॥ तें अनादिमायाकार्य
॥ तेमायातूं चिहें आश्चर्य॥ नवलतुझे॥ ४२॥
राणेहोआपुल्यासरवा॥ तुह्मीचझालेतिअ
सेरवा॥ हेंतुह्मीचनोळरवा॥ यासीकवणेका

पू

८८

यकीजे॥४३॥तुझियाचिमायेगुंतले॥अना-
दिलाघवेहेंनाथिलें॥हेंतुजबंधनपडलें॥व-
ज्जरूप॥४४॥जैसेंगगनीआभाळ॥नातरीं
तरणीमृगजळ॥तैसेंनाथिलेंआडजाळ॥तु-
जपडिलेंहें॥४५॥निजव्यथाउपडे॥जैसेंभें
डबापुडें॥तैसेंकेलेंसिवेडें॥संसारेंतूं॥४६॥
तरंगाचेनिआटोपें॥समुद्रजरींवाशिपें॥ना-
तरींशेषहाकांपे॥निजफुकारां॥४७॥

वि.
८९

आपुलीयेहाके॥ सिंहजैसावचके॥ नातरींज
लधरधाके॥ भिजगर्जनें॥ ४८॥ निजशिक्षिचेनि
आडंबरे॥ तैसातूंमुललासिबारे॥ येरवींसक
लहीकीररे॥ तूंचिब्रह्म॥ ४९॥ तरंगाचेनिब
डिवारे॥ समुद्रचिकीरस्फुरे॥ परीतरंगाचेनि
बिरारे॥ नघेपीजेतो॥ ५०॥ तरंगआपणपें
योजी॥ तरीतोचिकींसमुद्रगाजी॥ ह्मणूनि
देहायेवढेपणाचिवाजी॥ तुजनलवींपातूं॥

पू.

८९

५१॥ देहायेव देपण॥ हे आत्मयासी बंधन॥
ह्मणूनि बुद्ध परिपूर्ण॥ परब्रह्म तूं॥ ५२॥ दे
हाचे नि अद्यासें॥ आत्मयासी पणाचें पिसें
लागले अनादि ऐसें॥ ह्मणूनि सांडावें॥ ५३॥
अगासर्व ही आपण व्हावें॥ अथवा काहींच-
न व्हावें॥ कांहींच न होऊन असावें॥ नेणू काई
५४॥ कांहींच व्हावया पासाव॥ सर्व ही होणे हे
बरवें॥ जेथे सरवदुःखासी वेगळीं व॥ अथीच

वि०
९०

ना॥५५॥ आदिअंतीसाळीदेखिली॥ मध्ये
तृणाकारविस्तारली॥ परीसाळियेणेशब्देबो
लिली॥ विबुधजनी॥ ५६॥ तैसें आदिअंतीं-
ब्रह्मचिअसे॥ मध्येप्रपंचाकारभासे॥ परीस
र्वहीब्रह्मचिअसे॥ वेदांबोलिजे॥ ५७॥ जो
आपणब्रह्मझाला॥ तोप्रपंचातेंविचारुंला-
गला॥ तंवब्रह्मचिप्रपंचदेखिला॥ समूलहा
॥ ५८॥ ब्रह्मवृक्षाचेपोटी॥ प्रपंचफळउठि-

पू

९०

ये छे देहीं ॥ तेथें ब्रह्मत्वाची तुटी ॥ कां आणा-
वीगा ॥ ५९ ॥ हांगा साचे विण ॥ लटिकें नाहीं-
ऐसें जाण ॥ तरी तें चितेशाहाणे ॥ जाणा वें कीं
॥ ६० ॥ तत्वतातुं निराकार ॥ जगज्जीवईश्वर
॥ ते तुझे चि अंकुर ॥ आनंदकंदा ॥ ६१ ॥ जया
बीजाचा अंकुर ॥ आणि तेथूनि जो विस्तार ॥
सर्व हां एकहा निधरि ॥ विश्वविदतू ॥ ६२ ॥
अहो अंगासीं संलग्ने ॥ केशानखें अचेतन प

वि.
९१

पो॥ तींचैतन्यासीवेगळींकवणे॥ निवडाविंपां
॥६३॥ तैसें अचेतनहें निखिल॥ चैतन्यासीना
हीवेगळा॥ ह्मणूनि ब्रह्मचिकेवळा॥ तूंचि एक
॥६४॥ तंवशिष्यें विनविजे॥ सर्वब्रह्म श्रुतिबो
लिजे॥ तरीं विषयसंगें कोबुडिजे॥ भवसागरीं
॥६५॥ ऐशा आक्षेपीं उत्तर॥ बोलिजे लसुंदर
॥ तें ऐकतूं चतुर॥ अधिकारभेदें॥६६॥ अद्वैत
बोधाविण॥ विषयसंगें पडेबंधन॥ जैसें निज

पू.

९१

शस्त्रं मरण॥ अमितासिगा॥ ६७॥ जैसी पंथी
ची सिदोरी॥ वेगळी विटाळे नाना परी॥ एक
त्वझालिया कुसरी॥ काय विटाळाची॥ ६८॥
देहादिक विषय जात॥ ब्रह्मची कीर स मस्त
॥ तथापि त्यजिती विरक्त॥ नेति नेति सुरवे ६९
॥ जे जे वस्तु अनात्मा॥ ते ते त्यजावी महात्मा॥
तरीं स्वयं प्रकाशात्मा॥ सहज चि भेदे॥ ७०॥
लवण पाण्यांचा बांधा॥ हा कीर जगीं प्रसि-

वि.
९२

द्व॥ परीतृषार्थसेवितां शुद्ध॥ मरणचिकीं॥
७१॥ जैसें रायेणाचें भातुकें॥ आरोगितीको तु
कें॥ परीभीतरील कडू तितुकें॥ सांडितीकीं॥
७२॥ जें पाणियाचें लवण॥ तृषार्थी करी सेवन
॥ तरीं तृषे निमित्त मरण॥ नचुके चिकीं॥ ७३
॥ ज्याची तृषा बोळे॥ उदकें सूसीतळे॥ मग
लवण होय अतिरसाळ॥ जिद्देंद्रियां सी॥ ७४
जे महारोगें स दोष॥ त्यांमिष्टान्नचिविष॥ त

पू.

९२

साभवरोगियां अशेष ॥ कुपथ्यहें ॥ ७५ ॥ ह्म
णूनि सर्वस्वसांडावें ॥ उत्तमविरक्तह्मावें ॥ ई
श्वरातें धरावें ॥ अनन्यभावे ॥ ७६ ॥ करावा वि
षयांचा त्याग ॥ धरावा साधूचा संग ॥ राग द्वे
षाचा प्रसंग ॥ घडूचि नद्यावा ॥ ७७ ॥ वेदशा
स्त्रपुराण ॥ साधुमुखें निरूपण ॥ तें करावें श्र
वण ॥ विवेक दृष्टी ॥ ७८ ॥ विवेक वित्पत्तीस
करण ॥ अन्यथानाहीं साधन ॥ जे वेदांत श्र

वि

९३

वण॥साधुमुखें॥७९॥नित्यतोपरमात्मा॥
अनित्यप्रपंचअनात्मा॥हाविवेकबोळि
जेमहात्मा॥वेदांतशास्त्रीं॥८०॥भक्तिज्ञा
नवेराग्य॥हेंश्रवणाचेंसोभाग्य॥भवरोगि
यांसीआरोग्य॥येणेंचिकीं॥८१॥ह्मणूनि
साधूंचेनिमुखें॥श्रवणकरावेंविशेषें॥आ
णिहांतप्रोढानदेखें॥विवेकार्थीपें॥८२॥
द्रव्यस्त्रीचेअभिलाषें॥साधुनेणोकायभुं-

पू

९३

के॥ ह्मणूनितयाचेनिमुखें॥ श्रवणनकराचें
गा॥ ८३॥ जयारसाची आवडी॥ श्रोतयांचे
चित्तींफुडी॥ वक्तातेंचिचडबडी॥ अभिला
षेंपें॥ ८४॥ रसरंगींबोलते॥ अभिलाषिती
जेवक्ते॥ महारसाळातें॥ तेबहिर्मुखीं॥ ८५
॥ श्रोतयाचेंचित्तवावरें॥ तेंउतेंचितोद्रव्यापा
रें॥ तयाचेंबोलणेबारे॥ कायकरावें॥ ८६॥
वैसीकबोलते॥ घरोघरींबोलतीवृत्ते॥ भाट

वि
९४

नागरीक ऐसे ते ॥ ओछरवावेगा ॥ ८७ ॥ एका
चे निरूपण ऐकिजे ॥ सिद्धस्वानुभावामुकि
जे ॥ संदेहसागरीं बुडिजे ॥ तें ऐकूं नको ॥ ८८
॥ साधु होय भीडरबोर ॥ तो चितयासी अपरा
धयोर ॥ यथार्थ सांडूनि उचार ॥ जरी बोले ल
तो ॥ ८९ ॥ रोगियासी अपथ्याची चाड ॥ वरी
वैद्य करी भीड ॥ तेथें रोग निवृत्तीचें कोड ॥ का
य करूं येइल ॥ ९० ॥ भक्तिज्ञान विरक्ति ॥ जीं

पू

९४

ये शास्त्री उपपादित्वा ॥ नीये बोलार्थासंती ॥
यथार्थवादे ॥ ९१ ॥ अगाशास्त्रे अनेके ॥ अ
सतीसंदेहकारके ॥ परी अद्वैतप्रतिपादके
॥ एकाकीपां ॥ ९२ ॥ अद्वैतशास्त्रश्रवणे ॥ इ
दिये प्रत्यक्ष होती तेणे ॥ तरी ज्ञानाधिकारपा
वणे ॥ अनायासे ॥ ९३ ॥ तत्त्वतः अद्वैतचिअ
से ॥ द्वैतनाथिलेंच आभासे ॥ तें मूढजनासी
साच ऐसे ॥ वारतसे पै ॥ ९४ ॥ मी अनंत ॥ भिन्न

वि.

९५

तोतेणेंसीं पानितसे भिन्न॥ ऐसें अज्ञान वशमूढ जना
उपतिष्ठतसे॥ ९५॥ श्वानसूकराचिया दृष्टि॥ भिन्न
परस्परें सृष्टि॥ परी जाणतयाची गोष्टी॥ विस्म
य पै॥ ९६॥ आधीच अनुचित मति॥ तेंचि
गुरु उपदेशिती॥ उभयांसी एकचि गती॥ हें
प्रसिद्ध कीं॥ ९७॥ तथापि पूर्वाभ्यास॥ अन्य-
थानाही विश्वास॥ तरी अद्वैती प्रवेश॥ केवीं
घडे॥ ९८॥ पूर्वाभ्यास बळें॥ देखून यांची दृ-

पू.

९५.

शीमावच्छे ॥ तेराजपंथसांडूनि आंधळे ॥ जा
ती अन्यमार्गे ॥ ९९ ॥ ह्मणूनि तयाचे अनुचि
ता ॥ नमानावे जाणाता ॥ पूर्वकर्म स्वतंत्रता ॥
हेरतले चिकां ॥ १०० ॥ द्वितीया द्वय भवति ॥
ऐसी ही बृहदारण्यकश्रुती ॥ द्वैतातें असे नि
दिती ॥ ह्मणूनि सांडावे तें ॥ १ ॥ पूर्ण पुण्याचे
निलबलाहें ॥ ईश्वराचे नि अनुग्रहें ॥ तुजला
धलें अकस्मातहें ॥ ब्रह्मज्ञानगा ॥ २ ॥ कव-

वि.

९६

ण एक उद्यमं विण ॥ सहसा देखी निधान ॥ तथा
चंदैवांसि कवण ॥ हे वाकरी ॥ ३ ॥ अगा तुझे नि
दैवे ॥ कवणासी उपमावे ॥ हे सर्वज्ञ ते व्हावे ॥ त
यासी चिसाजे ॥ ४ ॥ पूर्व जन्मीचा योग फ्रष्ट ॥
आतां जगीतुं चि एक निष्ठ ॥ योग साम्राज्य शो
ष पाट ॥ तुज चिसाजे ॥ ५ ॥ जैसा कस्तुरी येचा
न कोरा ॥ तेथे परिमळाचा उबारा ॥ तैसा ज्ञानी
शिष्य वरा ॥ जन्मलासितुं ॥ ६ ॥ हांगा सूर्याचा

पू.

९६

प्रकाश॥ कवणोसीनकरीसहवास॥ परीसू-
र्यकांतासीबहुचस॥ प्रगटेचिकीं॥ ७॥ असो
चंद्राचेकरण॥ विश्वातेनिववितीकीर॥ परी-
अमृताचेपाझर॥ चंद्रकांतींची॥ ८॥ श्रीगु-
रुचियाकृपादृष्टी॥ तुजस्वरूपासीझालीमे
टी॥ ह्मणूनितुझीगोष्टी॥ नवलपें॥ ९॥ देहा
दिकहाप्रपंच॥ जीवासीमानलासाच॥ तोसु
मुखेंउंचनीच॥ निरसावागा॥ १०॥ क्षिराम

वि.
९७

ध्येगत ॥ जैसों निवडिजे घृत ॥ तैसें चैतन्यसर्व
गत ॥ निवडावें पै ॥ ११ ॥ तंव शिष्यांचाराणा ॥
लागूनि श्रीगुरुचरणा ॥ मग काय विज्ञापना
॥ करिता झाला ॥ १२ ॥ गजकमलतंतुवे बांधला
किंवायूबचके धरिला ॥ तैसा आत्मा आवरला
॥ प्रपंचें हा ॥ १३ ॥ सूर्यतमा तें व्याला ॥ तेणें चि
तो आवरला ॥ तैसा प्रपंच घडला ॥ आत्मया
मीजी ॥ १४ ॥ मिरुडलागे मणिस्तंभा ॥ कीं-

पू

९७

अग्नीसीवोळंबा॥ तैसी आत्मयासीभांबा॥
अज्ञानाची॥ १५॥ आत्मास्वयंप्रकाश॥ जेणे
जनहोयडोळस॥ तयाडोळयां डोळवस॥ हे
आश्चर्यजी॥ १६॥ परीराउळें निरूपिलें॥ तें अ
नुभवामिआलें॥ अज्ञानवृथाचिउठिलें॥
नसूनिहें॥ १७॥ स्वरूपींदुश्चितपण॥ तेंचि
फूटलें अज्ञान॥ जेणे आत्मास्वतंत्रपण॥ नि
जविसरे॥ १८॥ राज्याचेनिहालें॥ जैसाराव-

वि
९८

हारंबळे॥ तेथें जाणिवेचे सोहाळे॥ अन्य मु
खें॥ १९॥ तैसे निज सखें निवाले पणे॥ आत्म
यासी स्वयेंचि भूषणे॥ तेणेचि अज्ञानें॥ आव
रला तो॥ २०॥ जैसें निज मुखासी मूळ॥ उदक
चि निर्मळ॥ तेथी लंगोडी हि रुनि स्व दुळ॥ क
रीत यातें॥ २१॥ तैसी आत्म याचा आंगी॥ अ
ज्ञान शक्ति तत्वांगी॥ उहूनि तयातें आळंगी
॥ तो न सटेचि जैसा॥ २२॥ तयेचे नि आलं-

पू

९८

बे॥ तो तयेसी न विसंबे॥ आपण पेंकरी उ-
भे॥ तयेसी तो॥ २३॥ तयेच्या गुणी भुलला॥
आपण पेंचि जाला॥ ऐसा घराचार मंडला॥
दोघांत यां॥ २४॥ ते सगुण वनिता॥ तो निर्गु-
ण भर्ता॥ परी दोघांचि एको पजी विता॥ न व-
लहे पै॥ २५॥ तेना तो ओळखि जे॥ येर येरां
होउनी असि जे॥ आतां कैसे निस्तुटि जे॥
आत्माजी॥ २६॥ पुरुषाचे नि संगें सुंदर॥

वि.
९९

जाहालीतेगरोदर॥ पंचवीसकुमर॥ प्रसव-
तीझाली॥ २७॥ प्रकृतीयामिथ्यादृष्टी॥ रचू-
निविविधभूतसृष्टी॥ तोघररिघवणीपरिपा-
ठी॥ करिताझाला॥ २८॥ पुत्राचेनिस्नेहेंमोदें
॥ आपुलेंकांहींचनवटे॥ तयेसीजेंगोमटें॥ तें
चिकरी॥ २९॥ तेजेयेंजेथेंजाय॥ तोतियेवीण
नराहे॥ ऐसापुत्रकळत्राचेनिमोहें॥ वेष्टला
जी॥ ३०॥ तयांचेंभरणपोषण॥ करितांसेंभवे

पू.

९९

दूषण॥तेणेपावेजन्ममरण॥नाथिलेंची॥३१॥
॥तौस्वर्गनरकहिंडे॥मागुतांगर्भवासींपडे॥प्र
कृतिसंगेंपवाडे॥जीवात्मयासीजी॥३२॥आ
स्तित्वशिवत्वगेले॥नाथिलेंजीवत्वआले॥या
परीनेबुडालेंभवसागरीं॥३३॥मेलाचिभरून
लाहे॥गेलाचिजाऊनसाहे॥झालाचीहोऊन
राहे॥कर्मवशें॥३४॥ऐसापरवश्यपावला॥
दुःखानबेपीळला॥संसारियाझाला॥प्रकृ-

वि.
१००

तिसंगें॥३५॥ऐसियाजीवाचियाकोडी॥अस
तीसंसारबांदवडी॥त्याचियेस्रटिकेचीप्रौढी॥दे
वेंदारववावी॥३६॥ह्रासंगत्यागकरावा॥संन्या
सउपदेशद्यावा॥बंधमोक्षकरावा॥जीवामिजी
॥३७॥बाह्यकीरकुरकुटुंबमांडे॥परीअभ्यांत
रींघराचारमांडे॥तरींमीसंन्यासयेणेबंडें॥संन्या
सनघडे॥३८॥जेथेंसूक्ष्मदेहनसंडे॥तेथेंअतःत्या
गनघडे॥तोसंन्यासनजोडे॥चतुरंशीं॥३९॥बाह्यकु

पू

१००

दुंबसंहारे॥ तयाचास्थूलदेहमरे॥ परीअंतः
कुदुंबनसंहारे॥ विवेकाविणा॥ ४०॥ कुदुंब
कीरविघडे॥ एतावतासंन्यासघडे॥ ह्मणूनि
असतांचिहेंसांडे॥ तोसंन्यासगा॥ ४१॥ तरीं
सर्वहीन्यासावे॥ महावाक्यउपदेशावे॥ जीवा
तेंब्रह्मकरावे॥ तदात्मबोधें॥ ४२॥ तत्त्वतःजो
शिष॥ वृथाचिझालाजीव॥ तयासीत्याचाउ
गव॥ दाखवावी॥ ४३॥ प्रपंचवैरीपारावा॥

वि.
१०१

अथवा आपुलासाकरावा ॥ सकाळ होऊं घा
वा ॥ ब्रह्मविद्येचा ॥ ४४ ॥ ऐसैं शिष्यें विनविळें
॥ तेथें पूर्वार्ध संपलें ॥ श्रीमुकुंदमुनिबोले ॥
राजयोग ॥ ४५ ॥ प्रणवपंचीकृत्यें ॥ येथें विस्त
रिलीं सविश्रुतें ॥ महावाक्य उपदेश ग्रंथें ॥ उत्तरा
र्धा ॥ ४६ ॥ शंकरोक्तिवरी ॥ मीबोलिलें चैरवरी
ह्मणूनि निर्धारार्थी चतुरी ॥ शास्त्रबुद्धी ॥ ४७ ॥
असौयुक्तिचे निप्रसंगें ॥ शास्त्रातें ह्मणें उगें ॥

पू.

१०१

तरीमाझेबोलवाउगे॥ कोहोतील॥ ४८॥ जे
मेंआपुलेनिपवित्रपणे॥ लक्ष्मीसीआणि-
लेउणे॥ ह्मणूनिनारायणे॥ तुळसीचंदिजे
॥ ४९॥ विवेकसिंधुभीतरी॥ मुमुक्षुअवगा-
हनकरी॥ तयासीसेखींश्रीहरी॥ भेटसाक्षा-
त्कारी॥ ५०॥ विवेकसिंधूचींशब्दरत्ने॥ कं-
ठीधारिजेप्रयत्ने॥ तरीजनकाचेनिमहिमा-
ने॥ श्लाघ्यतापावे॥ ५१॥ अवणसमुद्रीचीं

वि
१०२

मुक्ते॥ भूषणं कीर होती समस्ते॥ तरी भूषीत
यासी मुक्तत्वे॥ विवेकसिंधूचेनी॥ ५२॥ विवे
कसिंधूचें पूर्वार्द्ध॥ क्षीरसिंधूपासूनि अगाध
॥ तेथे निर्गुणानि ज बोध॥ भेटी विष्णु रूपें॥ ५३
॥ मज श्वासनिमेषाचा श्रम॥ तेथें कायसा या-
ग्रंथाचा उद्यम॥ परी फळ लाभनो धर्म॥ सहैवें
चा॥ ५४॥ नृसिंहाचा बल्लाळ॥ त्याचा कुमर
जयंत पाळ॥ तेणे करविला हारोळ॥ ग्रंथ रचने

पू.

१०२

चा॥ ५५॥ भगीरथाचेनिदैवयोगें॥ विश्वस्त-
स्नातगंगे॥ तैसें जयंत पाळाचेनि प्रसंगें॥ ज
गस्तस्विया होय॥ ५६॥ व्याआपुलीवाणी॥ प
वित्र केलीयीयेरचनी॥ ते प्रीति पावोपि ना क
पाणी॥ श्रीमुकुंदराज ह्मणे॥ १५७॥ ॥
इति श्रीमद्विवेकसिंधोस्तुष्टि क्रमेण गुरुशिष्यसं
वादे सर्वज्ञ इति विवरणं नाम सप्तमं प्रकर
णं समाप्तम्॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

इतिविवेकसिंधुपूर्वार्धसमाप्तम् ॥

अथविवेकसिंधुउत्तरार्द्धप्रारंभ

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीगुरुसच्चिदानंदायनमः
॥ सांगितलेग्रंथाचेपूर्वार्ध ॥ जो अर्थपहातां अगा
ध ॥ तेथेंनिरूपिलेंविशुद्ध ॥ ब्रह्मचिविश्वाकारें
॥ १ ॥ बोलिलेप्रपंचरचन ॥ तेंउकलालियाविण ॥
नपविजेपरमनिर्वाण ॥ केवळब्रह्मजें ॥ २ ॥ आ
तांम्हणोउत्तरार्ध ॥ विवेकसिंधूचेंप्रसिद्ध ॥ सांगि
जेउत्तरींसावध ॥ करीअंतःकरण ॥ ३ ॥ वेदांत-
शास्त्रात्रिपदाव्याख्यान ॥ सहांवाक्यविवरण ॥

वि.

१

श्रीसुकुंदमुनीकरण ॥ विवेकसिंधू ॥ ४ ॥ जें श्र
द्धापूर्वक ऐकतां ॥ निःशेषफिटे भवव्यथा ॥ आ
णिसुक्तिसायुज्यता ॥ पाविजे रोकडी ॥ ५ ॥ जेथें
महावाक्याचा विचार ॥ बोलि जेलस्वरूपाचा नि
र्धार ॥ प्रपंचाचा उपसंहार ॥ जेथें आत्यंतिक ॥
६ ॥ तेची त्रिपदामहावाक्य ॥ जेणें जीवेश्वराचें ऐ
क्य ॥ तयापदत्रयाची व्याख्या ॥ निरूपि जेल ॥
७ ॥ तत्पदार्थपरमात्मा ॥ त्वंपदार्थजीवात्मा ॥ उ

उ.

१

मयासीतदात्मा ॥ बोलिजे असिपदां ॥ ८ ॥ तोचि
तत्पदार्थद्विविध ॥ शबलआणिशुद्ध ॥ त्वंपदा-
र्थतोहीतथाविध ॥ शबलशुद्धभेदे ॥ ९ ॥ जोमा
याशक्तित्वक्रांचाअंगिकार ॥ जोकरीसृष्ट्यादिव्या
पार ॥ तोपरमात्मासर्वेश्वर ॥ शबलतत्पदार्थ ॥
१० ॥ मायोपाधीसीवेगळ ॥ निःप्रपंचनिर्मळ ॥ ते
परब्रह्मकेवळ ॥ शुद्धतत्पदार्थ ॥ ११ ॥ शरिरत्र-
यासीआवर्त ॥ अविद्याकामकर्मेवेष्टित ॥ जेवें

वि-
३

सांगिजे लतरां मन ॥ एकाग्रकीजे ॥ २० ॥ तत्प-
दार्थ तो आत्माराम ॥ तो शोधितां न लगे श्रम ॥
ह्मणोनि आधी शोधन क्रम ॥ ऐक्य ते लंपदाचे ॥
२१ ॥ जीव अज्ञाने ममला ॥ लिंग शरीरे बांधिला
॥ स्थूल देह आपण झाला ॥ पराधीन ॥ २२ ॥ तथा
अधिकारिया जीवाते ॥ गुरू ह्मणती शिष्याते ॥
स्थूल देह नव्हसी ऐसे आपणाते ॥ जाणस्वानुभ-
वें ॥ २३ ॥ स्थूल देहाते देवतां ॥ तोतूं नव्हसी सर्वथा

उ

३

जैसें घटाते पहातां ॥ चक्षुष्यटकैसेनी ॥ २४ ॥ द्र-
ष्टादृश्याचा जाण ॥ तोतया पासून विलक्षण ॥ हे
प्रसिद्ध उपपत्तिने णें कवण ॥ स्वानुभवे ॥ २५ ॥ तूं
ऐसें म्हणसी ॥ चक्षुष्यासून भिन्नत्व घटासी ॥ हे
द्रष्टादृश्याचें वैलक्षण्य चित्तासी ॥ मनी प्रत्यक्ष सि-
द्ध ॥ २६ ॥ आत्मा तंव देहावेगळान दिसे ॥ तरी तो
विलक्षण कैसा असे ॥ हे बुझपां आपैसें ॥ दृष्टांत
मुखें ॥ २७ ॥ काष्ठीं असतां दाहक ॥ दृश्य काष्ठा-

वि

४

जेविंप्रकाशक॥ काष्ठव्याप्यतोव्यापक॥ म्हणोनि
लक्षणजाणपा॥ २८॥ तेवींदश्यदेहा असतो॥ दृ
ष्ट्याआत्मयाविलक्षणता॥ हेस्वानुभावेंबुझतां
॥ सायासनलगे॥ २९॥ देहतंवसाकार॥ तेथेंअ
सतीषंड्विकार॥ आत्मस्वरूपनिर्विकार॥ तोदे
हकैसेनी॥ ३०॥ निद्रामरणावस्था॥ देहकांहीज
रीजाणतां॥ तरीआत्मा म्हणोयेता॥ कांहींएक॥
३१॥ निद्रामरणातेजाणत॥ आत्मास्वर्यबोधेंअ

सेवर्तत ॥ ह्मणूनिदेहीं असूनिदेहातीत ॥ तोजा
णावा ॥ ३२ ॥ जन्मकाळीं जन्मांतें ॥ स्थितिकाळीं-
स्थितीतें ॥ मरणकाळीं मरणांतें ॥ जडदेह केविं
जाणें ॥ ३३ ॥ दृश्यासिद्रष्टेपण ॥ द्रष्टयासीदृश्य
केसें निहोणें ॥ म्हणूनी देहचि आत्माबोलणें ॥ सां
डांनि म्नांत ॥ ३४ ॥ स्थूच्यासी आत्मत्वे मानित ॥
उठिलालोकचार्वाकसिद्धांत ॥ तथाची प्रचिती-
नि म्नांत ॥ तुवां जिंकिलेंसी ॥ ३५ ॥ देहचि आत्मा

वि.

५

बोलती ॥ प्रत्यक्षासीप्रमाणमानिती ॥ मरणची
मोक्षमूढणती ॥ हीनविवेकी ॥ ३६ ॥ वेदशास्त्रपु
राणें ॥ जेनमानितीप्रमाणे ॥ तयांधीतवादिद्यां
चीउक्तिकवणे ॥ साचमानावी ॥ ३७ ॥ स्थूलदेह
जरींआत्मा ॥ तरीदेहव्हावाऐसेंकवणेंकेलेकमी
॥ देहानंतरसरस्वदुःखधर्मी ॥ भोगितोकवण ॥
३८ ॥ मूढूनिआत्मयानलावींपिसेंदेहाचें ॥ तरीं
स्थूलदेहकवणदळवाडीचें ॥ तेपंचीकृतपंचमू

उ.

५

ताचें ॥ ऐसे जाणिजेतुं ॥ ३९ ॥ तीपंची कृतपंच
भूतें कैसी ॥ तुज सृष्टि कमी निरूपित्ती ऐसीं ॥ त
याचे पंचवीस ओं शांसी ॥ देह ऐसे नाव झालें ॥ ४०
॥ तीतं व पंची भूतें जडें ॥ तदंश आत्मा हें न घडे ॥ त
याचा देह हें दळवाडें ॥ तो आत्मा कैसे नी ॥ ४१ ॥
हा पिंड विचारितां ॥ आत्मान व्हे सर्वथा ॥ तेथीं-
ची जागृती अवस्था ॥ तो आत्मा कैसे नी ॥ ४२ ॥
देहाभिमान पुरस्कारें ॥ ज्ञानेंद्रियांचे निद्वारे ॥ बु

वि.
६

हीसीबाह्येविषयांचेंज्ञानस्फुरे॥तेजागृतीजाणा-
वी॥४३॥स्थूलदेहजागृतीवस्था॥यादोहींचाअ-
भिमानिविश्वविचारितां॥आत्मानव्हेयेयेंउपप-
त्तीअनंता॥असतीवेदांतशास्त्री॥४४॥स्थूल-
देहजागृतीविश्व॥हारजोगुणाचाप्रपंचतुजदृश्य
॥नेत्रस्थानस्थूलभोगहेअदृश्य॥केविंहोसी॥
४५॥यास्थूलप्रपंचातें॥तूंजाणतअससीनिरूतें
ह्मणूनिअवलंबनसाक्षीतूतें॥बोलिजेवेदांती॥

६

६

४६॥ एकतत्त्वव्यापकमूढणती॥ देहामध्ये एक-
स्थानीकल्पिती॥ ते एककांहींचनेणती॥ खंडज्ञानी
जे॥ ४७॥ गुह्यस्थानी आधारकमळ॥ तें रक्तवर्ण
चतुर्दळ॥ वंशंपंसंहींसोज्वळ॥ एकचिंतिती ४८
लिंगस्थानी स्वाधिष्ठान॥ तें षट्दळपीतवर्ण॥ वंभं
मंयंरंलंअक्षरींभूशुद्धींतज्ञाण॥ एकध्याती॥ ४९
॥ नाभिस्थानी मणीपुरकमळ॥ तें नीलवर्णदश-
दळ॥ डंपासूनिफांकीतदेमोक्षफळ॥ एकचिंति-

वि.

७

ती॥ ५०॥ हृदयीं अनाहतकमळ॥ तें अग्निवर्ण-
 द्वादशदळ॥ कंफासूनीढं बीजांकरी झळाळ॥ प्र-
 तिपत्रीं॥ ५१॥ कंठीं जाणिजे विशुद्धचक्र॥ तें षोड-
 शदळ अतिशुभ्र॥ तेथें प्रतिपत्रीं षोडशस्वर॥
 अकारादिक॥ ५२॥ मध्ये अग्निचक्रकमळ॥
 तें विष्णूहर्णद्विदळ॥ तेथें हं सं बीजां अंकितदेमो-
 क्षफळ॥ एक ह्मणती॥ ५३॥ सविंदुमातृका अ-
 क्षरी अंकितें॥ ऐसिया शङ्खचक्रें मिरवतें॥ तें चि-

परमतत्वबोलतीतें ॥ हीनविवेकी ॥ ५४ ॥ षट्च-
क्रांवरतें ॥ सहस्रदलहाटेंतें ॥ नानावर्णप्रकाशातें
॥ एकचिंतित्ती ॥ ५५ ॥ सप्तचक्रांचें अंतराळ ॥ तें
चिपरमतत्वनिर्मळ ॥ ऐसंबोलतीबरळ ॥ तेज्ञान
हीन ॥ ५६ ॥ एकआधारींबंदघालित्ती ॥ प्रसक्तकुं-
डलिनीतेंपवनंचेतवित्ती ॥ षट्चक्रेंभेदुनीनेत्ती
ब्रह्मरंध्रासी ॥ ५७ ॥ तेथेंअनाहतध्वनीचेंनीवि-
कशें ॥ अक्षतमहाशून्यसमरसें ॥ तेथेंपरमकळा

वि

८

प्रकाशे ॥ स्वयंज्योती ॥ ५८ ॥ एकमनपवनाचाग्र
सकरिती ॥ तेतितकेनीच आनंदें फुंजती ॥ परीशु
द्धीनेणती ॥ परतत्ताची ॥ ५९ ॥ तूं उडियाननाजा
लंधरु ॥ कावरुनासूक्ष्माविवरु ॥ पूर्णनाब्रह्मरं-
ध्र ॥ नव्हेसीतूं ॥ ६० ॥ तूं मेरुनात्रिकुट ॥ तीनग्रं-
थिनाश्रीहट ॥ आभरीगुंफानाकोल्हाट ॥ कैसेनीतूं
॥ ६१ ॥ तूं भाटिनाताळी ॥ उन्मनीनाआगियाळी
नादबिंदुरोळी ॥ नव्हेसीतूं ॥ ६२ ॥ तूं रेचकनापूर

उ

८

क॥ कुंभकनात्राहाटक॥ ययांसीतूंप्रवर्तक॥ त
रींतेचितूंकैसेनी॥ ६३॥ तूंमंत्रनीअनुष्ठान॥ धार
णानाध्यान॥ समाधीनाआसन॥ तेंहितूंकसी
॥ ६४॥ हेदेहाचेंस्थानमान॥ तेंसकळहीरवंडज्ञा
न॥ यादृश्याचेंपरिज्ञान॥ तरीतेंचितूंकवींहोसी
॥ ६५॥ जरीदेहचिअनित्य॥ तेथीचेंलयलक्ष्य
केविंसत्य॥ म्हणूनिसकळहिमिथ्यात्व॥ रवंडज्ञा
न॥ ६६॥ जेंजेंमनेंजाणिजे॥ तेंदृश्यआत्माकेविं

वि.
९

होइजे ॥ हेंसकळहि सांडूनि स्वये अनुभविजे ॥
परमतत्त्व ॥ ६७ ॥ देहादिप्रपंचाचेनी साक्षित्वें ॥
सांडूनि देहसंबंधी कसकळतत्वे ॥ सरसीया होई
स्वप्रकाशत्वे ॥ स्वस्वरूपी ॥ ६८ ॥ तुझे स्वरूपनि-
र्विकार ॥ येथे नाही देहाचे षड्विकार ॥ आणि व-
र्णाश्रमकुळाचार ॥ तो केविकल्पावा ॥ ६९ ॥ ऐसे
निरर्थकरूपजाणूनी ॥ सत्यबोलिलों वचनी ॥
चित्तदेइजे मुनिजनी ॥ श्रीमुकुंदराज म्हणो ॥ ७० ॥

उ

९

॥ ॥ इति श्रीमद्विवेकसिंधोसंहारक्रमे-
गुरुशिष्यसंवादेस्थूलदेहनिरसनं नाम प्रथम
प्रकरणं समाप्तम् ॥ ॥ श्रीगुरुनाथार्पण
मस्तु ॥ ॥ शुभं भवतु ॥ ॥ ७ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ तं वशिष्ठशिरोमणीबोधि
ले ॥ चंदूनि श्रीगुरुचीं पाउले ॥ जेस्थूलदेहबंध
नतोडिलें ॥ निकायापरी ॥ १ ॥ देहबंदिशाछेपा-

वि
१०

सूनिस्तलो ॥ देहादिप्रपंचसाक्षित्वावलो ॥
आतांस्तुतार्थज्ञालो ॥ श्रीचरणप्रसादे ॥ २ ॥ तंव
बोलेश्रीगुरुनाथ ॥ जंवनवहसीलिंगदेहातीत ॥
तंवनचुकेसंसृतिपंथ ॥ कदाचीपै ॥ ३ ॥ जंवलिंग
देहआवरणअसे ॥ तंवस्वस्वरूपनप्रकाशे ॥ ना
थिलेंअहंतेचेंपिसें ॥ शुद्धचेतन्यासी ॥ ४ ॥ घटाव
च्छिन्नघटाकाश ॥ घटासरिसेंहिंडंदाहीदिशा ॥
तेविआत्मा यातायातीर्गर्भवासा ॥ पावेलिंग

ऊ

१०

देहासर्वे ॥ ५ ॥ जेविंसविताजळीं प्रतिबिंबित ॥
तरंगेंचांचल्यदशोपावत ॥ तेविं आत्मा असेरु-
खदुःखभोगित ॥ लिंगदेहासंबंधें ॥ ६ ॥ अग्नीं
लोहाचेसंसर्गेजैसा ॥ घणान्चेघाईपिटेतैसा ॥
आत्माजन्ममरणपावेआपैसा ॥ आवर्तलिंगदे-
हीं ॥ ७ ॥ तंवशुभाशुभकर्मांचेष्टित ॥ चोऱ्यांशीं
लक्षयोनीभ्रमत ॥ जंवनहोसीलिंगदेहातीत ॥
तंवमोक्षकेचा ॥ ८ ॥ तरींतोलिंगदेहमूढासीके

वि.
११

सा ॥ तुजनिरोपिलें काजें सा ॥ तयाचे निरासें प्र-
काशे ॥ सत्स्वरूप ॥ ९ ॥ जों सूक्ष्म भूताचा ॥ पंचवी-
सा कळांचा ॥ वासनामय जीवाचा ॥ लिंगदेह ॥
१० ॥ निर्विषय प्रथम स्फुरण ॥ जें मागां निरूपि-
लें अंतःकरण ॥ तें चिजरीतूंत त्साक्षी कवण ॥
तुजवांचूनियां ॥ ११ ॥ संकल्प विकल्पासी आप-
णयातें ॥ करणे नाहीं निरुतें ॥ तद्रूप मनातें जाण-
तें ॥ तें चित्तूंकें सेवी ॥ १२ ॥ निश्चय न करी निश्च-

उ.

११

याते॥ आत्माप्रकाशितयाते॥ तद्रूपदृश्यजाणे
बुद्धीते॥ तेबुद्धीतूकेसेनी॥ १३॥ बुद्धीच आत्मामा
नित॥ उठिलेंतेंबोद्धमत्त॥ तेंबुद्धिसाक्षित्वेंनिर्जि
त॥ केलीतुवांची॥ १४॥ पूर्वानुष्ठुताचें अनुसंधा
न॥ तेंचित्ताचेंचेतव्यलक्षण॥ चित्तातेंचेवचीतो
कवण॥ तुजवाचूनियां॥ १५॥ देहाकारें आपणा
आपणातेंमानित॥ अभिमानलक्षणे अहंकारउ
ठवित॥ तयांत असूनितयातें जाणत॥ तेंचित्तू-

वि.

१२

केविंहोसी॥ १६॥ अहंस्मरवीअहंदुःखीयेणेआ
करें॥ अहंतालक्षणवृत्तिस्फुरे॥ तेसविकारतु
झेनिआधारे॥ उदीजडग्रंथीं॥ १७॥ उत्पत्तीका
ळीउत्पत्तीते॥ आभासकाळींआभासाते॥ वि
नाशकाळींविनाशाते॥ जाणताआत्मातुं॥ १८
॥ जैसापुष्पींचापरिमळ॥ पुष्पींअसूनिपुष्पावे
गळा॥ अहंकृतिसाक्षिआत्मानिर्मळ॥ तैसाजा
णावा॥ १९॥ अहंकारातेंआत्मत्वेमानित॥ उठि

उ.

१२

लाजोनय्यायीकसिद्धान्त ॥ तथातेंसाक्षित्वेचि-
तं ॥ जाणतोसी ॥ २० ॥ कवणऐसेंम्हणेला ॥ अहं
कारेंआत्माप्रकाशंला ॥ तरींदृश्यानेंद्रष्ट्यातेंजा-
णिजेला ॥ हेंकेविघडे ॥ २१ ॥ एवंअंतःकरणपंच
काचंद्रसे ॥ तत्साक्षित्वेचिमंटे ॥ तेआत्मस्वरूप
नेंटेबोटे ॥ तंचितंतं ॥ २२ ॥ प्राणअसतांदेहासि
जिणें ॥ कांतेऐचिवीणामरणे ॥ स्मृतूनिप्राण
चिआत्माबोळणे ॥ मूढजनांसीरा ॥ २३ ॥ आत्मा

वि.
१३.

प्राणाचाट्टष्टा ॥ तो प्राण आत्मा मनीति कटा ॥ त
याचा थोर वाट वोखटा ॥ योगियांसी ॥ २४ ॥ ज-
रीं प्राणचि आत्मा ह्मणणे ॥ तरीं सुषुप्त्यवस्थेंत-
यासी कां नाहीं जाणणे ॥ चोरींचो रितां वस्त्रें भूष-
णें ॥ कां नेणे चितो ॥ २५ ॥ जागृती आणि स्वप्नद-
शो ॥ प्राण जाणता ऐसें दिसे ॥ परी आपणया आ-
पणन प्रकाशो ॥ अवस्था चर्या ॥ २६ ॥ मी असें पिं-
गळे डुडें ॥ ऐसें आपणयां ते नेणें कुडें ॥ म्हणूनि प्रा-

उ.

१३

णचिहें आत्मानघडे ॥ निष्क्रान्तपै ॥ २७ ॥ अपाना
सी अधोगती ॥ उदानासी कंठी स्थिती ॥ समाना
सी नाभिकमळीं वस्ती ॥ तेषूनि पसरे सर्वसंधी ॥
२८ ॥ व्यानसर्वांगव्यापक ॥ आत्मा पंचप्राणांसी-
प्रकशक ॥ ह्यणूनि अवस्थात्रयींतूचि एक ॥ -
प्राणासी साक्षा ॥ २९ ॥ एवं प्राणपंचकातें जाण-
ता ॥ तूं प्राणपंचक नव्हेसी सर्वथा ॥ ह्यणूनि-
असोहें आतां ॥ इंद्रिये हि नव्हेसी ॥ ३० ॥ शब्दो-

वि.

१४

न्मुखअंतःकरणवृत्ती॥ तें श्रोत्रेंद्रियतुजचिआ-
हेप्रतीती॥ श्रोत्रद्रष्टाहेस्थिती॥ केविंघडो॥ ३१॥
स्पर्शाचें ग्रहणीउन्मुख॥ तेंचि मनत्वगिंद्रियवोळ
ख॥ तें दृश्यतूं दृष्टादेख॥ एककैसें नीहोसी॥ ३२॥
॥ रूपातें निवडिती॥ जेचक्षुब्दीचीवृत्ती॥ तया
तें जाणें ते ज्ञप्ती॥ तें तूं चक्षुं द्रियेकैसेनी॥ ३३॥
जिह्वेंद्रियाचीवृत्ती॥ जे षड्रसातेचाखिती॥ तये
सिमाक्षिभूतसंविती॥ तें रसनेंद्रियनव्हसीतूं॥

उ

१४

३४॥ अहंकाराचीवृत्तिविशेष॥ जोगंधग्रहणो
न्युरव॥ तथाघ्राणेन्द्रियांचाअवभासक॥ तूंघ्राणे
द्रियेंकैसेनी॥ ३५॥ शब्दस्पर्शरूपरसगंधा॥ यां
सीजाणतातूंचेतन्यशुद्ध॥ हेंविषयपंचकजड
तूंशुद्धबुद्ध॥ विषयातीत॥ ३६॥ शब्दातेंबोलां
पाहात॥ जोअंतःकरणाचावृत्तांत॥ तथाक्रिया
त्मकवाचेआणित॥ तूंद्रष्टेपणेची॥ ३७॥ तेवद
नीस्तुतीकरी॥ मगबोलेमातृकाक्षरीं॥ तेनुजद

वि.

१५

श्ववैश्वरीं ॥ द्रष्टेपणेची ॥ ३८ ॥ वैश्वरीनिरासप्र
संगें ॥ मध्यमाहीनिरसावीलागे ॥ तें उद्भवबुद्धि
चेनिसंगें ॥ नादरूप ॥ ३९ ॥ मनाचेनि आकारें ॥
ध्वनीरूप पश्यंति स्फुरे ॥ पाहातांत तत्त्वनिर्धारें ॥
तियेवेगळाचित्तूं ॥ ४० ॥ जीवात्मयांचें प्रथम स्फु
रण ॥ तें परेवाचेचें लक्षण ॥ निरूपिलें जें अतः
करण ॥ तेचितेजाणावी ॥ ४१ ॥ ऐसाचतुर्विध
वाचेतें देखता ॥ तूंवाचानव्हेसीससर्वथा ॥ ती

उ.

१५

तेहंप्रकाशिता॥तुंचिएक॥४२॥मनाचाद्यत्यं
कुर॥करूपाहेस्पर्शविषयव्यापार॥तयाप्राणें-
द्रियांचादातार॥तेंतुंकेविंहोसी॥४३॥बुद्धीवृ-
त्तीचाफांटा॥धावोंपाहेरूपाचाचांटा॥तयापदे-
न्द्रियांचाद्रष्टा॥तयावेगळ्याचिंतुं॥४४॥चिन्ता
चाद्यत्यंकुर॥करूपाहेरतिविषयव्यापार॥तया
शिमेंद्रियांचाद्रष्टानिर्विकार॥तोतुंवेगळ्याची
॥४५॥अहंकराचावृत्तिविभाग॥करूपाहेम

वि.
१६

बोत्सर्ग ॥ तथा पायुरिन्द्रियाच्चासाक्षीनिःसंग ॥ त
द्विलक्षणतुं ॥ ४६ ॥ ऐसे अवयव पंचवीस ॥ लिंग
देहाचे साभास ॥ ते दृश्यतुं द्रष्टानि राभास ॥ वस्तु
लिंगातीत ॥ ४७ ॥ स्वप्नावस्थे चें लक्षण ॥ ऐकतु
जसांगेन ॥ जेणे बुझसी वेगळे पण ॥ सस्वरूपाचे
४८ ॥ जागृतिदशे मनें भोगिलें ॥ तें विषय जड स
रलें ॥ अध्यासरूप ठसावले ॥ तें स्वप्न बोलिजे ॥
४९ ॥ द्रष्टा श्रोता आप्रय अध्यास ॥ साचची सारि

उ.

१६

स्वा आभास ॥ फुलसरे परी उरे वास ॥ डाहाळिये
जेवीं ॥ ५० ॥ कांका पूर करंडी तलावेचें ॥ पुरंतु तेथी
लवासन वेचे ॥ ऐसें स्वभाव स्थेचें ॥ जाणिजेस
५१ ॥ निद्रा काळी बुद्धी चामाथां ॥ बैसे जागृतीचा
उलथा ॥ तेवासना मय स्वभावस्था ॥ तुज दृश्य
पें ॥ ५२ ॥ जरीं लिंग देहन व्हासी ॥ तरीं स्वभाव-
स्था केविं होसी ॥ तियातें प्रकाशितोसी ॥ निज
प्रकाशें ॥ ५३ ॥ लिंग देह स्वभावस्था ॥ यादोहीं

वि
१७

चा अभिमानी तेजस भोक्ता ॥ तयां सात्विक अ
हंकारा ते जाणता ॥ तथा वेगळा चित्तुं ॥ ५४ ॥ कं
ठस्थान भोग प्रविक्त ॥ या दोहों सीतुं व्यतिरिक्त
॥ या सत्वकार्या पंचविधातीत ॥ तत्साक्षित्वेची
॥ ५५ ॥ जैसा कांप्रसिद्ध दाहक ॥ लोहों असृनि
लीहा प्रकाशक ॥ ते सातुं लिंगदेहा आभासक ॥
निज प्रकाशें ॥ ५६ ॥ चुंबक संनिधान मात्रें ॥
लोह प्रमत से विचित्रें ॥ ते सातुं अकर्ते न स्वतं

उ०

१७

त्र्यं॥ चेष्टेजडलिंगदेह॥ ५७॥ श्रवणीशब्दएक
णें॥ त्वचेसीस्पर्शघेणे॥ नेत्रींरूपातेंदेखणें॥ तु
झेनीपरीतुजनाहीं॥ ५८॥ जिह्वेरसातेंचारवणें
॥ घ्राणेपरिमळघेणे॥ तुझेनीपरीतुजनाहींकर
णे॥ इंद्रियव्यापार॥ ५९॥ वाचेसीबोळणे॥ हा
तांसीदेणेंघेणे॥ पायांसीचालणे॥ होयतुझेनी
६०॥ शिरुनासीरतिसुखभोगणे॥ पायूसीयलो
त्सर्गकरणे॥ तूंअकर्ताव्यापारेंयेणें॥ केवीलिं

वि
१८

पसी॥६१॥मनासीमंतव्य॥बुद्धीसीबोद्धव्य॥
अहंतेसीअहंतव्य॥अकर्तेनतुवांची॥६२॥चे
तव्यचित्तात्वे॥निर्विकल्पस्फुरणअंतःकरणा-
चे॥हंसन्निधानफळआत्मयाचे॥परीतोअ-
तीत॥६३॥जंवतुजनाहींस्वरूपाचानिर्धार॥
तंवआपणपांकल्पिसीइंद्रियव्यापार॥शुभाशु-
भकमीवेष्टिलासंसार॥नाथिलाची॥६४॥आ-
तांतुवांद्रष्टेनआपणपेंजाणितले॥तंवदेहद्व-

उ.

१८

यनिरसले॥ वेद्यत्वअविद्यामयदेखिले॥ ह्म
णवोनीची॥ ६५॥ अविद्येसीअसतांअनित्य
त्व॥ पूर्वाचिइयेसीमिथ्यत्व॥ तत्कार्यदेहद्वयाअ
नित्यत्व॥ तेसांगावेचिनलगे॥ ६६॥ स्वभेद्वि
यांचेनिद्वारे॥ जीवांपुण्येपापविस्तारे॥ तयासी
प्रबोधेचिप्रायश्चित्तबारे॥ येरेकाजनाही॥ ६७
तेसेंदेहद्वयाचेनिमित्ते॥ कर्मेघडतीससदसंते
नांजळतीसमस्ते॥ तत्साक्षित्वेची॥ ६८॥ आ

वि
५९

तां असोहायुक्तिप्रसंग ॥ जाहालायालिंगदे
हाचाभंग ॥ चुकेस्वर्गनर्काचांमार्ग ॥ स्वभावेंची
६९ ॥ देहद्वयाचाद्रष्टा ॥ नवचेशुभाशुभकर्म
वियावाटा ॥ म्हणूनविलक्षणसाक्षीसमटा
॥ तूतेंक्षणिपे ॥ ७० ॥ ॥ इति श्रीमद्वि
वेकसिंधोसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेलिंगदे
हनिरसननामद्वितीयप्रकरणसमाप्तम् ॥ २

७१

॥ ७१ ॥

॥ ७१ ॥

॥ ७१ ॥

७२

७३

श्रीगणेशायनमः॥ देह हृयातेंदेवता॥ देह
हृयनक्कसीसर्वथा॥ तेणेंतु झेंनिरसलेंतत्व
ता॥ विपरीतज्ञान॥ १॥ जेंदेहहृयातेंव्यालें
देहहृयमीऐसेंजेणेंमुलविलें॥ तेंअन्यथा-
ज्ञाननिरसलें॥ विलक्षणसाक्षीचें॥ २॥ निर-
सलेंअन्यथाज्ञान॥ तेथीचेंनिरसलेंनवगुण
॥ तेंचिकेसेंकवण॥ सांगिजेल॥ ३॥ बुद्धिस्फ
स्वदुःखप्रयत्न॥ इच्छाद्वेषसंस्कारण॥ पुण्य

वि
२०

पापहेनवगुण॥बोलिजेती॥ ४॥ यांचाविना-
शहाचिमोक्ष॥ऐसावैशेषिकाचापक्ष॥परीअ-
ज्ञाननिरासावीणनव्हेअपरोक्ष॥ आत्मसाक्षा-
त्कार॥ ५॥ आत्मयासीदेहद्वयबंधन॥ तथाअ-
ज्ञानचिसूळकारण॥ ह्मणूनिअज्ञाननिघृत्ती-
विण॥ मोक्षकेंचा॥ ६॥ जंवअज्ञाननफिटे॥
तंवसंसारनिशेषनतुटे॥ विपरीतज्ञानाचाकों-
बफुटे॥ मागुताह्मणुनी॥ ७॥ तथाअत्मयाचें

उ-

२०

अज्ञान॥ फिटवयानाहीसाधन॥ एकस्वस्व
रूपज्ञान॥ वांचोनियां॥ ८॥ जेणेस्वरूपज्ञान
नप्रकाशे॥ तेचिअज्ञानजाणिजेकैसें॥ ऐसें-
म्हणसीतरींपुसोंप्रसंगवरीं॥ तेंसांगपांतूं॥ ९
देहद्वयासीविलक्षण॥ तोतूंसांगपांआपणक
वण॥ जोस्थूलसूक्ष्मप्रपंचाचाजाण॥ तूंचिए
क॥ १०॥ देहद्वयातीतहेजाणिव॥ तेतुझियाप्र
काशाचीवाटीव॥ तरीअमुकाचीमीस्वयमेव॥

वि.
२१

तोसांगकवणतूं ॥११॥ ऐसेंबोलिले श्रीगुरुना
थ ॥ तंवशिष्यसालाविचारस्थित ॥ म्हणेदेहदू
यातीत ॥ तोमीकवण ॥ १२ ॥ मीएथीनाजळ
॥ तेजनाअनिळ ॥ आकाशनानिर्मळ ॥ तेंही-
मीनव्हे ॥ १३ ॥ यास्थूलभूतांचेओंश ॥ निरूपिले
जेदृश्यपंचवीस ॥ तेमीनव्हेअस्थिमांस ॥ रक्त-
भूतिक ॥ १४ ॥ सूक्ष्मभूतांचेंदळवाडें ॥ जेणेलिं
गदेहअन्यथाघडें ॥ तेमीनव्हेफुडें ॥ तोमीकव

उ

२५

ण॥१५॥नव्हेमीपंचप्राण॥जंमजहश्यमान
॥विषयपंचकर्तेअन्या॥मजचिपासाव॥१६॥
ज्ञानेंद्रियपंचकमजहश्य॥कर्मेंद्रियेनव्हेमीअ
वश्य॥अंतःकरणातेंप्रकाश्य॥मीप्रकाशक१७
॥मनमनाचाव्यापार॥बुद्धिबुद्धीचानिर्धार॥
चित्तचित्ताचाविचार॥तोमीनव्हे॥१८॥नव्हे
मीअहंकार॥आणिअहंतेचाव्यापार॥तया-
चाहिज्ञातार॥तोमीवेगळाची॥१९॥स्थूल

वि.

२२

देहाची आकारता ॥ लिंगदेहाची सत्ता ॥ या दो
हों ते मी जाणता ॥ नव्हे मी विपरीत ज्ञान ॥ २०
॥ मी साकार ना साभास ॥ देहद्वयाचा द्रष्टा मी
उदास ॥ तो मी कवण हानाही प्रकाश ॥ माझा
मजची ॥ २१ ॥ ऐसें शिष्यें विचारिलें ॥ मग श्री
गुरु तें विनविलें ॥ जी मज चि मी चोरिलें ॥ तें प्र
काशी जे जी ॥ २२ ॥ या सर्वां तें नाणें ॥ तो मी आ
पणायें तें नेणें ॥ तो मातें मज भेटवणें ॥ श्रीगु-

उ.

२२

रुगया॥ २३॥ आतां श्रीगुरुनाथबोले॥ तुवां
आपुले देहद्वयजाणितलें॥ परी अज्ञाननाहीं
निरसलें॥ आत्मविषयींचें॥ २४॥ तूं आपण
याते जाणतचिनेणसी॥ हेंचि मूळ अज्ञाना-
सी॥ नाथिलें अज्ञानवाहातोसी॥ निजमस्त
कीं॥ २५॥ मीनेणें आपणातें॥ आहेसित्या-
अज्ञानातें जाणतें॥ म्हणूनि अज्ञानासी अधि-
ष्ठाननिरुते॥ जाणे आपआपणातें आपणाची

वे.

३

॥२७॥ साचारजु आश्रयसर्पासी ॥ परीलटिका
सर्प आश्रयरजुसी ॥ मिथ्याभूत अज्ञानतुजरु
पासी ॥ आश्रयके विंघडे ॥ २८ ॥ मी आपणया
तेनेणे ॥ ऐसें अज्ञानासीनाही म्हणणे ॥ म्हणू
निसत्यरूपातुजधरणें ॥ अज्ञानासीपें ॥ २९ ॥
सांडनिस्थूलसूक्ष्मप्रपंचातें ॥ पाहूंगेलासीनि
प्रपंचदृष्ट्यातें ॥ तंववर्णव्यक्तीरहितनिरालं
बातें ॥ पाहातां भांभावलासी ॥ ३० ॥ येहवी-

उ.

२३

कीरतूंयेथेंचिअससी॥नाथिलेंअज्ञानजाणत
चिकवळलासी॥जेंकामीनेणेंऐसेंजाणतोसी॥
तोतूंसांगकवण॥३१॥जैसेंउदकबाबुळीतेंव्या
लें॥परीतयातेंचिकवळिलें॥तैसेंअज्ञानेंआ
वरिलें॥तुझेनिजस्वरूप॥३२॥स्थूलसूक्ष्मदेह
द्वयातें॥आणिविपरीतज्ञानातें॥अज्ञानचिप्र-
सवलेंतयातें॥म्हणूनिकारणबोलिजे॥३३॥जें
अज्ञानतुझेकारणदेह॥तेंतूंनव्हसीनिःसंदेह॥

वि
२४

तूंअज्ञानसाक्षीविदेह॥परमस्वरूप॥३४॥मी
आपणयातेनेणेम्हणत॥तयानेणनयातेअस
सीजाणत॥म्हणूनिद्रादृश्यातीत॥तूंचिनिभ्रां
तपें॥३५॥मीनेणेऐसेंवायांचिम्हणसी॥जेकागी
नेणेऐसेंजाणतकवळलासी॥तरींजाणणेचि-
तूंहोसी॥नेणनेमिथ्यारूप॥३६॥जाणणेंतेंज्ञा
न॥नेणनेतेंअज्ञान॥ज्ञानाचेंतूंलेसीअलंकर-
ण॥मिथ्याअज्ञानाचें॥३७॥असोहेंअज्ञानन

उ.

२४

हेसत्य ॥ तरीविपरितज्ञानअशेषअनित्य ॥
तत्कार्यदेहद्वयमिथ्याभूत ॥ सर्वथैवगा ॥ ३८ ॥
तुजकारणदेहअज्ञान ॥ तेथेंसुषुप्तीचेंअधि-
ष्ठान ॥ तेंचिसुषुप्तिकीलक्षणा ॥ तेंआईकपातूं
॥ ३९ ॥ जागृतीआणिसुषुप्तदशे ॥ भोगिलेइंद्रिय
च्यापाराचेनिअध्यासें ॥ वेधिलेंमनअज्ञानीउ-
पसंभारतसे ॥ तेसुषुप्तिबोलिजे ॥ ४० ॥ दशेस-
हितइंद्रियांसी ॥ आणअंतःकरणचतुष्टयासी

वि

२५

॥ विपरित ज्ञाने लीन होय माजी अज्ञानासी
॥ ते स्रष्टु मिजाण ॥ ४१ ॥ स्रष्टु मिमाजी असोनि
स्रष्टु मीते ॥ तूं जाणत आहे सीतयेने णिवेते ॥
प्रबोधें सांगतो सीतयाते ॥ तत्साक्षित्वेंची ॥ ४२
ह्मणोनि स्रष्टु मीना तुज ॥ तिये ते जाणणें वेगळें
बुद्ध ॥ अवस्था त्रय बुद्धीसी सहज ॥ तूं तया वेग
ळाची ॥ ४३ ॥ कारण देह स्रष्टु प्लवस्था ॥ यादो
होचा जो अभिमान धरिता ॥ तया प्राज्ञ अहंका

उ.

२५

बुद्धसीतुं ॥ ५१ ॥

॥ इति श्रीमद्विवे-

कसिंधुसंहारक्रमेण गुरुशिष्यसंवादे कारणदे-
हनिरसनं नाम तृतीयप्रकरणं समाप्तम् ॥ ३

॥ ॥ श्रीगुरुसच्चिदानंदार्पणमस्तु ॥

॥ शुभं भवतु ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥

॥

॥

॥

॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ मीनिरामय निर्गुण ॥ गु-
णसाक्षि चैतन्यघन ॥ ऐसें स्वरूपा चे अनुसं-

वि.
२६

धान॥ तें हितून देसी॥ १॥ तुज स्वरूपाचें अ
नुसंधान॥ तो तुझा देह महाकारण॥ त्याचा
द्रष्टा कवण॥ तुज वांच नियां॥ २॥ तुझा देह म
हाकारण॥ तेथें तुर्यावस्थानें जाण॥ तिथेचें सं
गिजेल लक्षण॥ तें ऐक पातूं॥ ३॥ त्रिविध देह-
त्रिविध अवस्था॥ तिनी स्थानें तिनी गुणा त्रिवि
ध भोक्ता॥ याप्रपंचाची तत्साक्षित्वें जाणे अव
स्था॥ ते तुर्याजाणावी॥ ४॥ अविद्ये चिया गुण

उ.

२६

राते जाणता ॥ तोतू वेगळाची ॥ ४४ ॥ प्राज्ञ आ
नंद भोग हृदय स्थान ॥ याचे तुज आहे ज्ञान ॥ हे
पंचविध तमोगुण ॥ रचना कैसेनी ॥ ४५ ॥ एवं
स्थूल लिंग कारण याते ॥ जागृती स्वप्न सपुप्ति
अवस्था त्रयाते ॥ जाणता आत्मातू ॥ ४६ ॥ स्थू
ल प्रविक्त आनंद भोग त्रयाते ॥ नयन हृदय कंठ
स्थान याते ॥ सत्वरज तमोगुण त्रयाते ॥ जाण
ता आत्मातू ॥ ४७ ॥ अविद्ये चिया गुण त्रयाचे

वि.
२७

॥ दबवाडें निरूपिलें प्रपंचाचें ॥ तूंदष्टा अशेषा
चें ॥ म्हणूनि आश्रय साक्षी ॥ ४८ ॥ आवघेचि
या गुणत्रयाची ॥ उभावणी उभावली प्रपंचाची
॥ हेने णिजे तव कांहींची ॥ संसृती न चुके ॥ ४९
आतां तुझे मलिनत्व फिटलें ॥ शुद्ध आत्मत्व ला
धलें ॥ गुणत्रय बंधन तुटलें ॥ आश्रय साक्षीचें
॥ ५० ॥ हे सर्व न होनी सर्वातें ॥ निराकार निरा-
भासातें जाणतें ॥ त्या निरालंबा आपणयातें ॥

उ.

२७

त्रयाते॥तूजाणतोसिनिरुते॥तयेतत्साक्षि-
त्वतुर्येते॥तेतुर्याकेविंहोसी॥५॥महाकारण
देहतुर्यावस्था॥यादोहोंचाअभिमानप्रत्य-
गात्मानिरुता॥तेहिसांगिजेलव्यवस्था॥तेऐ
कतू॥६॥अविद्यामयप्रपंच॥तोमिथ्यामींद्र
ष्टासान्व॥मृणूनिप्रचंचनदेनिर्वेच॥माझाम
जची॥७॥जेंनित्यनिर्मळ॥परब्रह्मकेवळ॥तें
मीहेअभिमानासकळ॥तोप्रत्यगात्मा॥८॥

वि.
२८

हाप्रत्यगात्माअभिमानी॥तूंनहसीतुजह-
श्यह्मणूनी॥आनंदाभासभोगमूर्ध्निस्थानी॥
नहसीतूं॥९॥जोशुद्धसत्त्वगुणआविद्येचा॥
हापंचविधप्रपंचतयाचा॥तूंद्रष्टयाअशेषा
चा॥स्वयंप्रकाश॥१०॥शुद्धहीप्रपंचावासा-
व॥वेगळाजालासीसर्वथैव॥निरालंबसाक्षि
स्वयमेव॥तोचितूंपै॥११॥तूंनिर्गुणनिराकार
॥परब्रह्मनिराधार॥जेथेंनाहींपारावार॥तेंस्व

उ

२८

रूपतू॥ १२॥ शून्याते आत्मत्वे मानित ॥ उठिले
जें क्षण कम त ॥ ते तु वाजि किले निम्रांत ॥ स्वा
नुभवे चि ॥ १३॥ अत्यंत जो अभाव ॥ तो चि शू
न्याचा स्वभाव ॥ ह्मणोनि हे बोलणे ची वाव ॥
खंड ज्ञान ॥ १४॥ कांही च नाही ते शून्य ॥ त्या ते
जाणते शुद्ध चैतन्य ॥ ते सर्व काळीं विद्यमान ॥
असत चि असे ॥ १५॥ शून्य नेणे शून्याते ॥ आ
त्मा प्रकाशित या ते जो देखा अशेषाते ॥ तो शू

वि
२९

न्यकेसागा॥१६॥ शून्यासारखेंचिअसे॥ परी
शून्यनव्हेतेंअनारिसें॥ आपणपेंआपणप्र-
काशो॥ स्वानुभवे॥१७॥ असोतनुचतुष्टय
परी॥ तूंमकळजीवशरीरी॥ प्रकाशशीबाभी-
तरी॥ देहचतुष्टयातें॥१८॥ जीवाचेंदेहचतुष्ट-
य॥ द्रष्टासीतुजज्ञेय॥ तूंशुद्धचैतन्यअप्रमेय
॥ तेंचितूंकेविंहीसी॥१९॥ जैशातुझियाचारी
अवस्था॥ तयांचीतूंजाणसीव्यवस्था॥ तैसीस

उ

२९

कळजीवांचिया साम्यता ॥ जाणता आत्मातूं
२० ॥ तुझियाचों अभिमानीयाचे परी ॥ सकळ
जीव अभिमानीयां भीतरी ॥ असूनितत्वता-
निर्धारी ॥ साक्षिभूततूं ॥ २१ ॥ तुझिया अभि-
मानियाचें जैसें ॥ भोगचतुष्टयदृश्यऐसें ॥ स-
कळ भोग जाणशी प्रकाशें ॥ आपुले निपें ॥ २२
॥ जैसीं तुझिया अवस्थांचीं चारी स्थानें ॥ तूं जा-
णसी आपुले निज्ञानें ॥ तैसीं सर्वा अवस्थांचीं

वि

३०

स्थानमाने॥ जाणतातूंचिएक॥ २३॥ एवंसर्व
भूतीं असूनी॥ सकळइंद्रियांतेअधिष्ठुनी॥
सर्वप्रकाशकआत्मातूजवांचुनी॥ कवणअ
से॥ २४॥ तंवाविनवीशिष्यशिरोमणी॥ सर्व
आत्माएकयेथेंउपपत्तिकवणी॥ अन्याचेंस
खदुःखअन्यी॥ देखूंयेईजेना॥ २५॥ मजस
कळइंद्रियसाक्षित्वघडे॥ परीभिन्नात्मयाचें
साक्षित्वनघडे॥ जेंअन्यस्थानीचाहत्तांतजा

उ

३०

णणेंनाहीफुडें ॥ ह्मणूनिस्वामी ॥ २६ ॥ मग-
श्रीगुरुनाथबोलिजे ॥ अभिन्न आत्मयाअ
नेकत्वआरोपिजे ॥ एकमुख्यगगन अशिजे
॥ जेविंअनेकघटीं ॥ २७ ॥ नातरींमुख्यएक-
चिसविता ॥ अनेकसरोवरींप्रतिबिंबता ॥ ए
कचिपावेअनेकता ॥ उपाधिभेदे ॥ २८ ॥ तेंप्र
तिबिंबदिनमणीअनेक ॥ जलचांचल्येंव्या
कुळकवणएक ॥ तयामध्येनिश्चलपरीभिन्ना

वि
३१

त्यक॥नक्वतीतत्वतापै॥२९॥मुख्यबिंबींचांच
ल्यअसतें॥तरींसकळप्रतिबिंबीउमटतें॥ह्म
णूनिउपाधिभेदेनाहीतें॥आरोपितीबिंबासी
॥३०॥तैसाएकचिगोसावी॥अविद्यालक्षण
मायावी॥आभासलेपणेंजीवात्मभावी॥दिसे
अनेकरूपत्वे॥३१॥कर्मनिर्मितस्वरुदुःख
॥हेंलिंगदेहानेचर्मदेख॥लिंगोपाधिचेतन्या
नाहीअसेदेख॥तयाआरोपितीपै॥३२॥ज

उ

३१

याजीवांचीलिंगशरीरें॥ कर्मैअर्जितस्थूलदेह
द्वारें॥ तींतदुपाधीजीवभोगितानिर्धारें॥ सरस्व
दुःखेंपें॥ ३३॥ म्हणूनिअन्याचेंसरस्वदुःख॥ अ
न्यासिनाहींनिःशेष॥ तयाबंधमोक्षदेख॥ स्वा
र्जितानुसार॥ ३४॥ आणितुवांआक्षेपकेला
॥ सर्वभूतींअसेएकला॥ तरींअन्यस्थानींच
तांतवितला॥ तोम्याकानेणिजे॥ ३५॥ तरींये
विषयींएकउत्तर॥ करूनिमनएकाग्र॥ संदेह

वि.
३३

पेक्षदेखणे॥सर्वत्र असूनिसर्वाते प्रकाशणे॥
निजप्रकाशे॥४३॥ जे इंद्रिय सापेक्षज्ञान॥ ते
तयाचें अनुक्रमें ज्ञान कीं अज्ञान॥ नातरी अन्य
याज्ञान॥ उठी आंतररूपें॥४४॥ तैसें नव्हे आ-
त्मयाचें दृष्टेपण॥ तेथें न लगे मनचक्षुरादिसा-
धन॥ तयास चेतनपण॥ तत्सन्निधानमात्रें
॥४५॥ आत्मयासीकर्मदेखणेना अदेखणें
॥ आणि अन्यथाहि देखणे॥ याचित्तधर्माते-

उ.

३३

सर्वज्ञपणे॥जाणता आत्मातूं॥ ४६॥ अहंता
ममता प्रयत्नरहिता॥सूर्यलोच्यतातें प्रकाश
विता॥सकळरूपातें असे दाविता॥भिज प्रका
शें॥ ४७॥ तैसातूं आत्मा सर्व इंद्रियांतें॥चैतन्य
प्रकाशी विषयांतें॥ अहंता ममता भावरहितें
॥स्वस्वरूपें करूनी॥ ४८॥ जैसा कां अवच्छि-
न्न॥जडलोहातें अचेष्टुन॥स्वयें चेषु नाचेष्टु
न॥दीर्घचितो॥ ४९॥ तैसा आत्मा चेषेनाचेष्ट

वि.
३४

वी॥ कांहीं करीना करवी॥ स्वयें भोगिना भोग
वी॥ विषय जात॥ ५०॥ परी तुझे चिया सत्ते॥
इंद्रियें चेषती निज्रांते॥ परी स्वतंत्र न वृत्तीत
त्वता॥ निज व्यापारी॥ ५१॥ कार्य कारण कर्तृ-
त्व॥ तेथें विषय प्रकृति हेतुत्व॥ तुज सरब दुः
खादि भोक्तृत्व॥ ते प्रकृतिसंबंधें॥ ५२॥ तूं स
र्व मधीं विनिर्मुक्त॥ केवळ चैतन्य परमतत्व॥
तुज सरब दुःखादि भोक्तृत्व॥ नाही सर्वथा॥

उ.

३४

५३॥ तैसंतु क्षिया सत्ते विण ॥ न घडे इंद्रियांचे
चेष्टन ॥ म्हणूनि नाथिलें द्रष्टेपण ॥ तुज आरो
पिलें ॥ ५४॥ जंव होय दृश्याचें स्फुरण ॥ तंव तु
ज नाथिलें आरोपिलें द्रष्टेपण ॥ दृश्य निरासीं
परम निर्वाण ॥ तूं शुद्ध बुद्ध ॥ ५५॥ तूं दृश्य ना
दर्शन ॥ तत्वतः नाही द्रष्टेपण ॥ तूं सत्ता मात्र
निरंजन ॥ ज्ञप्तिरूप ॥ ५६॥ आतां असो हायु
क्तिपंथ ॥ सकल जीवत्वं पदार्थ ॥ शोधिलिया

वि.

१५

गुरे परमार्थ ॥ तो स्वयं साक्षी तूं ॥ ५७ ॥ एवं त्वं प-
 दार्थार्थें शोधन ॥ जेणे होय जीव त्वनिरसन ॥ प्र-
 कटे सम्यक् आत्मज्ञान ॥ अपरोक्ष जें ॥ ५८ ॥ धु-
 ळीमा जील सोने जें सें ॥ वेगळे पणे न दिसे ॥ तें
 निवडूं जाणें जें सें ॥ झारिया चिपें ॥ ५९ ॥ तो दृ-
 ष्य धुळी तें सांडी ॥ प्रकाशवंत सोने निवडी ॥ या-
 चि परी परवडी ॥ बुझावें स्वस्वरूप ॥ ६० ॥ या प-
 री विवेक जळी ॥ धुरूनि देहादि प्रपंच धुळी ॥

उ-

३५

स्वयंप्रकाशझळाळीं ॥ भेटे आत्महेम ॥ ६१ ॥ फे
डूनिकेळ्याची सालडी ॥ भोगिजे केवळ रसगो-
डी ॥ तेवीं मायीक कुंचुकी निवडी ॥ घेपां स्वस्व
रूप ॥ ६२ ॥

॥ इति श्रीमद्विवेकसिंधो
सव्धारक्रमे गुरुशिष्यसंवादे महाकारणदेह-
निरशनं नाम चतुर्थप्रकरणं समाप्तम् ॥ ४ ॥

श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

वि

३६

श्रीगणेशायनमः॥ आतांअसोहायुक्तिवाद॥
जंवस्फुरेइश्वरेंसीभेद॥ तंवनसुटेसंबंध॥ जो
मिथ्याहैतेंसीं॥ १॥ म्हणूनित्तप्तदार्थाचेंशोधन
॥ सांगिजेलकीजेअवधान॥ जेथेंभेदेआनंद
घन॥ केवळब्रह्मजें॥ २॥ जीवात्मयाचेपरी॥
तनूचतुष्टयअसेइश्वरीं॥ होयतयाच्याउपसं
हारीं॥ तत्पदार्थशोधन॥ ३॥ तामसअहंका
रजनितें॥ पंचीकृतपंचमहाभूतें॥ तज्जनित

उ

३६

ब्रह्मांड तें ॥ तो परमात्मा कैसे नी ॥ ४ ॥ ब्रह्मांड
स्थूलशरीर ॥ पूर्वांनिरूपिले सविस्तर ॥ तें दृ-
श्यविकार ॥ ईश्वर कैसे नी ॥ ५ ॥ ब्रह्मांडींची-
सृष्टी अवस्था ॥ तो परमात्मान व्हे सर्वथा ॥ जा-
णेतेशींची व्यवस्था ॥ तो परमात्मा पें ॥ ६ ॥ अ-
भिमानि जो ब्रह्मांडीचा ॥ आणि सृष्टी अवस्थे-
चा ॥ ब्रह्मानिर्मिता विश्वाचा ॥ नोहे परमात्मा
॥ ७ ॥ ब्रह्माराजस अहंकार ॥ ह्यणूनि न व्हे स

कि

३७

वैश्वर ॥ तो चालवी सृष्टि व्यापार ॥ पराधीन
पणे ॥ ८ ॥ तशीं पंचीकृत पंचभूतांचें ॥ सूक्ष्मदे
ह ईश्वराचें ॥ परमात्मान व्हेसाचे ॥ दृश्य ह्मणू
नी ॥ ९ ॥ विष्णु अंतःकरण ॥ चंद्रमा तो मन ॥
चित्त नारायण ॥ ईश्वराचें ॥ १० ॥ बुद्धी चिरंजी
वी ॥ अहं तारुद्र साची ॥ जाणें स्वरूपें यांची ॥ तो
परमात्मा ॥ ११ ॥ श्रीचंद्रिशा त्वचा पवन ॥ च
क्षुः सूर्य जिह्वा वरुण ॥ घ्राण अश्विनो देवहा

उ

३७

इन्द्रियगण॥ ईश्वरनन्दे॥ १२॥ वाचावन्हिपाणि
सरेश॥ पादवामनशिश्नप्रजेश॥ वायुनिर्ऋति
हेंपरेश॥ केविंघडे॥ १३॥ व्यानसमानउदान॥
प्राणआणिअपान॥ परमात्मायाविलक्षण॥
दृश्यक्ष्णूनी॥ १४॥ लिंगदेहान्चेपंचविषय॥
अतिजडभूतमय॥ परमात्मातोनिर्विषय॥ प
रमतत्त्वैपें॥ १५॥ एवंदृश्यपंचवीस॥ त्रिवि
धअहंकाराचाअंश॥ तीअहंकृतीसाभास॥

वि
३८

नह्येपरमात्मा॥१६॥ असोहालिंगदेह॥ स्वस्व
रूपतेविदेह॥ तेथेस्थितिअवस्थानिःसंदेह॥ नह्ये
परमात्मा॥१७॥ सूक्ष्मदेहस्थितीअवस्था॥ वि
ष्णुअभिमानियेथेसर्वथा॥ तोपरमात्माहेकथा
॥ असंबद्धपै॥१८॥ विष्णुसात्विकअहंकार॥ क
रीरूपाचाआकार॥ आणिचालवीसृष्ट्यादिव्या
पार॥ पराधीनपणें॥१९॥ विष्णुतोअंतःकरण
वैकुण्ठतयाचेंस्थान॥ परमात्मातोपूर्ण॥ चैतन्य

ऊ.

३८

शुद्ध ॥ २० ॥ विष्णु करी स्थिति व्यापार ॥ सृष्टि-
संहारी अनीश्वर ॥ तोपरमात्मानिर्विकार ॥
विष्णु हे नयडे ॥ २१ ॥ माया कारण शरीर ॥ ईश्व-
र न के तो विचार ॥ तो दृष्टा ते दृश्य साकार ॥ ह्म-
णूनि पै ॥ २२ ॥ जिये चामहत्व अहंकार ॥ व्याली
ब्रह्मा विष्णु महेश्वर ॥ ते माया सर्वेश्वर ॥ नयडे
पै ॥ २३ ॥ मी ब्रह्मायेणें आकारे ॥ अभिमान दृ-
ष्टि स्युरे ॥ ते अव्यक्त ईश्वर ॥ केवांयडे ॥ २४ ॥

वि.

३९

कारणदेह अव्याकृत ॥ प्रलय अवस्था वर्तेते थ
॥ परमात्मयासी निश्चित ॥ तेनाहींच पै ॥ २५ ॥
अव्याकृत प्रलयाचा ॥ रुद्र अभिमानी तेथींचा
॥ तो परमात्मा हे चर्चा ॥ अघटमान ॥ २६ ॥ रुद्र
अहंकारतामस ॥ अंतीजगाचा करीनाश ॥ तो
परमात्मा उदास ॥ निराभिमानी ॥ २७ ॥ रुद्र-
तयाचा व्यापारी ॥ योजी असे संहारी ॥ सृष्टिस्थि-
-तीचा निर्धारिणी ॥ तो स्वतंत्र नव्हे ॥ २८ ॥ तो पर-

उ-

३९

मात्मा मायावी ॥ हरि हर ब्रह्मादिकांचा गोसांवी
॥ माया गुण त्रयाचे नावी ॥ केविंबोलावा तो ॥
॥ २९ ॥ तंव शिष्य बोले वचन ॥ जीमीने णें प्रच्छ
याचे लक्षण ॥ तेथींचें विशुद्ध ज्ञान ॥ निरुपावें
॥ ३० ॥ मग बोले रूपासिंधू ॥ सद्गुरु पूर्ण बोध ॥
प्रचय तो पंचविध ॥ असे जाणतूं ॥ ३१ ॥ द्विविध
होय पिंडी ॥ द्विविध ते ब्रह्मांडी ॥ पांच व्याची फु
डाफुडी ॥ होय मोक्ष दश ॥ ३२ ॥ प्रतिदिनी होय

वि.

४०

देनदीन॥जोजाणसुषुप्तिकाळीन॥देहद
यसंकारे म्हणुन॥तोप्रलयम्हणजे॥३३॥
स्थूलदेहाचे मरण॥तोमहाप्रलयजाण॥हेप्र-
लयद्वयाचें लक्षण॥पिडीं जाणावें॥३४॥चतु-
र्युगाचें सहस्र॥तोब्रह्मयाचा एकदिवस॥तेथे
रात्रीहीजाणजस॥तेणेचिमानें॥३५॥जोब्र-
ह्मयाचादिनांत॥तोदीनजायकल्पांत॥तेंब्रा-
ह्मीमायेसी आंत॥संकारेलोकत्रय॥३६॥तें-

उ.

४०

द्वादशार्कतपती ॥ महामेघवर्षती ॥ तिन्हीलो
कअल्पावती ॥ प्रलयोदकीं ॥ ३७ ॥ तेंस्थूलदेह
निमाला ॥ लिंगदेहकींरउरला ॥ तेंहीबुडाला ॥ अ
ज्ञानसमुद्रीं ॥ ३८ ॥ जीवसृष्टियापरी ॥ दैनंदि
नसंवहारी ॥ तेंलीनहोतीकारणशरीरीं ॥ निज
कर्मसहित ॥ ३९ ॥ दैनंदिनप्रलयकाळीं ॥ ब्राह्मी
मायामांदुसजळीं ॥ जेथेंजीवरत्नेंसांटवलीं ॥
चोंभूतग्रामिचीं ॥ ४० ॥ यापरीरात्रीचिया ॥ स

वि.
४१

हस्त्रयुगचौकडिया॥समाधीमाजीगेलिया॥
चतुराननासी॥४१॥भगसमाधीविसर्जुनी
॥लयोदकातेंग्रासनी॥चोंभुतग्रामिचीउभ
वणी॥ब्रह्मारचिताझाला॥४२॥जयाचाआरं
भजैसा॥तोजीवसृजिलतैसा॥दैनंदिनप्रलय
ऐसा॥तुजनिरूपिला॥४३॥महाप्रलयतोऐ
क॥तुजसांगिजेलकोतुक॥तेथेंसंद्वारतिब्र-
ह्मादिक॥ब्रह्मांडासहित॥४४॥शतवर्षेंअ

उ-

४१

नाचष्टि॥ तेथेंसंव्हारेजीवसृष्टी॥ तयाचीपरी
पाठी॥ तपतीद्वादशादित्य॥ ४५॥ तयाशेषा
चेमुखानळें॥ पेटतीसप्तहीपाताळें॥ द्वादशा
र्कनळाचेनीतेजाळें॥ जळतीलोकसमस्त ४६
॥ मगशतभरीसंवत्सर॥ संवर्तकादिजळधर
॥ वर्षतीनिरंतर॥ मुसळधारीं॥ ४७॥ ब्रह्मां-
डसारखेंडीआतळें॥ तेंप्रळयोदकांविरालें॥ ते
थेंभूतजातसंव्हारलें॥ सृष्टिसरिसेंची॥ ४८

वि.

४२

मगमेषुडेंविरालें॥ तेथेंप्रचंडतेजप्रकटलें॥
तेणेंतेजेनिःशेषशोषिलें॥ प्रळयोदक॥ ४९॥
चंडानिलेंझडपिलें॥ तेंतेजहीमावळलें॥ तेथें
वायूतेंयासिलें॥ महदाकाशें॥ ५०॥ तेतन्मां-
त्रासहित॥ महदाकाशातेंयासित॥ वेळनल
बीचीअहंता॥ तमोगुणरूपा॥ ५१॥ तामस
अहंकाराचायास॥ करीअहंकारराजस॥ त
यातेंगिळितांनलगेआयास॥ सात्विकासी॥

उ.

४२

५२॥ पंचज्ञानेन्द्रियं ॥ पंचप्राणकर्मेन्द्रियं ॥ ह्रीं
राजसअहंकाराचीं कीर्ये ॥ निमतीतयां सरि
सी ॥ ५३॥ अंतःकरणपंचकते ॥ जो प्रसवला
तयाते ॥ तया सात्त्विकअहंकाराते ॥ ग्रामीम
हत्तत्व ॥ ५४॥ ते देवताचक्रनिमालें ॥ संव्हा
रतेसी संव्हारिलें ॥ महत्तत्वाते ग्रामिलें ॥ मा
यादेवी ॥ ५५॥ ते गुणसोभिणीमाया ॥ महा
मायसेसी जायविलया ॥ तेहीमायाहीलया ॥

वि.
४३

गुणसाम्यां जाय ॥ ५६ ॥ ते वेदां परमपुरुष ॥ सां
डीमी ब्रह्म एसा उन्मेष ॥ प्रकृतिलोपीं निर्दोष ॥
होय परब्रह्म ॥ ५७ ॥ इच्छा ज्ञान क्रियादिक ॥ श
क्ति च त्रेज्जी अनेक ॥ तीउ पसंहरती निःशंक ॥
मूलमाये सरसी ॥ ५८ ॥ पंचविध भूतग्रामींचे
॥ जेस भूहजीवांचे ॥ ते उदरीं गुणसाम्याचे ॥ अ
धिष्ठुनी वर्तती ॥ ५९ ॥ जे कर्म पंचकें लिंपलें ॥
अज्ञानें मुसायलें ॥ ते स्रटकेसी मुकले ॥ आः

उ.

४३

तमज्ञानाविण॥ ६९॥ जैसावटबीजीसमस्त॥ प्र
पंचगुणसाम्याआंत॥ अशेषसामावत॥ हरपे
निजाय॥ ६९॥ तेगुणसाम्यस्वरूपिंसुरे॥ मगके
वळब्रह्मचिउरे॥ मातीचेंडिरवळविरे॥ जेविंस
हासमुद्गी॥ ६२॥ ऐसाप्रलयनिरूपिला॥ मगप्र
पंचकैसाउठिला॥ तुजसृष्टिक्रमीसांगितला॥
जयापरी॥ ६३॥ आतांसांगिजेलात्यंतिक॥
जोप्रलयसकोतुक॥ येथेंसंहारकर्ताएक॥ अ

वि.
४४

न्यनाहीं ॥६४॥ जैसारज्जुसर्प आभासे ॥ तोवि
वेकेंचिनिरसे ॥ तेणेवीणननासे ॥ कांहींचजो
॥६५॥ जैसास्वरूपीं मिथ्यारोप ॥ जोउटिलाभ्रां
तिसर्प ॥ तयातें फेडिताविवेकदीप ॥ तममाये
तें ॥६६॥ स्वप्नीचियावैरियातें ॥ आणिकना
हांवधीतें ॥ तोप्रबोधेंचिनिरुते ॥ मरणपावे ॥
॥६७॥ तेसामायादिउदित ॥ जोप्रपंचमिथ्या-
भूत ॥ तोस्वरूपविवेकेंक्षणांत ॥ हरपूनिजा-

उ.

४४

य॥६८॥हाप्रपंचनिजाकारें॥असतचिसंक्हा
रे॥जेविंमृगजळाचेनिपुरें॥मिथ्याहोइजे ६९
नातरीघृताचीपुतळा॥अवयवाकारेंघडली॥
आकारअसूनिमिथ्याझाली॥तेंघृतचिअ-
से॥७०॥तैसाब्रह्मजिगदाकार॥जोविवर्तउठि
लाअपार॥तोमिथ्याचिहानिर्धार॥ब्रह्मचि-
साचअसे॥७१॥सर्वअसतांसर्वनिमालें॥के-
वळब्रह्मचिउरलें॥ऐसेंसंक्हारणकेलें॥विवे-

वि.
४५

केअत्यंतिक॥७२॥मृणूनिहाअशेष॥प्रपंच
बंधननिःशंक॥उपसंहारेतोप्रळयदेख॥आ
त्यंतिक॥७३॥महाप्रळयतोअनारिसा॥तेथें
संहारेस्थूलठसा॥परीभवदायकअसा॥उरें
अज्ञान॥७४॥तेथेंलिंगदेहननिमे॥नजळती
शुभाशुभकर्म॥मृणूनिचुकतीनजन्मकर्म॥
जीवासीपें॥७५॥असोहाप्रपंचाकार॥तुज-
निरूपिलासंहार॥आतांमोक्षाचाविचार॥

उ.

४५

प्रवर्तुंदिजे॥७६॥जेगुणप्रधानमाया॥तेका
रणदेहशिष्यराया॥तेथींचियामहाप्रळया॥
तयेनावसुषुप्ति॥७७॥रुद्रतेथींचाअभिमा
नी॥तोपरमात्माहोयकैसेनी॥हेंगुणत्रयाचें
कार्यम्हणूनी॥तोवेगळाची॥७८॥ब्रह्मांडहि
रण्यगर्भमाया॥सृष्टिस्थितीमहाप्रळया॥ब्र
ह्माहरिहरकार्या॥मायागुणाचे॥७९॥माया
गुणत्रयाचीकथा॥तेमिथ्याऐसीव्यवस्था॥

वि.

४६

परमात्माजाणतत्वता॥ नोसर्वसाक्षी॥ ८०॥

॥ इति श्रीमद्विवेकसिंधोसंहारक

मेगुरुशिष्यसंवादे ईश्वरतनुत्रयपूर्वकनिराशनं

नामपंचमप्रकरणं समाप्तम्॥ ५॥ ॥

श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु॥ ॥ शुभं भ-

वतु॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उ.

४६

श्रीगणेशायनमः॥ ब्रह्माकारेण आद्यस्फुरण॥
जें ज्ञानपूर्णतालक्षण॥ ते चित्तनुमहाकारण
॥ जगदीश्वरीं ॥ १ ॥ ज्ञानविग्रह ईश्वर ॥ हा सर्व
शास्त्रांचा निर्धार ॥ तथा ज्ञानाचा ज्ञातार ॥ तो
चित्तोक्ते मेनी ॥ २ ॥ हेमहामाया परशक्ति ॥ ईश्वर
शंची मूलप्रकृती ॥ तिये ते जाणता स्वयं ज्योती
॥ तो परब्रह्मपुरुष ॥ ३ ॥ तो समस्तमायेचा गो
सांवी ॥ सत्तामात्रे सर्व ते जीववी ॥ ब्रह्मादिकां

वि

४७

तेंचेष्टवी॥सृष्ट्यादिव्यापारीं॥४॥तींअनादिघ
रौतें॥व्यालींप्रपंचातें॥नसांडितीएकमेकांतें॥
आतपच्छायजैसी॥५॥एकेवीणएकनाहीं॥
हेनवलप्रमेयपाहीं॥तयेभाजीअसूनिनाहीं॥
वेगळाचीतो॥६॥तेप्रकाशकतोप्रकाशक॥ते
वेद्यतोवेदक॥तेज्ञेयतोज्ञापक॥सर्वसाक्षी॥
७॥हेमूळप्रकृतीमिथ्या॥तत्कार्यविश्वकें-
चेंसत्य॥तेथींचीयाथातथ्या॥विवंचनासांगि

उ.

४७

जेल॥ ८॥ मायासत्ता असत्॥ नव्हे ते सदसत्
॥ सदसद्विलक्षणता॥ बोलूं चि नये॥ ९॥ माया
भिन्नाभिन्न॥ भिन्नाभिन्नविलक्षण॥ नव्हे ते
भिन्नाभिन्न॥ ते कांहींच नव्हे॥ १०॥ माया नव्हे
सावयव॥ नव्हे ते निरवयव॥ नव्हे उभयांस संभ
व॥ नव्हे उभयातीत॥ ११॥ मायासत्कां न म्हणा
यी॥ हे भ्रांतिचित्तिं न धरावी॥ सत्तरीं असावी
॥ जैसी ते सी॥ १२॥ सत्शब्दें बोलिजे अस्तित्व

वि.

४८

ता॥ कालत्रयीं अबाधिता॥ मायादेवीसीतत्व
ता॥ तेन अघटमान॥ १३॥ जरीमायासत॥ तरीं
कालत्रयीं अबाधित॥ तरींदेखतसोभिरसत॥
स्वानुभवे॥ १४॥ नहोतां मायोपसंहार॥ कैचा
ब्रम्हीं साक्षात्कार॥ हास्वानुभवेनिर्धार॥ होय
योगींद्रासी॥ १५॥ मायाहोकां असत॥ हेबोल
णोंचि असंगत॥ तेन भासेकदाचित॥ जैसाचं
ध्यापुत्र॥ १६॥ मायानिवृत्तिकारणें॥ वेदशास्त्रें

उ.

४८

बोलितीं साधनें ॥ तरी तयें अप्रयोजनें ॥ प्रति-
भासती ॥ १७ ॥ ह्मणूनि नव्हे असतु सत ॥ जरीं
म्हणावी सदसत ॥ जरीं विरुद्ध धर्मासी ऐक्यता-
॥ हे अघटमान ॥ १८ ॥ संतूते नव्हे असत ॥ अस-
तू ते कैसे निसत ॥ जैसें स्वस्कंदारोहण वृथा ॥ अ-
संबद्ध पै ॥ १९ ॥ माया सदसद्विलक्षण ॥ ऐसें-
बोलसी वचन ॥ तरी ते अघटमान ॥ सर्वथेव ॥
२० ॥ असतु या विलक्षण नसे ॥ नसतु या विल

वि

४९

क्षणअसे॥यादोहींविळक्षणनसेदिसो॥व-
स्तकवणीचीपें॥२१॥ तरीमायाभिन्नह्मणी
जती॥तरींचेतन्यावीणकेवीस्फुरती॥तेब्र-
ह्मीचीनिजप्रकृती॥तरींभिन्नकेसी॥२२॥जे
सीचंद्राचीकळा॥नव्हेचंद्रासीवेगळ॥तैसी
ब्रह्माग्नीचीज्वाळा॥तेणेसीभिन्नकेसी॥२३॥
जरींह्मणसीमायाअभिन्न॥तरींहेअप्रमा-
णवचन॥जेमायेचेनिरसव॥हीयस्वानुभ

उ

४९

वें॥२४॥ जैमायाउपसंहारे॥ तैंअविनाश
ब्रह्मउरे॥ तरीअभिन्नयाउतरे॥ नबोलेंतूं
॥२५॥ मायायापरीभिन्नाभिन्न॥ हेंबोलणे
विअघटमान॥ येथेंउपपत्तिसांगेन॥ तेऐक
पातूं॥२६॥ जैभिन्नतेनव्हेअभिन्न॥ अभि-
न्नतेनव्हेभिन्न॥ याविरुद्धधर्मासीअवस्था
न॥ हेंअसंबद्धपें॥२७॥ भिन्नाभिन्नविल-
क्षण॥ ऐसेंमायेतेंतूंनमूण॥ तेथीचीविवंच

वि.
५०

नासांगेन॥ते अवधारिजे॥२८॥ भिन्नावेग
छे अभिन्न॥आणि अभिन्नावेग छे भिन्न॥
तरी उभयासी विलक्षण॥माया के वीं घडे॥२९
जरीं माया म्हणसी सावयव॥तरीं वारिं ये यु-
क्तीचीं धांव॥तयेसी अव्यक्त हे नांव॥बोलि
जे वेदांतीं॥३०॥इयेसी वर्णना व्यक्ती॥रूप
ना स्थिती॥तरीं सावयव ऐसे बोलती॥तेही
न विवेकी॥३१॥माया निरवयव बोलती॥

उ.

५०

तेसर्वथाकांहीचनेणती॥ब्रह्माकारेस्फुरती
॥तरींनिरवयवकेसी॥३२॥निरवयवमाये
पासाव॥जगकेसेनिहोयसावयव॥इयेउप
पत्तीतव॥निरवयवनव्हे॥३३॥विरुद्धधर्म
निरूपिलेतुज॥हेमायेसीनाहींऐसेबुझ॥मा
झीमायपरीवांझ॥हेअसंबद्धपें॥३४॥जें-
होयसावयव॥तेंहोयनिरवयव॥निरवय
वतेंसावयव॥केसेनिहोय॥३५॥मायाव-

वि.

५१

भयां विलक्षण ॥ हे असंगत वचन ॥ या विरु
द्ध धर्मासी भिन्न ॥ कांहीं आधीचिना ॥ ३६ ॥
यापरी विकल्परचना ॥ माया कांहींच निर्वच
ना ॥ स्मणूनि हे अनिर्वचनीय जाण ॥ सर्व
काळीं ॥ ३७ ॥ जे दिसे अनिर्वचनीय ॥ ते ओ
ळखावी मिथ्या मय ॥ या या तथ्य इये चिये ॥
ऐसे जाणतूं ॥ ३८ ॥ द्वादश विकल्पी कल्पितां
॥ गृगजळासी जेवां अनिर्वचनियता ॥ तेसी

उ.

५१

॥ ३९ ॥ अ
माया जाणत त्वता ॥ मिथ्या भूत ही ॥ ३९ ॥ अ
निर्वचनीय देखिली ॥ यापरी माया निर्वचिली
॥ जे मूल प्रकृती बोलिली ॥ सर्वेश्वरी ॥ ४० ॥ ते
महामाया देह महा कारण ॥ सर्वेश्वराचे जाण ॥
तो नित्येसी विलक्षण ॥ केवळ चैतन्य जे ॥ ४१ ॥
महाकारणी असे वर्तत ॥ तेथें सर्व साक्षि लेख्य
वस्थ ॥ अभिमानि सर्वेश्वर तेथ ॥ ऐसे जाणतू
॥ ४२ ॥ तोचि अभिमान कैसा ॥ पूर्ण ब्रह्म ही-

वि

५२

ऐसा॥सर्वसाक्षित्वाचाठसा॥जेथेंबोलिजे॥
४३॥हाचितत्पदार्थशबल॥तोपरमात्माकेव
ळ॥जयासीचोंदेहाचामळ॥मिथ्यारोप॥४४
॥स्वप्नदेहासीमिळूनिबंध॥प्रबोधींजेवांमि
थ्यासिद्ध॥तेसाचोंदेहांसीसंबंध॥परमात्म-
यासी॥४५॥हाचिशबलतत्पदार्थ॥शोधिलि
याउरेपरमार्थ॥तोविशुद्धहामथितार्थ॥तु-
बांजाणिजसू॥४६॥घटाभावांघटाकाश॥ते

उ

५२

जेसेंमहदाकाश॥मायानिरासींस्वप्रकाश॥
ब्रह्मपरमात्माची॥४७॥ऐसेंतत्पदार्थाचेंशो
धन॥विस्तारेंकेलेंकथन॥तेंपुनरपीतुजसां
गेन॥आवांकुनी॥४८॥ब्रह्मांडहिरण्यग
र्भमाया॥मूलप्रकृतीदेहचतुष्टया॥परमात्मा
तोअप्रमेय॥परब्रह्मपै॥४९॥उत्पत्तिस्थिती
मंहार॥सर्वसाक्षित्वव्यवहार॥याचोंअवस्थे
चाज्ञातार॥तोअवस्थाकैसेनी॥५०॥ब्रह्मा-

वि.
५३

विष्णुमहेश्वर॥ आणितोथासर्वेश्वर॥ हेसा
कारतोभिराकार॥ जाणपरमात्मा॥ ५१॥ एवं
मायागुणविस्तार॥ हाचतुर्विधव्यवहार॥ पर-
मात्मातोनिर्विकार॥ मायातीत॥ ५२॥ ईश्वरी
सृष्ट्यादिकर्तृत्व॥ तेमायागुणीआरोपित॥
परमात्मयासीतत्वता॥ तेनघडेचिपें॥ ५३॥
सृजीविश्वजरीतोमिथ्या॥ तरींसर्जनकेवी
सत्य॥ होयसृष्टीचेयाथातथ्य॥ तेहीमिथ्या

उ.

५३

भूत ॥ ५४ ॥ प्रतिपाल्यजे विश्वत् ॥ त्यासिज
शंमिथ्यात् ॥ तरीं ईश्वरीं प्रतिपालकत् ॥ के
विंघडे ॥ ५५ ॥ जैसा वंध्येचा पुत्र ॥ त्यासि हो-
यजे विंशत्रु ॥ तयासी वधावयाचा मंत्र ॥ तो त
वलटिकाचिकीं ॥ ५६ ॥ तैसा प्रलयीं संहारे
प्रपंच ॥ तो मिथ्या हा निर्वेच ॥ तरीं संहारक
र्ता हा साच ॥ केसे नीह्मणावा ॥ ५७ ॥ जरीं प्र
पंच साच होता ॥ तरीं कैसे नीसंहारता ॥ ह्मणू

वि.
५४

निअसत्यासीसत्यता॥ साचनमानावी॥ ५८
मायाब्रह्मीचाविवर्त॥ तोमिथाऐसासिद्धांत
॥ तत्कार्यप्रपंचअनित्य॥ हेकायबोलावे॥ ५९
नियमपक्षींनियंतृत्व॥ दृश्यपक्षींद्रष्टृत्व॥ का
र्यपक्षींकारणत्व॥ ऐसीस्थितीपै॥ ६०॥ नेम
दृश्यकार्य॥ गजमिथ्यामायामय॥ तरीनियं
तृत्वादिऐश्वर्य॥ ईश्वरींकेसेनी॥ ६१॥ तरीस
र्वहीमिथ्यात्व॥ तरीसाचकेसेंनिसाक्षित्व॥

उ.

५५

ह्मण्निमायीकिर्दश्वरत्व॥ नाहींपरमेश्वरासी
॥ ६२ ॥ रजश्चळेमायेचा॥ विटाळनलगेसाचा
॥ तेपरब्रह्मनिःप्रपंच॥ जाणशुद्धतत्पदार्थ
॥ ६३ ॥ स्वस्वस्वपिविश्रांत॥ जोपरमात्मानि
श्रांत॥ तोचिशुद्धतत्पदार्थ॥ जाणपरमात्मा
॥ ६४ ॥ दुसरेपणातेव्यालें॥ तेसरोवरोदक-
आटलें॥ तेथेंप्रतिबिंबझालें॥ मुख्यबिंबची
॥ ६५ ॥ ऐसीमायासंहारे॥ तेंब्रह्मावेगळेई-

कि

५५

श्वरत्वसुरे॥ तरीं ब्रह्मी ईश्वरत्वही उतरे॥ जाण
लटिकेची॥ ६६॥ उमाचीं चिपाडें सांडुनी॥ जेसा
रस घेइ जे गालुनी॥ तेवीं माथी करवोळ उतरुनी॥
घेणे परब्रह्म॥ ६७॥ जेथें मना सहित॥ वाचा नि
वर्तली या समस्त॥ परमात्म्या सीतत्वता॥ ते
निज स्वरूप पै॥ ६८॥ एवंच तत्पदार्थाचें शोधन
विस्तारें केलें कथन॥ उभय लक्ष्यां शाचें संघट
न॥ आतां सांगि जेल॥ ६९॥

॥ इति श्री

उ.

५५

मद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्यसंवा
देमहाकारणदेहनिरसनपूर्वकंतत्पदार्थ-
शोधनं नामषष्ठ्यं प्रकरणं समाप्तम् ॥ ६ ॥

॥ श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभं भ
वतु ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ओमुनिराजमुकुंद ॥
ज्ञानियांभाजीगोविंद ॥ स्वानुभवं आनंदकं

वि

५६

द॥ स्वयंचितो ॥ १ ॥ आतां योजि जेल सा युज्य
ता ॥ ते णे पावि जेत त्वता ॥ ते परब्रह्मेसीं निष्क्रां
तता ॥ बोलि जेल महावाक्य ॥ २ ॥ हे सात वे प्र
करण ॥ महावाक्याचें अंतःकरण ॥ स्वयंज्यो
ती कारण ॥ परमात्माची ॥ ३ ॥ तत्पदार्थत्वं प
दार्थ ॥ यादो होंचा जो लक्ष्यार्थ ॥ त्यासी ऐक्य
फलितार्थ ॥ बोलि जेल महावाक्यें ॥ ४ ॥ तत् श
ब्दे पूर्णचैतन्य ॥ तें चित्त्वं शब्दे पृथक्चैतन्य ॥

उ.

५६

जेंबोलिजे पृथक् चैतन्य ॥ तेंचि पूर्ण चैतन्य-
जाणिजे ॥ ५ ॥ ह्मणूनि ब्रह्म तूं होसी ॥ हा अ-
र्थ महावाक्यासी ॥ तरी परमात्म्यासी ॥ तुज
ऐक्य पै ॥ ६ ॥ तंव शिष्य बोले वाक्य ॥ जीईश्व-
रेंसी मज ऐक्य ॥ अग्नि सी होणे सरव्य ॥ हीं वा-
सी जा कैसे नी ॥ ७ ॥ तो व्यापक भी परिच्छिन्न
॥ तो स्वतंत्र भी पराधीन ॥ तो स्वामी भी सेवक ज-
न ॥ तरी ऐक्य कैसे नी ॥ ८ ॥ तो सृष्ट्यादिकार्य

कि
५७

कर्ता॥ मजनिरंतरशोच्यता॥ मीबांधलोंतो-
सोडविता॥ तरीतंदात्माकैसेनी॥ ९॥ तोनियं
तासर्वेश्वर॥ मीनियम्यअनीश्वर॥ तोनित्य
मजसंसार॥ अनादिसिद्ध॥ १०॥ तोकर्मफल
दाता॥ मीकर्मफलभोक्ता॥ तरीईश्वरासीम
जऐक्यता॥ कैसेनीजा॥ ११॥ मगबोलेकृपा
सिंधु॥ श्रीगुरुपूर्णबोधु॥ हागाउपाधिक
ल्पितभेदु॥ तत्त्वंपदार्थासी॥ १२॥ स्रवर्णलो

उ.

५७

हाचादर्पणी॥ एकचिसुरवासीहोतीदोनी॥
तेमेंअसंबंधेंमायाअविद्येचेनी॥ ब्रह्मचिजी
वेश्वर॥ १३॥ मायोपाधिब्रह्मतोपरमात्मा॥
अविद्योपाधिब्रह्मतोजीवात्मा॥ उपाधिवि
रुद्धधर्मात्मा॥ जीवेश्वरासी॥ १४॥ तुवांबोलि
लेईश्वरगुण॥ तेमायाआरोपितजाण॥ पर
मात्मातोचिनिर्गुण॥ ईश्वरस्वरूप॥ १५॥ अ
विद्याकलितजीवधर्म॥ तेमिथ्याऐसेंबुझय

वि.
५८

र्म॥ तत्त्वताजिवाचानिजधर्म॥ तेन केवलब्रह्म
पै॥ १६॥ अविद्येचं अनित्यत्व॥ आणमाये
चं मिथ्यात्व॥ हे शोधिलिया अनिर्वचनीय-
त्व॥ प्रसंगे करुनी॥ १७॥ ईश्वरी ईश्वरत्वमा-
यिक॥ जीवी जीवत्व अविद्यक॥ उभय निरा-
सीं उरे एक॥ केवलब्रह्म॥ १८॥ जे त्रिविध ल-
क्षणाते॥ जो जाणतो निरुते॥ तोचि निरसी
भेदाते॥ येरां भेद भिन्न॥ १९॥ प्रथम ते जह

उ.

५८

लुक्षणा॥ दुसरी अजहल्लक्षणा॥ जहदजह-
लक्षणा॥ तेति सरीपे॥ २०॥ जहल्लक्षणाबो-
लिजे त्याग॥ अजहल्लक्षणा अत्याग॥ जहद
जहल्लक्षणा त्यागा त्याग॥ तो अत्याग॥ २१॥
वाच्यांश त्यागा वाजीवाचा॥ लक्ष्यांश घ्यावा
तेथींचा॥ वाच्यांश सांडिजे ईश्वराचा॥ घेणें
श्रुद्धांश॥ २२॥ शबलांश सांडिजे॥ श्रुद्धांश
मांडिजे॥ जहदजहल्लक्षणाबो लिजे॥ वेदां

वि.

५९

तशास्त्रीं॥२३॥ जैसें फोलकटसांडिजे॥ शु-
द्धतांदूळ घेइजे॥ तैसा उपाधि निरसिजे॥ स्वी-
कारिजे शुद्ध चैतन्य॥ २४॥ म्हणूनि जहद जह
लक्षणा॥ हे महावाक्य प्रमाण॥ इतर दोन्ही-
हिलक्षणा॥ तयांचें काज नाही॥ २५॥ जो दंडि-
ये बेसला॥ तो चिघोडा आरूढला॥ इतकेन
आनंद झाला॥ ऐसें केविं घडे॥ २६॥ दंडिये घो-
डा अन्य॥ हे उपाधीचें लक्षणा॥ तो आपणापां

उ.

५९.

नद्धेभिन्न॥ कांहींचजी॥ २७॥ नातरीकाशि
येभेटला॥ तोचि अन्यदेशींदेरिवला॥ येतां
जातांकायभिन्नझाला॥ आपणपातें॥ २८
तोदेशकाळसांडुनी॥ अन्यदेशकाळत्यजुनी
॥ उभयतांएकचिजाणुनी॥ जेसाभेदनिरसे
॥ २९॥ तैसीईश्वरींचीनिरसाविमाया॥ सर्व
ज्ञत्वादित्तत्कार्या॥ उरेमायातीतअद्वय॥
परब्रह्मपै॥ ३०॥ जिवाचेंनिरसाचेंअज्ञान॥

वि.
६०

कायेसहितविपरितज्ञान॥ त्यजूनितदुपा-
धिलक्षण॥ हेधर्मनिरमाये॥ ३१॥ उरेजेंशुद्ध
चैतन्य॥ तेविंबोलिजेपृथक्चैतन्य॥ तेणेसी
जाणअनन्य॥ ईश्वरस्वरूप॥ ३२॥ तयाएथ
कूचैतन्यासी॥ ऐक्यजेथेंपूर्णचैतन्यासी॥ जा
हालेभेदआपुलेनिरसी॥ एकरूपत्वे॥ ३३॥
जीवात्मापरमात्माएकहोइल॥ तेथेंदुसरेप
णकेसेंउरेल॥ आणिप्रदेशित्वनिमेल॥ तत्

उ

६०

क्षणीची॥ ३४॥ परमात्मातंव नित्यानंद॥ ते
थें नाहीं सरवदुरें सीसंबंध॥ तरी भिन्नत्वा
चा अनुवाद॥ तेथें केविंघडे॥ ३५॥ आणि पू
र्णचैतन्यासी॥ ऐक्य पृथक्चैतन्यासी॥ ते
सह्यत्वे अपरोक्षत्वासी॥ ऐक्यसिद्धिअ
से॥ ३६॥ परमात्मा जो वेगळा॥ तोचि जीवा
त्मा झाला॥ तेथें दुसरे पणें उरला॥ हे केविंघ
डे॥ ३७॥ जंव परमात्मस्वरूप नेणिजे॥ तंव

वि.
६१

दुसरेपण ऐसेंकल्पिजे॥ जीवात्म्यानेंतेचि-
होइजे॥ तेथेंपरो क्षत्वकेंचै॥ ३८॥ घटाभा-
वांघटाकाश॥ मठाभावांमठाकाश॥ दोहोंच
ऐक्यांमहदाकाश॥ तेंअह्यचिअसे॥ ३९॥
तैसेंअविद्यामायेचेनिरासीं॥ ऐक्यहोणेंजी-
वेश्वरासी॥ ह्मणूनिजीवेश्वरभेदासी॥ देति
व्हांजुळी॥ ४०॥ एवंकार्योपाधीजीवात्मा॥ का-
रणोपाधीपरमात्मा॥ उपाधीनिरासींतदा-

उ.

६१

त्मा॥ स्वतः सिद्ध उभयांसी॥ अविद्याकार्यमा
याकारण॥ मिथ्यात्वदोहांचें निरसन॥ तेथें
जीव ईश्वरासी ऐक्यजाण॥ नित्य सिद्ध चिअ
से॥ ४३॥ तत्पदे ईश्वर ब्रह्मासी॥ त्वंपदे जी
व ब्रह्मासी॥ असिपदे जीवेश्वर ब्रह्मासी॥ ऐ
क्यक्रियमाणजे॥ ४३॥ एवं महावाक्याचा अ
र्थ॥ तुज निरूपित त्वंपदार्थ॥ जेथें भेटे प
रमार्थ॥ नेटें बोटे॥ ४४॥ कवण ऐसें ह्मणेल

वि
६२

॥महांवाक्येंब्रह्मभेदेल॥हेंकैसेंनिघडेल॥
अघटमान॥४५॥जेथेंवाचानिवर्तलीया॥
युक्तीखुंटलीया॥हिंपुटीझालिया॥चित्तह
त्ता॥४६॥तेंवांचेकैसेंबोलिजे॥मनेंनेणुनी
जाणिजे॥स्वानुभवेअनुभविजे॥परमतत्व
॥४७॥बोलतांशास्त्रेंझालींवेडीं॥वेदांतासी
पडेबोबडी॥तेथेंमहावाक्येंफुडाफुडी॥केविं
होय॥४८॥ऐसाएकतांआक्षेप॥जेथेंबोळि

उ.

६२

जेलसाक्षेप ॥ तीनमानावाविकल्प ॥ येथिं
चाविषयीं ॥ ४९ ॥ ब्रह्मकीर अकथ्य ॥ तें अ
सेयाथातथ्य ॥ परीनये अनुभवपंथ ॥ गुरु
वाक्ये विण ॥ ५० ॥ नेतीं मुरवें अनुवादितां ॥
अनात्मनिरसितां ॥ वेदवाक्यासी प्रमाण-
ता ॥ ब्रह्मसाक्षात्कारीं ॥ ५१ ॥ तरीं नेती हा अ
र्थ कैसा ॥ तुज निरूपि जेल जैसा ॥ जेणे उक
ले आपेसा ॥ संसार धंदा ॥ ५२ ॥ जें जें मनं जा

कि
६३

णिजे॥ तें तें परब्रह्म न हिजे॥ मना तें हि प्रका
शिजे॥ प्रकाशें जयाचेनी॥ ५३॥ सर्वा तें मि-
थ्यात्व देखिलें॥ तें ज्ञान जयासी दृश्य झालें॥
तेथें परब्रह्म प्रकाशिलें॥ आपण पांची॥ ५४॥
असे अंधारी बुडाला॥ तेणे दीप उजळिला॥
तरीं दीपें तो देखिला॥ हें न घडे चिकीं॥ ५५॥
येथें दीपें काय केलें॥ दृष्टीचें तम फेडिलें॥ ते
थें स्वयेंचि देखिलें॥ आपण यातें॥ ५६॥ ते-

उ.

६३

मेंदीपंवीणनिरुद्धें॥ जाणिजेजेविंआपणातें॥
तयादीपाहीजाणतें॥ आपणपांची॥ ५७॥ तेंसें
ज्ञानेंवीणस्वरूपा॥ नप्रकाशेआपणपां॥ तें-
अज्ञानवृत्तीदेखपां॥ ज्ञानेंचीकरूनी॥ ५८॥
ह्मणूनिज्ञानचीप्राणा॥ हेबोलणेंजरींअघट
मान॥ तरींनघडेज्ञानेंविण॥ अज्ञाननिवृत्ति
॥ ५९॥ तयाज्ञानातेंउपजची॥ आत्मयातेंचें
तची॥ अज्ञानातेंदकडवी॥ श्रीगुरुवाक्य॥ ६०

वि

६४

तें प्रमाण गुरुवाक्य ॥ जें महावाक्यासी ऐक्य
॥ घेर अनर्थ वाक्य ॥ पाषंड जाण ॥ ६१ ॥ महा
वाक्य श्रवण काळी ॥ उठली ज्ञानाची ज्वाळी
॥ प्रज्वळी अज्ञानाची होळी ॥ संसार सहित ॥
६२ ॥ प्रपंचातें निरसनी ॥ परब्रह्मातें पावुनी
॥ कृतार्थ होउनी ॥ मिरवे महावाक्य ॥ ६३ ॥ अ
त्रार्थी निदर्शन ॥ ऐक तुज सांगेन ॥ कसे नीए
काग्र मन ॥ प्रीति पूर्वक ॥ ६४ ॥ दंड कारणीं अ

उ.

६४

सतां॥ मार्गमेढींचालतां॥ पंथींचियावनिता
पुसतीसीतेतें॥ ६५॥ तापसाचियामांदियावें
॥ पेलयेतातीमनोमेवें॥ तुजकारणउभेठेलें
॥ कल्पतरूसी॥ ६६॥ यांमाजीतुझाफ्रतार॥
कवणसांगेंनिधरि॥ सफलहोईलसंसार॥
प्राणवह्नुभे॥ ६७॥ त्याजयातेंदाखविती॥
तो नव्हेसीतेचापती॥ ह्मणूनिअसेनिरसिती
॥ नयेणेशब्दे॥ ६८॥ यापरीसमस्तां॥ न ह्म

वि.
६५

णेसरलीसीता॥ रामदेखूनिआतां॥ तन्मय
तापेंझाली॥ ६९॥ जेथेंन ह्मणूसरलें॥ तेथें-
येरींहांजाणितलें॥ सीतेनेंनसांगूनि सांगित-
लें॥ प्राणनाथातें॥ ७०॥ यापरीउपनिषदें॥
प्रपंचातेंनेणवित्तीशब्दें॥ निरसूनिब्रह्मानं-
दें॥ मुकींठेली॥ ७१॥ स्वरूपिंविश्वआभा-
सलें॥ तेंनाम्हणेसरलें॥ जेथेंबोलणेंखुंटलें
॥ तेंजाणपरब्रह्म॥ ७२॥ वेदनसांगूनसांगती

उ.

६५

तं योगेश्वर नेणूनि जाणती ॥ ह्यणूनि वेदवा
क्यं प्रमाणो होती ॥ ब्रह्मसाक्षात्कारी ॥ ७३ ॥
जेथें वेदांसी मुके पण ॥ तें अकथ्य कस्तूचें क
थन ॥ तें परब्रह्म तूं जाण ॥ आपण पांचो ॥
७४ ॥ वाक्ये वीण अनेक विध ॥ दृष्टीं पाहातां
अनेक भेद ॥ तें नव्हे स्वरूपावबोध ॥ ऐसें जा
णतूं ॥ ७५ ॥ ऐकूनि एकाचा होय वेध ॥ परी
प्राप्तीविना नव्हे बोध ॥ न करितां प्रपंचनि

वि.
६६

षेध॥ स्वरूपप्राप्तिकेची॥ ७६॥ वेदाचेनी
समावेशे॥ विपरीतदृष्टिनासे॥ परीअज्ञा
नननिरसे॥ सृष्टुप्तिपरी॥ ७७॥ भवसहि
तअज्ञानाते॥ ब्रह्मज्ञानविधुळिते॥ तथा
तेउपजविते॥ श्रीगुरुवाक्य॥ ७८॥ ह्मणू
निमहावाक्यप्रमाण॥ ब्रह्मसाक्षात्कारीका
रणा॥ सकळप्रपंचाचेंनिरसन॥ होयजेणें
॥ ७९॥ तेथेंकेवळब्रह्मचिउरो॥ असत्त्विप्र

उ०

६६

पंचविरे॥ अखंडवाक्यार्थस्फुरे॥ योगीज
नासी॥ ८०॥ अहं ब्राह्मि ब्रह्माहमस्मि॥
तेषां चाअर्थब्रह्मचिमी॥ ऐसे अन्वयव्य
तिरेके ब्रह्मचिमी॥ ऐक्यबोलती श्रुतिद्वय
॥ ८१॥ ऐसा अखंडार्थ॥ हाचि समाधिसंप्र
ज्ञात॥ ऐसे बोलें वेदांतसिद्धांत॥ बाह्यारु
भरुनी॥ ८२॥ संप्रज्ञात समाधिस्त॥ हरि
हर ब्रह्मादीनित्ययुक्त॥ शुभाशुभकर्माति

कि
६७

अलिप्त॥ ब्रह्मावबोधे॥ ८३॥ ज्ञानविग्रहीप-
रेश॥ तथासीनाहीगुरूपदेश॥ जोआदिगुरु
अविनाश॥ ह्मणूनिनित्यमुक्ततो॥ ८४॥ ईश्वरी
चेंअंतःकरण॥ ब्रह्मादिकतिथेजण॥ तेहि
नित्यमुक्तजाण॥ स्वयंबोधे॥ ८५॥ तेमायी-
पाधितत्पदार्थ॥ म्हणूनिनभुलतीपरमार्थ॥
तरींतेनित्यमुक्तहाशब्दार्थ॥ व्यर्थनह्मणा-
वा॥ ८६॥ पूर्वाजीवमगसूटती॥ तेजीवन्मु

उ

६७

क्तबोलिजेती॥ तयासीब्रह्मसंविती॥ श्रीगु
रुप्रसादे॥ ८७॥ उत्पन्नज्ञानीजेसनकादिक
॥ त्यांसिगुरुप्रसादेसकटिक॥ जाहालीपूर्वज
न्मींदेरवा॥ ज्ञानद्वारे॥ ८८॥ अशेषप्रारब्धक
र्म॥ तेणेंहोयदेहधर्म॥ वदनंतरपुरेसीम॥
यातायातीची॥ ८९॥ जेदेहअसतांचिसुट
ले॥ ह्मणूनिजीवन्मुक्तबोलिले॥ परब्रह्म-
जाहले॥ सच्चिदानंद॥ ९०॥ स्थूललिंगकार

वि.
६८

ण॥हेंदेहत्रयजीवासीबंधन॥आणिकर्मप्र
यत्न॥तैहीजळेज्ञानाग्नीनें॥९१॥जैसावनी
वैश्वानर॥पेटल्याकरीतृणकाष्ठसंस्कार॥ते
साज्ञानाग्नीनेंसंसारज्वर॥जळेब्रह्मचंदाचा
॥९२॥अग्नीनेतृणकाष्ठजाळिलें॥तेंअंगार
दशोत्तरलें॥मगतेहिभस्मझालें॥अवसरेंक
रूनी॥९३॥तैसेंज्ञानाग्नीनेंजाळिलें॥देहत्र
यनिरसलें॥परीमिथ्यारोपउरलें॥दग्धप

उ.

६८

वन्ध्याये॥ ९४॥ दग्धवरुनुरलेपण॥ ते कं-
रूनये प्रावर्ण॥ साचासारिखे पण॥ परीते न
व्हे अनारिसें॥ ९५॥ ते सादेह त्रयाचा ठसा
॥ नव्हे चितो अनारिसा॥ परमात्म्यासी फां
सा॥ पाडूं न शके॥ ९६॥ जे सें बुजाडियाचें कं
णवटें॥ क्षुधानिघृतिघटे॥ परशीतीं वानव
टें॥ पिरूनये॥ ९७॥ ते साउरे इंद्रिय आकार
॥ तेणें घडे इंद्रिय व्यापार॥ परीतयांसी नाहीं

टे

वि.
६९

संसार॥ कदांचीपें॥ ९८॥ जरीतूं ऐसें म्हण-
सी॥ अभावझालिया अज्ञानासी॥ तरीं पा-
तदेहत्रयासी॥ व्हावा तत्क्षणी॥ ९९॥ जेथें
कारणसरे॥ तेथें कार्यकेंचें उरे॥ सूत्रतंतूची
उपसंहारे॥ तेथें पटलकेंचें॥ १००॥ एथें ए-
कउत्तर॥ कस्तूनिमन एकाग्र॥ संदेहसाग-
राचा पार॥ तेणे पाविजे॥ १०१॥ धनुर्धरें मौक-
लिलें॥ कांहातातूनि स्फटलें॥ तें कर्म वेगेंज

रु.

६९

संधाविनलें॥ गगनमार्गे॥ २॥ नातरीकुळा
लचक्राचाभंवरा॥ जैसाभोवेगरगरां॥ तैसा
कर्मकेगाचाउतारा॥ जंवघरीअसे॥ ३॥ जे
थेंकर्माचावेगसरे॥ तेथेंधावआपसयाची
पुरे॥ बुझणेयेणेचिप्रकारें॥ देहस्थिता॥ ४
॥ प्रारब्धकर्माचेनियोगें॥ देहद्वयधाऊंला
गे॥ तेंसरलेयाराहेउगें॥ होयदेहपात॥ ५
जैसाअंगारदशेचावन्दि॥ अंगाराचाग्रास

वि
७०

करूनी॥ निर्वाणस्वरूपी विसवुनि॥ जेसा
लीन होय॥ ६॥ तेसा ब्रह्मज्ञान हुताश॥ क-
री देह त्रया चानाश॥ गिळूनि स्वसाक्षित्व
प्रकाश॥ लीन होय स्वरूपी॥ ७॥ ही सायो-
ज्यता मुक्ति॥ तुज सांगितली निगुती॥ तेथें
नाहीं पुनरावृत्ति॥ कदांची पै॥ ५०८॥ ॥
इति श्रीमद्विवेकसिंधोसंहारक्रमेण गुरु-
शिष्यसंवादे जीवपरमात्मानदात्मैक्य-

उ

७०

विवरणं नाम सप्तमप्रकरणं समाप्तम् ॥

॥७॥

॥ श्रीगुरुनार्थार्पणमस्तु ॥

शुभं भवतु ॥

॥६॥

॥६॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ सलोकतासमीपता
॥ तिसरीस्वरूपता ॥ यातीहीचामायां ॥ कां-
नीवाजे काळाची ॥ १ ॥ चौथीसगुणासायु-

कि

७१

ज्यता॥ तेही जाण माया निर्मिता॥ तरी या सु-
क्तीची आतां॥ झने मानिसि॥ २॥ या सुक्ती
चे परी बंधन॥ नचु के पुनरागमन॥ जयवि-
जयासी सांगे पतन॥ तें कवण ठाया हुनी झा-
लें॥ ३॥ जेतुलें आकारासी आलें॥ ते तुलें मा-
या मय ह्मटलें॥ विनाशा तें पावलें॥ महाप्रल-
यी॥ ४॥ जेथें माया चिस व्हा रें॥ तेथें लोक कें
चा उरें॥ ह्मणूनि मुक्ति वारे॥ झने साच मा-

उ

७१

निर्सी॥ ५॥ स्मृणूनिर्गुणसायुज्य॥ तेचिमुक्तिजा
णपूज्य॥ जेटाकावेदशेसाम्प्राज्य॥ सांडिलेपू-
र्वीदिकीं॥ ६॥ जैसाक्षीराब्धीचातरंग॥ नहो-
तांआकारासीभंग॥ क्षीराब्धीसीनाहीविभा-
ग॥ ऐक्यभावनेचा॥ ७॥ तैसामृत्कनहोतांदे-
हासी॥ स्मृणूसायुज्यताजीवन्मुक्तासी॥ तरीं
देहपातझालियातयासी॥ कयअन्यम्हणू-
येइल॥ ८॥ तूंस्मृणसीहाचिमोक्ष॥ परीबंध

उ.

वि
७२

चिजाणसापेक्ष॥ तरीसाचभेदपक्ष॥ कांनमा
नावा॥ ९॥ येथेंपरिहारसांगेन॥ जेंलटिकेंचि
बंधन॥ तेथेंमोक्षतोकवण॥ साचमानी॥ १०
॥ आत्मयासीजेंजेंबंधन॥ तेंतवप्रसिद्धचि-
अज्ञान॥ त्यासीतरीलटकेपण॥ विस्तारेंसां
गितलें॥ ११॥ जरींअज्ञानसाचहोतें॥ तरींके
सेनीसंस्कारतें॥ महामोक्षतेणेंमते॥ केवींघ
डे॥ १२॥ जेथेंमोक्षचिजाहीं॥ तेणेंमतेकाजका

७२

ई॥ आतां असोकाच्छ्रयां॥ अज्ञानमिथ्या
॥ १३॥ आणिकेंजींहीबंधनें॥ तींज्ञानोत्पत्ति
काळींहोतीलीने॥ तयासीसत्यत्वकवणें॥
प्रकारेंहोइल॥ १४॥ ठाईचांचीगांवनाहीं॥ तो
थेंसिमापुससीकाई॥ म्हणूनिमोक्षचिमिथ्या
पाहीं॥ आत्मयासी॥ १५॥ अविद्याकल्पितबंधन॥
विद्याकल्पितमोक्षसाधन॥ होतीमि-
थ्यात्वेजाण॥ मायामयत्वची॥ १६॥ नित्यसु

वि.
७३

क्तजीवन्मुक्त॥हेकडसणीनिष्ठांत॥जेउपा
धिभेदआरोपित॥ह्मणोनियां॥१७॥जेथेंमा
येसीमिथ्यात्व॥तेथेंसाचकेंचेंइश्वरत्व॥तरी
ईश्वरींनित्यमुक्तत्व॥तेहीलटिकेंजाणा॥१८॥
प्रत्यक्चैतन्यजीवत्व॥तरीतेंअविद्याकल्पित
॥तेथेंजीवन्मुक्तत्व॥तेहीलटिकेंची॥१९॥जी
वेश्वरांसीअद्वयता॥हेंशबलपक्षांकल्पितां॥
म्हणूनिसांडीभेदवार्ता॥तूंसर्वथेवे॥२०॥

उ.

७३

ऐसा वायांचि करि सी विरोध ॥ जरी ह्मणसी
साच भेद ॥ तरांतूं करीं पां अनुवाद ॥ पुसिजे
लजे ॥ २१ ॥ भेद काय पारमार्थिक ॥ किंवा तो
ओपाधिक ॥ या दोहीं माजी पक्ष एक ॥ अंगि
कारि पां ॥ २२ ॥ जरीं पारमार्थिक भेद ॥ परमा
र्थ तो अद्वयानंद ॥ ऐसा श्रुतीचा संवाद ॥ ह्म
णूनिसांडी कुमत हे ॥ २३ ॥ सबा त्यात्म ब्रह्म ॥
एकमेवा द्वितीयं ब्रह्म ॥ इत्यांतिक परमार्थाचें

वि.
७४

वर्म॥ अहय बोलती॥ २४॥ नेहनानास्ति किं-
चन॥ ऐसें श्रुतीचें वचन॥ भेदातें करिती निर-
सन॥ तरीं सत् कैसा॥ २५॥ वेद वाक्यासी विरु-
द्ध॥ तो पक्ष नव्हे प्रमाण सिद्ध॥ ह्मणूनि भेदा-
चा निषेध॥ करीस्वानुभव॥ २६॥ माया अवि-
द्येचा निरासी॥ ब्रह्मचिहोणें जीवेश्वरासी॥ त-
रीं कवणें प्रकारें त्यासी॥ भेद उरें ल॥ २७॥ ह्मणूनि
पारमार्थिक भेद॥ बोलतां थोर असे प्रमाद॥

उ.

७४

तरींसांडिंहामिथ्यावाद॥ जोविरुद्धश्रुतीसी
॥ २८॥ जरीम्हणसीओपाधिकभेद॥ तरींआ
मचाचिपक्षहोयसिद्ध॥ एतद्विषयांविषाद
॥ आर्थीचीना॥ २९॥ मायोपाधिब्रह्मतोशिव
अविद्योपाधिब्रह्मतोजीव॥ आणिमायाअ
विद्येचास्वभाव॥ तोतंवमिथ्याभूत॥ ३०॥
एवमिथ्यात्वउपाधीसी॥ उपाधिजनितभे
दासी॥ सत्यत्वहोयऐसी॥ युक्तीनघडे॥ ३१

वि

७५

ह्मणोनीर्दश्वरेंसीं॥ भेदमिथ्यासकळजीवांसी
आणित्यापरब्रह्मासी॥ लटिकाचिपें॥ ३२॥ ए
वंपंचविधभेदासी॥ लीपीपुसिलीमिथ्यात्वेंसी
॥ ब्रह्मते अद्वयचिपरियेसीं॥ जाणआपणापें
ची॥ ३३॥ तैसंचिजीवेश्वरासी॥ आणिपरब्रह्मे
सी॥ याचिपरीपरस्परेंसी॥ भेदमिथ्याचिपें॥
३४॥ यापरीस्थावरजंगमासी॥ परस्परेंचेतन
अचेतनासी॥ भेदमायामयजाणसी॥ सकळ

ऊ

७५

लटिकाची ॥ ३५ ॥ आणीकसांगिजे लउपप-
त्ता ॥ जे णं भेदासीचा होय निवृत्ती ॥ अद्वय-
स्वरूपाची स्थिती ॥ बुझसी आपसयां वी-
॥ ३६ ॥ भेदविनाशाची उत्तरावस्था ॥ भेदस-
त्ना असत् किंवासदसत् ॥ इही पक्षां विक-
ल्पित ॥ परी लटिकाचितो ॥ ३७ ॥ सत्तरीं नि-
जाकारें असता ॥ किंवा विनाशपावता ॥ वि-
नाशाची उभयावस्था ॥ तो भेदकाय ॥ ३८ ॥ -

वि.
७६

निजाकारेवर्तत॥ जरीभेद होयसत्॥ तरीदे
खअसेनासत्॥ आकरहा॥ ३९॥ विनाशाते
पावत॥ जरीभेद होयअसत्॥ तरीसाचची-
आमुचासिद्धांत॥ भेदसत्नक्षणावा॥ ४०॥
विनाशाचीउत्तरावस्था॥ तोभेदसत्हेमूण-
तां॥ तरीबंध्याकुमराचीसरतता॥ साचकांन
मानावी॥ म्हणूनभेदसंतूहेवंचन॥ तिहीक
ल्यानेव्हेप्रमाण॥ द्वितीयपक्षीदूषण ॥ तेआ

उ.

७६

इकपांतूं ॥ ४२॥ असत्भेदबोलिजेत् ॥ तरीं-
स्वपक्षींअसेवर्तत ॥ प्रत्यक्षदेखिजतीअस
त ॥ सत्ऐसा ॥ ४३॥ बोलतांसदसत्भेद ॥ बो-
लिजेस्ववाच्यविरोध ॥ ह्मणूनिसांडिंहाशब्द
॥ जोमिथ्याद्वैतेंसी ॥ ४४॥ कवणीयापरीन-
निर्वचे ॥ तरींभेदमिथाहेसाचें ॥ जेसेआडं
बरस्वप्नभेदाचें ॥ नाथिलेंची ॥ ४५॥ स्वप्न
सत्यह्मणूतरींनसे ॥ असत्यह्मणूतरींआभा

वि.

७७

मे॥ सदसत्विरोधीकींवसे॥ हेअघटमान॥
४६॥ स्वप्नीनाहीतेचिदिसे॥ परीनिंदिस्थसी
साचभासे॥ तैसेंना शवंतपरिभासे॥ अज्ञा
नजनासी॥ ४७॥ आतांअसोहाविस्तार॥
जगजीवआणिइश्वर॥ हाअशेषमायिकव्यव
हार॥ तोतंचलटिकाचिकीं॥ ४८॥ म्हणूनिस्व
जातीय॥ याचिपरीविजातीय॥ स्वगतभेद
तृतीय॥ नाहीकेवढब्रह्मी॥ ४९॥ स्वरूपीप्रपं

उ

७७

चस्वजाती॥ नानात्वतोविजाती॥ हाद्विविध-
भेदमिथ्यास्थिती॥ बोलिलोंविस्तारें॥ ५०॥ स्व-
गतभेदविरहित॥ परब्रह्मअनादृत॥ तेंतंव-
स्वयंप्रकाशित॥ ह्मणूनिची॥ ५१॥ विजाती-
यस्वजातीयस्वगत॥ येणेत्रिविधभेदविवर्जि-
त॥ अहंताममताभावरहित॥ परब्रह्मचिन्मा-
त्रजें॥ ५२॥ जेथेंअनुवादखुंटला॥ विवादस-
मूळसरला॥ झगडातुटला॥ जडदर्शनाचा॥

वि
७८

५३॥ मीतूइत्यादिकव्यवहार॥ येथेंनाहीसा-
र॥ हेउठतीमायिकअंकुर॥ जेणेंआधारे ५४
जेसर्वजीवांचेंजीवन॥ जगजनकाचेंजन्मस्था-
न॥ आनंदाचेंनिधान॥ केवळब्रह्मजें॥ ५५॥
जेथींचाविवर्तहेंविश्व॥ जेसर्वेश्वराचेंसर्वस्व
॥ तेंब्रह्मदीर्घनाहस्व॥ निराकारपै॥ ५६॥ ज-
यातेंउपपादितां॥ चतुराननहीचक्का॥ शिण
लातत्वता॥ अगाधह्मणूनी॥ ५७॥ जेथेंनेण

उ.

७८

णेनिमालें ॥ जाणणेहीखुंटले ॥ जेथेंस्वयेप्र
काशले ॥ आपणपांची ॥ ५८ ॥ जेथेंआशेषवे
गळें ॥ तेंचिअशेषझालें ॥ झालेंपणनाथिलें
॥ तेथेंतेचित्तूं ॥ ५९ ॥ जंवजंवजाणूजाइजे ॥ तं
वतंवकांहींचनळिजे ॥ जाणणेविसरिजे ॥ तें
स्वरूपतूं ॥ ६० ॥ जेंज्ञानाज्ञानासीवेगळ ॥ तेंचि
परमज्ञानकेवळ ॥ तेंस्वयंज्योतीनिर्मळ ॥ पर-
ब्रह्मतूं ॥ ६१ ॥ जेंसर्वत्रअसे ॥ परीकांहींचनि

वि.
८०

७०॥ जेथें युक्ती खुंटली ॥ अहंतागळाली ॥ ते-
थें ज्ञप्ति प्रकाशली ॥ आपण पांचो ॥ ७१॥ जें ध्ये
यना ध्याता ॥ चिंत्यना चिंतिता ॥ तरीं कासया
सारिखें आतां ॥ बोलावें तें ॥ ७२॥ जें हेतुदृष्टांत
विवर्जित ॥ अनुपम्य स्वरूप भरित ॥ द्वैता द्वैत
रहित ॥ परमतत्त्व ॥ ७३॥ जें अक्षराचिये वाटे
॥ आणी कहींच न भेटे ॥ तें अनुभवाचिये पेंढे
॥ मित्रे स्वात्मरूप ॥ ७४॥ बोलावचनी काजें ॥

उ.

८०

जंवजंवस्वरूपआठविजे॥ तंवतंवतेथेंचिबु
डिजे॥ तरींबोलावेकवणे॥ ७५॥ असोहेंस्व-
रूपवर्णन॥ ब्रह्मतेअकथ्यजाण॥ जाणूनि-
कांहांचनेणा॥ तेअनिर्वाच्यतूं॥ ७६॥ ॥

इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशिष्य
संवादेभेदखंडनपूर्वकंअद्वैतप्रतिपादकंना
मअष्टमंप्रकरणंसमाप्तम्॥ ८॥ ॥

॥

॥ ७५ ॥

॥ ७६ ॥

॥

वि

८१

श्रीगणेशायनमः॥ आतांसांगिजेलकोतुक
॥ तेंतूं एकाग्र ऐक ॥ जें ऐकिलियासकल होय
एक ॥ केवल ब्रह्म जें ॥ १ ॥ जंव जीवेश्वर उपा-
धांसी ॥ ऐक्य ने णिजे उभयांसी ॥ तंव ऐक्य तत्वं
पदार्थासी ॥ तोमनोरथ मायेचा ॥ २ ॥ ह्मणूनि
समस्त उपाधांसी ॥ ऐक्य कार्य कारणासी ॥ जा
णावया परमतत्वासी ॥ स्वयें अद्वैत सिद्ध ॥ ३ ॥
ईश्वर देह ब्रह्मांड ॥ जीवांचे सकल हि पिंड ॥

उ.

८१

स्थूलभूतांचेदळवाड॥ म्हणूनि ऐक्यतया ४
स्थूलभूतेतींकारण॥ पिंडब्रह्मांडतत्कार्यजा
ण॥ तरींकार्यकारणासीकवण॥ भेदबोलिजे
॥ ५॥ कार्यनाहींकारणेविण॥ म्हणूनि तेणेसी
तेंअभिन्न॥ सूतवस्त्राचेनिदर्शन॥ तेथजा-
णावें॥ ६॥ नातरींरुवर्णआणिभूषण॥ तेंक
हींचनव्हेअन्य॥ तेसैंब्रह्मांडेसींभिन्न॥ नव्हे
तीपिंड॥ ७॥ ब्रह्माडींचीअवस्थाउत्पत्ति॥ ते

वि.

८२

चिपिंडीजाणजागृती ॥ तयासी ऐक्यत्व करिती
॥ हेकायबोलावें ॥ ८ ॥ अभिमानीजो विश्व ॥ तो
चतुराननाचा अंश ॥ तयासी ऐक्य हा विश्वास
॥ बिजांकुन्याये ॥ ९ ॥ हिरण्यगर्भ प्रभूचा लिं
गदेह ॥ ऐक्य भावनिःसंदेह ॥ सकल जीव समू
ह ॥ जाणावे ऐक्य रूप ॥ जेसे लोहाग्नीचे स्फु
लिंग ॥ लोहपिटितां उठती अनेक ॥ नातरीगं
गेचे तरंग ॥ नव्ही गंगेतीत ॥ ११ ॥ तैसे हिरण्य

उ.

८२

गर्भाचे अंश ॥ ते प्रसिद्ध जीवकोश ॥ आत्मा
पावे गर्भवास ॥ संगें जयाचे नी ॥ १२ ॥ हिरण्य
गर्भाचें प्रतिपालन ॥ तयाचा अंश जीवाचें स्व
प्न ॥ ह्मणूनि जीवेश्वरांचें एकचि जाण ॥ अव-
स्थाद्वय ॥ १३ ॥ लिगं देहाचा अभिमानी ते ज-
स ॥ तोचि सकळ हीं विष्णूचा अंश ॥ तयांसी
ऐक्यनिःशेष ॥ कार्यकारणन्यायें ॥ १४ ॥ मह
तत्वरूप प्रकृती ॥ तिचा अंश जीवाची अज्ञा

वि.
८३

नशक्ती॥ तयासी ऐक्यहोनिश्चिती॥ करणेचि न
लगे॥ १५॥ प्रलयतो सर्वसंहार॥ ऋषुसितया
चा अवतार॥ तयासी ऐक्यहानिधार॥ बोलणे
चि नलगे॥ १६॥ संहारकर्ता महेश॥ प्राज्ञतया
चा अंश॥ हे दीधे अहंकारतामस॥ म्हणूनिते
एरूप॥ १७॥ प्रभूची शक्ति महामाया॥ तेचि
जीविं आत्मज्ञानाची छाया॥ तयासी भेदे बोल
तीयायें॥ ते मूढजन॥ १८॥ इश्वरीं जी सर्वसा

उ.

८३

क्षितः॥ तियेचीप्रतिरूपतुरीयाअवस्था॥ त
यांसीऐकरूपता॥ तुवांजणिजसू॥ १९॥ ए
वंजीवेश्वरउपाधींसी॥ ऐक्यजेथेंउभयांसीं
॥ तरींतदुपाधिजीवेश्वरांसी॥ भेदकवणक
रील॥ २०॥ तंवबोलेशिष्यचक्रवर्ति॥ जाना
नाशांस्वाचाश्रुती॥ भेदातेसत्येबोलती॥ तरीं
मिथ्याकैसा॥ २१॥ द्वासरूपर्णासयुजासरवा-
या॥ एवमादिकश्रुतिगुरुराया॥ भेदसत्यबो

वि.
८५

लतीतरीकायया॥अप्रमाण॥२२॥तंवअना
थाचावेळाइत॥बोलेश्रीगुरुनाथ॥सांगिजे
लश्रुतिसंकेत॥तोऐकपांतू॥२३॥आधिपूर्वप
क्षउद्भविजे॥मगतोसर्वथैवदूषिजे॥स्वतांसि
द्धप्रतिपादिजे॥तदनंतर॥२४॥ऐसावेदशा
स्त्राचासमाचार॥म्हणूनिश्रुतिकरितसेभे-
दाचाउच्चार॥करूनिमगतयासिमारा॥करी
सर्वथैव॥२५॥द्वास्तुपर्णास्त्युजा॥हेश्रुतिपू

उ.

८४

वर्षक्षींबुद्ध॥ तरीं ऐक्यविषयीं सांगेन तुज ॥
तें ऐक्य पातूं ॥ २६ ॥ एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म ॥ भे
दा तें ही श्रुति करित से भस्म ॥ म्हणूनि भेद वा
दियाचे धर्म ॥ पापरूप ॥ २७ ॥ वचन एक ऐक्य
॥ बोलि जे लजे सार्थक ॥ जें पुरे को तुक ॥ ऐक्य
वादाचें ॥ २८ ॥ हिरण्यगर्भालिंग देह विण ॥
ब्रह्मांड पिडन व्हे जाण ॥ पिंडकार्य ब्रह्मांड का
रण ॥ म्हणूनि ऐक्य तया ॥ २९ ॥ स्थिति स्वभा

वि

८५

वस्थेपासाव॥ तेयीचेसांगेन अवयव॥ सृष्टि
जागृतीहेंनाव॥ जयांसिबोलिजे॥ ३०॥ तूंम्ह
णसीजेस्वभावस्था॥ तेतंवजागृतीचाउलथा
॥ तरीजागृतीतत्कार्यव्यवस्था॥ केवींघडे॥ ३१
॥ येथेंसांगेनपरिहार॥ स्वप्नरूपाचानिर्धार॥
मनासीविषयांचाव्यवहार॥ तेंस्वप्नबोलिजे
॥ ३२॥ मनीविषयवासनास्फुरे॥ मगधावेदं-
द्रियांचेनिदारे॥ बुद्धीसीबाह्यविषयाचेंज्ञान

उ.

स्फुरे ॥ ते जागृती जाण ॥ ३३ ॥ म्हणूनि स्वभाव
स्था कारण ॥ जागृती तत्कार्य जाण ॥ तयासी
ऐक्य हे निर्वचन ॥ बोलणें न लगे ॥ ३४ ॥ विष्णु
तेजसाचा तनय ॥ ब्रह्मा विष्णु हे अद्वतीय ॥
एवंपिता पुत्र अद्वय ॥ तंत्याये ऐक्य तयां ॥ ३५
स्वभावस्था अंकुर ॥ तो हिरण्यगर्भाचा विस्तार ॥
तोही अज्ञान लिंगाचा व्यवहार ॥ वटबीज
न्याये ॥ ३६ ॥ म्हणूनि माया अविद्येसी ॥ हिरे-

वि.
८६

पुण्यगर्भलिंगदेहासी॥ ऐक्यपरस्परेंसीं॥ तेंस्व
भावसिद्ध॥ ३७॥ प्रलयस्रष्टुमितयाकारण॥
स्थितिस्वभावस्थानत्कार्यजाण॥ तेथेंऐक्या
चेंनिर्वचन॥ करणेचिनलगे॥ ३८॥ विष्णुते
जसाचिउत्पत्ति॥ तेरुद्रप्राज्ञापासावरुपज
ती॥ सत्वरजासीतमीस्थिती॥ म्हणूनिऐक्य
तयां॥ ३९॥ अज्ञानअध्याकृतातें॥ आत्मज्ञा
नमूलमायाजनितें॥ म्हणूनि तयांसीऐक्यनि

उ.

८६

रुते॥ जाणावें पै॥ ४०॥ प्रलयसुषुप्तिव्यालि
या॥ सर्वसाक्षित्व आणि तुरिया॥ कार्यकार
णभावे तया॥ जाणावें ऐक्यरूप॥ ४१॥ रुद्र-
प्राज्ञाचे माहेर॥ प्रत्यगात्मा सर्वेश्वर॥ तया
सी ऐक्यनिरंतर॥ असत्ची असे॥ ४२॥ जया
करणाचें कार्य॥ ते तें णे सी जाण अद्वय॥ या
सकळाले गुणसाम्य॥ प्रसवली पै॥ ४३॥ एवं
कार्यकारणासी॥ ऐक्यबोली जे माया मयें सी

वि

८७

॥ तरीतदुपाधीजीवेश्वरांसी ॥ ऐक्यसिद्धी
॥ शबलहीतत्वंपदार्थांसी ॥ ऐक्यजेथेउभयां
सी ॥ तेथेंशुद्धजीवेश्वरचैतन्यासी ॥ ऐक्यन
बोलतांलाभे ॥ ४५ ॥ आतांअसोहाब्रह्मींचा
विवर्त ॥ गुणसाध्यादिसमस्त ॥ प्रपंचब्रह्मीं
व्यतिरिक्त ॥ तोकांहींचनव्हे ॥ ४६ ॥ जेजेणे
वीणनाहां ॥ तेंचितेवस्तुपाहां ॥ यापरीसक
कब्रह्मही ॥ प्रपंचजात ॥ ४७ ॥ जैसारज्जुवी

रु

८७

णसर्प ॥ कांहींच न भासे तो आरोप ॥ म्हणुनिर-
ज्जुचित द्रुप ॥ ऐसें जाणावे ॥ ४८ ॥ नानरी आ-
पुले निअंगें ॥ जळचित रंगाकारें होलागें ॥ ते
सें ब्रह्म आभासूं लागे ॥ प्रपंचाकारें ॥ ४९ ॥ अ-
लंकाराची कुसरी ॥ सोनेची भासे नाना परी ॥
ते से पाहातां तत्वा निर्धारि ॥ ब्रह्मचि विश्वरूप
हे ॥ ५० ॥ मुळाकडू निपाहातां ॥ दृक्षचि पानें
खांदिया समस्ता ॥ ऐक्य ऐसें तत्त्वता ॥ अनुभ

वि

८८

वासिये ॥ ५१ ॥ वृक्षाग्रैकद्वनिपाहिजे ॥ तं वरवा
दियासि भेद देसिजे ॥ ऐकचि वृक्षासि विभागि
जे ॥ अवयव भेदे ॥ ५२ ॥ तैसें एकाची ब्रह्मलिं
गाते ॥ विदारिती भेद मत्ते ॥ तथा पुढें माकवळि
ते ॥ ऐसें जाणिजे ॥ ५३ ॥ सर्वस्व ल्विदं ब्रह्म ॥ या
श्रुतिवादासि आले वर्म ॥ ह्मणूनि भेद वादिया
चें मत नाम ॥ तूं झनें घेसी ॥ ५४ ॥ पुरुष एवेदं
सर्व ॥ हे श्रुतिवादि याचे गर्व ॥ सांडविती म्हणू

उ

८८

निअपूर्व॥ अद्वैतमतपै॥ ५५॥ ब्रह्मैवसंसर
तिइति॥ ब्रह्मैवविमुच्यतइति॥ द्वैत्युतिभेदा
तेअसेयासिती॥ ह्यन्यानि सांढावेते॥ ५६॥
यापरीहेअद्वैत॥ जयासिअनुभवलेनिश्चि
त॥ तेजाणावेमूर्तिमंत॥ परब्रह्मपै॥ ५७॥ प्र
पंचउपसंहारे॥ केवळब्रह्मचिउरे॥ तेजाणा
वेचतुरे॥ अद्वैतमतपै॥ ५८॥ महाद्वैतअना
रिसे॥ येथेकेवळब्रह्मचिप्रकाशे॥ प्रपंचनि

वि.
८९

रासाचेंपिमें॥ नलगेतेथें॥ ५९॥ साचेवीण
नाहींलटिकें॥ ह्मणनिओळखावेंतयातेमो
टकें॥ ऐसेंज्ञानहोयनेटकें॥ तेंमहाद्वैत॥ ६०
जैशाआपुल्याचिलहरी॥ पाणियासीनयेस
री॥ तैसेइंद्रियांचेव्यापारी॥ नलिंपेयोगिरा
ज॥ ६१॥ नातरींआपुलेनितेजें॥ जैसाअग्नी
नपोळिजे॥ तैसायोगेश्वरनलिंपिजे॥ पुण्य
पापातें॥ ६२॥ जेअग्नीसीचेगवें॥ तेंचिअग्नि

उ.

८९

संगेंजळे॥ तें अग्नीची केवळ॥ निज ते जे पैं॥
६३॥ तैसे सर्व ब्रह्म जिही जाणिजे॥ स्वयं ब्र-
ह्म आपण होइजे॥ तिही केंसे निबुडिजे॥
भवसागरीं॥ ६४॥ ज्यासी सकळ ब्रह्म झालें
॥ त्यासी वेगळें काय उरलें॥ एकासे उणें ला-
गलें॥ हें आशीची ना॥ ६५॥ मन जेथें जेथें जा-
इल॥ तेथें तेथें ब्रह्म चि फुरेल॥ तरी समाधि
नल गेल॥ यालणी त्या॥ ६६॥ ऐक त्याची-

वि.
९०

प्रचिती॥ जनकाचियाराज्यस्थिती॥ नाना
संभ्रमसेविती॥ डंडकेना॥ ६७॥ यद्यपिके
तुलअवसर॥ जरींस्वरूपिंपडेलविसर॥ ति
तुकेनितयासंसार॥ नाकळंसके॥ ६८॥ कव
णएकाचिअंतुरि॥ मीसुवासिनीऐसेविसर
लाजरी॥ तितुकेनिवैधव्यदुःखसाम्परीं॥ के
वींबुडेते॥ ६९॥ तैसीरजतमाचीआवृत्ति॥ क्ष
णएकअवसरेसंविती॥ तितुकेनतयासंसृति

उ.

२

॥ कायबोल्हये ॥ ७० ॥ स्वात्मानुसरणासरिसि
कर्मेजळती आपेसां ॥ तयासंसृतीकायसी ॥
बोलिजेला ॥ ७१ ॥ स्वप्नांचीं कर्मेविचित्रे ॥
अशेषजळतीप्रबोधमात्रे ॥ तयांसीप्रायश्चि
तआणिकेशस्त्रे ॥ कवणेबोलिजे ॥ ७२ ॥ जे
कोमळज्ञानेआथिले ॥ तरीनव्हतीसंसारा
सीपांगिले ॥ पूर्णबोधेब्रह्मझाले ॥ तेबोला
वेकाय ॥ ७३ ॥ जेसेलवटेहोइजेजेणेआंगे ॥

वि

९१

बैसीकातेणोचिबागें॥ तैसेमलतेणें अवस्था-
संगें॥ नबाधिजेयोगिराज॥ ७४॥ अग्निमा-
जिजेपडिलें॥ तृणकाष्मणींचीआतळे॥ तैसें
पूर्णबोधेंसिब्रह्म झालें॥ प्रपंचजात॥ ७५॥ प्र-
वेशतांआपुलाअंतःपुरीं॥ रायातेंकवणनिवा-
री॥ जरींराखणार्इतसहपरिवारीं॥ असती-
कोटिसंख्या॥ ७६॥ तैसीसंप्रज्ञातसमाधी॥
प्रवेशतांकवणनिषेधि॥ पूर्णबोधाचिनिबु-

९१

द्वि॥ तेस्वतंत्रकीं॥ ७७॥ असतां इंद्रियव्यापा
र॥ परीतो ब्रह्मरूपे व्यवहार॥ पूर्णबोधासी
संसार॥ परमार्थची॥ ७८॥ एवं द्विधा समाधी
धिया॥ तेसींचालतां नेती घडिया॥ तबीं उप
रजाणवितीतया॥ उपनिषदें॥ ७९॥ तो सर्वे
श्वराचा अवतार॥ जाण पूर्णबोधें योगिंद्र॥ क
टाक्षमात्रें संसारज्वर॥ फिटें जयांचेनी॥ ८०
॥ तेणेसी दर्शनस्पर्शन॥ जयासी घडेसंभाष-

वि.
९२

ण॥ तथा चें पापविध्वंसन॥ होय क्षणमात्रें॥
८१॥ सकलही तयें तीर्थें॥ भवनिरासी नव्ही
समर्थें॥ तें करावें श्रीगुरुनाथें॥ एकें पूर्ण बोधें
ची॥ ८२॥ ऋषभदेवाचिये परी॥ निर्विकल्प
दशाउठे जरीं॥ तें ब्रह्मज्ञानाचा प्राप्त करी॥ ब्र
ह्मचिन्मात्र जें॥ ८३॥ कर्मशेषे देहीवर्तती॥
परी ते कर्मबंधनेणती॥ देहीविदेहमुक्ति॥
ऐसें यांते ह्मणिजे॥ ८४॥ विदेहमुक्ताचें श-

ऊ

९२

शर॥ चिरकालनन्दे स्थिर॥ तये चरमदशे
चे योगेश्वर॥ विरळाचिपै॥ ८५॥ निर्विकल्प
दशे विण॥ जीवन्मुक्ता चे कांही च नन्दे न्यून॥
ते ब्रह्माचि होती आपण॥ तेथे न्यून ते काये॥
८६॥ ब्रह्मैव सं न् ब्रह्माप्येति॥ विमुच्यत इति
॥ हे श्रुति द्वय जीवन्मुक्तिं॥ बोलिजे पूर्ण बोधा
सी॥ ८७॥ निर्विकल्प दशे विण स्रष्टिका॥ ज-
शं न होती पै ऐका॥ तरी कां न राहाती श्रुकादि

वि.
९३

कदेखा॥तेथविषयी॥८८॥नसुटिजेचरम-
दशोविण॥ऐसेंबोलतीविवेकहिन॥तयाधाट
वादियांतेकवण॥दंडीतसे॥८९॥श्रुकोसु-
त्तेवामदेवोमुक्तः॥हेंश्रुतिवाक्यअसेबोलत
॥श्रुकनेणीतरींभागवत॥कवणोंनिरूपिलें ९०
ऋषभदेवप्रतिपाद्य॥हेश्रुतीचेनिसंवादें॥
वामदेवादिकब्रह्मानंदें॥निवालेपै॥९१॥-
वामदेवादियोगेश्वर॥नव्हतीअंधमुकेब-

उं

९३

धिर॥ निर्विकल्पदशानिरंतर॥ हेतंवतयांसी
नाहो॥ ९२॥ तरीवेदांजीवन्मुक्तबोलती॥ तेश
विषयांनाहीनिपत्ति॥ ह्मणूनिसांडिहेभांती
॥ संशयव्यतिरिक्त॥ ९३॥ प्रत्यक्षादिकप्रमा
णे॥ तयांसीसंभवतीदूषणे॥ तरीश्रुतिवाक्या
सीकवणे॥ आरोपिजेल॥ ९४॥ कांचआणि
कामलादिक॥ प्रत्यक्षासीदोषदेख॥ तयांतें
हीनविवेक॥ मानितीप्रमाणें॥ ९५॥ पांचवेजे

वि

१४

अनुमान॥ तथासीप्रत्यक्षअसेदूषण॥ तथा
सीस्वतंत्रकवण॥ निगमीबोलिले॥ १६॥ अ
र्थातीउपमान॥ तेथेंसादृश्यादिप्रमाण॥ ह्म
णूनिसत्ताप्रमाणजाग॥ वेदेंबोलिजे॥ १७॥
तथापिश्रुत्यानुसारे॥ अप्रमाणेंहोतीप्रमाणें
तरे॥ म्हणूनिसत्ताप्रमाणचतुरें॥ वेदजाणा-
वा॥ १८॥ प्रमाणांतराचीअपेक्षा॥ श्रुतीसीना
हींहेविवक्षा॥ म्हणूनिनिरापेक्षा॥ तूंचिएक

उ.

१४

१९॥ वेदासीमानी अखंड ॥ तेन मानिता जे-
पाखंड ॥ तथा धीटवा दियांचें तोड ॥ काय नि-
यांतराहे ॥ १०० ॥ आतां असो हायुक्ति प्रसंग ॥
जीवन्मुक्त सर्वत्र निःसंग ॥ सरे कर्म प्रारब्ध
वेग ॥ तेवची वर्ते ॥ १ ॥ प्रारब्ध संचित क्रियमा-
ण ॥ हे त्रिविध कर्म जाण ॥ ते कर्म कैसें कवण ॥
सांगि जेल ॥ २ ॥ जे कर्म आरंभिलें ॥ तेणें स्थू-
ल देह निपजला ॥ ते देह आरंभ कबो लिलें ॥ शु

वि.
९५

भाशुभकर्म॥ ३॥ यास्थूलदेहानंतर॥ होती
जियाशरीरे॥ तयांसिहेतुकर्मविचित्रे॥ तियें
संचितेंजाणावीं॥ ४॥ जेजेकर्मसंचित॥ फळ
घावयाहोयउदित॥ तेंजाणावेंजाणत॥ देहा
रंभक॥ ५॥ स्थूलदेहांकीजतअसिजे॥ तेंक्रि
यमाणकर्मबोलिजे॥ येणेत्रिविधेनबाधिजे
॥ तीयोगिराज॥ ६॥ सखदुःखाचेनिसमये
गें॥ प्रारब्धकर्मक्षयासिजायवेगें॥ जीवन्मु-

उ.

९५

तत्तुवगे ॥ गर्भवासाते ॥ ७ ॥ संचितकर्मासी
अंत ॥ ज्ञानाग्नीने होय निष्क्रान्त ॥ जैसा स्वप्नी
चाहतांत ॥ जळे प्रबोध मात्रें ॥ ८ ॥ कर्म जी क्रि
यमाणे ॥ तीं ज्ञानोत्पत्तीं होतीलीन ॥ याती
हीं संबंधीं अकर्ते पण ॥ आधीचीना ॥ ९ ॥ ए
वं कर्म पाश त्रिविध ॥ ज्ञानाग्नीने होय दग्ध ॥
स्मृणूनि मायुता भवसिंधु ॥ नाहीं ब्रह्मविदा
सी ॥ १० ॥ देहीं असतां विदेह ॥ तेथ देहांति-

वि.

९६

कवणसंदेह॥ म्हणूनि त्रिषुवनीनिःसंदेह॥
तूंचि ऐक॥ ११॥ स्वप्नीचिया सिद्धाचा ठसा॥
प्रबुद्धासी आभासे जे सा॥ ते विंयोगिया चें श
रीर सहसा॥ असतूंचि असेना॥ १२॥ ततो न
विचिकित्सती॥ ऐसें श्रुति असे बोलती॥ जरी
जीवन्मुक्ताची स्थिती॥ कैसी निरूपावी॥ १३॥
॥ आतां असो न जीवन्मुक्त॥ स्वस्वरूपातें अ
नुभवित॥ प्रपंचातें असे देखत॥ ब्रह्मरूप-

उ.

९६

त्वे॥१४॥जयाचेवेदबंदीजन॥तेतूं ब्रह्मनि
रंजन॥होसी आपणयां आपण॥विश्वाकारेंतूं
॥१५॥जें आत्यंतिकनिर्मळ॥परब्रह्मकेवळ
॥तेचित्तूं सकळ॥विश्वाकारें॥१६॥नातरी
घृताचियाटांक॥जें सिया घृताच्या कणि-
का॥तैसें ब्रह्मतूं व्यापक॥जगदाकारें॥१७॥
जगजीवईश्वर॥तेथें नाहीं हाव्यवहार॥तेतूं
निर्विकार॥परब्रह्म॥१८॥ऐसें स्वरूपनिरूप

वि.

९७.

पितां॥ शिष्यासीझालीतन्मयता॥ तृष्णिभू
तझालावक्ता॥ गुरुवननाप्रती॥ १९॥ ब्रह्मा
नंदसागरीं॥ मुरालीचित्तलहरी॥ तैथेंचि
उपमाकवणकरा॥ तयासमाधीसरवाची॥
२०॥ ऐसागुरुशिष्यसंवाद॥ म्याकेलाविनो
द॥ म्हणतीराजयोगीसिद्ध॥ सुकुंदराज॥
२१॥ ॥इतिश्रीमद्विवेकसिंधोसं
व्हारक्रमेगुरुशिष्यसंवादेमहाद्वैतप्रतिपा

उ.

९७

दनं नाम नवमं प्रकरणं समाप्तम् ॥ ९ ॥ ॥
श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु ॥ ॥ शुभं-
भवतु ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ आतां इये निरूपणी ॥
जीवशीवगेले हारपूनी ॥ तै उरले निदानी ॥
आत्मरूप ॥ १ ॥ तै नं वतुज अनुभवले ॥ पुस
णें सांगणें नाहीं उरले ॥ तथापि प्रांजळ करू

वि.

१८.

निसांगितले॥ पाहिजे तरीं ऐक ॥ ३॥ बोल
णें तरीं घडे॥ परीमोन सुदा तो न मोडे॥ हे बो-
लणें तेणें पाडे॥ जाणिजेस ॥ ३॥ आत्मस्वरू-
प की लक्षण॥ तूं ऐसें आक्षेपि सीवचन॥ त-
री ब्रह्मीची खुण॥ जें सच्चिदानंद ॥ ४॥ ब्रह्म
तरीं अद्वय॥ तेथें हें पद त्रय॥ कीं शोभेल हा
विस्मय॥ करणेचि न लगे॥ ५॥ सत्सहस्रिजे
शाश्वत॥ तें चि ज्ञान पण म्हणूनि चिद॥ तें चि

उ.

१८

स्वरूपया लागीं म्हणिजेत ॥ आनंद ऐसें ६
ऐके प्रकारांत रें निरूपण ॥ अस्ति भाति प्रि
यपण ॥ हे पद त्रय मिळून ॥ येक लें ब्रह्म ७
अस्ति ह्मणिजे आहे ॥ भाति ह्मणजे प्रकाश
रूप होय ॥ आणि आपण प्रिय ॥ अद्वयत्वे ॥
८ ॥ यदस्ति तत् भाति ॥ ऐसी असे वेद श्रुति
जें आहे तेंचि प्रकाश रूप ह्मणती ॥ तेंचि प्रि
य ॥ ९ ॥ आद्य त्रय ब्रह्म रूप ॥ ऐसें शास्त्र बो

कि
९९

लेखरूप॥यालागींवेगळेपणाचेंमाप॥ध
रूनये॥१०॥सत्यंज्ञानमनंतंब्रह्म॥उपनि
बदवाक्यपरम॥तेंब्रह्मीचेंसांगितलेंवर्म॥
परीत्रिधानव्हे॥११॥सच्छब्देनित्यसन्मा
त्र॥ज्ञानशब्देज्ञप्तिरूपचिन्मात्र॥आनंद
शब्देस्वानंदमात्र॥परब्रह्मते॥१२॥जैसा-
शुद्धआणितेजोमय॥उष्णामिहूनिपदत्र
य॥सुर्यतरींअद्वय॥संचलाअसे॥१३॥

उ-

शुद्धआणिप्रकाशमय॥सीतलतामिहूनिप
दत्रया॥तरीचंद्रतंवअद्वय॥संचलाअसे॥१४
श्वेततेसीचनम्र॥नम्रतीचीमधुर॥मधुरती
चीसारवर॥वेगळीचनसे॥१५॥शुभ्रतोचि
मृदु॥मृदुतोचिमकरंदु॥परीकर्पूरतंवअभे
दु॥येकलाअसे॥१६॥आरक्तआणिघन॥
किरणसांकतीसंपूर्ण॥ऐसियेपरीचेंरत्न॥ए
कलेंचिअसे॥१७॥हिरवीआणिसघन॥प्र-

वि.
१००

भाफांकेहरितवर्ण॥ परीतेपाचएकलीजाण
अभिन्नत्वे॥१८॥ पिवळाआणिसुगंध॥ अ
मृताऐसाअसेस्वाद॥ परीआंबातंवप्रसिद्ध
एकलाची॥१९॥ काळीआणिकठिण॥ वरीच
त्रैफलक्षण॥ परीगंडकीतंवअन्य॥ नव्हेजैसी
॥२०॥ नेत्रीसावळीघ्राणीसुगंध॥ जिद्धेसीअ
पूर्वस्वाद॥ परीतुळसीमंजरीस्वतःसिद्ध॥ एक
लीच॥२१॥ एवंनानाप्रमाणी॥ नानादृष्टांत

उ-

१००

साधनी॥साञ्चिदानंदनिरूपणी॥दुसरेंना
हों॥२२॥गंथांतरींनिरूपणऐसें॥जेअस-
ज्जडदुःखअसे॥तयाचेनिनिरासें॥साञ्चिदा
नंद॥२३॥तरीअसज्जडदुःखनासे॥ब्रह्मआ
लेंसाञ्चिदानंददशी॥ऐसेंम्हणतांआलेंहांसें
महानुभावां॥२४॥अहोब्रह्मसाञ्चिदानंदनस
तें॥तरीअसदादिकासयानेंनिरसतें॥म्हणू
निहेंआइतें॥साञ्चिदानंद॥२५॥सूर्यअंधा

कि

१०१

रातेनासी॥ तेव्हां प्रकाशत्वयेत्यासी॥ ऐसें
नव्हे प्रकाशराशी॥ पहिल्याचि असे॥ २६॥ छा
येकरुनि पुरुषाचेरूप॥ कीं पुरुषावरुनि छा
येचें होय माप॥ छायेसी लयोद्भव आरोप॥
पुरुष जैसा तैसा॥ २७॥ ऐसा हा परम पुरुष॥
जेथें छायेमायेचा नाही आस॥ सच्चिदानंद
स्वरूप सोसा॥ तो हिनाहीं॥ २८॥ सुखीं अस-
ज्जड दुःखनाहीं॥ तें सच्चिदानंद म्हणू काई॥

उ.

१०१

परीनक्षणतांठाईचाठाई॥ सच्चिदानंद॥
२९॥ यालागीं सत्तेचिचित्॥ चित्तेचिआ
नंद॥ पदत्रयीं अभेद॥ एकलीवस्त॥ ३०॥
एकमेवाद्वितीयं ब्रह्म॥ नेहनास्ति किंच न हे
वर्म॥ तुजजाहाले सगम॥ सदुरुक्ते॥ ३१॥
जेव्हां परोक्षपूर्णचैतन्य॥ तेव्हां ध्येयारोक्ष
प्रत्यक्चैतन्य॥ आतां अपरोक्षपूर्णचैतन्य
॥ प्रत्यक्चैतन्यसांगकोठें जेव्हां प्रत्यक्चे

वि
१०२

तत्पनाहीं॥ तेव्हांशिष्यत्वकेंचेंकाई॥ गुरुत्व
हीठाईचेठाई॥ पारुशलेकीं॥ ३३॥ ऐकूनिशि
ष्यशिरोमणी॥ मांथाठेवीसदुरुचरणी॥ ह्म
णेब्रह्मसरवाचीसराणी॥ पुरविलीस्वामी॥ ३४
मजमाझियानिरूपिणी॥ स्रस्वकेलेपीयूषपा
नी॥ ब्रह्मासीब्रह्मत्वज्याचेनी॥ तोतूसद्गुरु॥ ३५
मजब्रह्मत्वाचीनाहींचाड॥ तुझेभजनअत्यंत
तगोड॥ भजनेवीणकोड॥ कांहींनाहीं॥ ३६॥

उ.

१०२

तेतुझेभजनकैसें॥ जेथेंशिष्यपणचिनुमसे
ऐसेंकृत्रिमएकरसें॥ सगमजेकां॥ ३७॥
सगमतुझीयेकूपेकरुनी॥ तूउदासतेंदुर्ग-
मजनी॥ ऐसीभक्तिमजलागुनी॥ दिधली-
चदेई॥ ३८॥ जेभक्तीनेऐसेंकेलें॥ तेमीनवि
संबेपाउलें॥ ऐसेंमजदिधलें॥ पाहिजेदेवा
॥ ३९॥ तुझेठईप्रेमभाव॥ जीवगेलापरीतो
नजावो॥ ऐसाप्रार्थिलागुरुदेव॥ शिष्यरायें

वि.

१०३

४०॥ तंवतोअनाथाचानाथा॥ सदुरुजोसम-
र्थ॥ ह्मणेसर्वसिद्धांतमथितार्था॥ तुजचिफा-
वला॥ ४१॥ हेवेदाचेसर्वस्व॥ तेथेपाषंडिया-
नाहीविश्वास॥ जेब्रह्मप्राप्तिवरीभक्तीचासो-
स॥ कायह्मणूनी॥ ४२॥ तरीब्रह्मप्राप्तीचीप-
दवी॥ तीहींकानींचिऐकावी॥ परीसदुरूभ-
जनेवीणअनुभवीं॥ नव्हतीचकीं॥ ४३॥ ते
आपुलीयाचीमती॥ नानापरीच्यायुक्तिचारु

रु

१०३

ती॥परीसाधुवचनीचित्तवृत्ती॥देतीचिना
४४॥ज्यांसीनाहीसाधुभजन॥त्यांसीहेतत्व
ज्ञान॥उपदेशूनयेपयःपान॥भुजंगाजसें॥
४५॥ऐसेंऐकूनिअनुशासन॥ह्लणशीलमी
धरीनमोन॥हेहीनकरावेआपण॥प्राप्तपु
रुषें॥४६॥शुद्धसात्विकगुरुभक्त॥शुद्धम-
तीआणिविरक्त॥ऐशियाशिष्यासीयथोक्त
॥उपदेशकरीं॥४७॥तरीउपयोगहोइल॥

वि.

१०४

अन्यथावायांजाइल॥ परीतुझीस्ततीवाढेल
किंवाढळेल॥ ऐसें नाहीं॥ ४८॥ तुझियेसहज
स्थितीमाजीपाहीं॥ पात्रापात्र आलेंचि नाहीं
॥ तथापि उपदेशसमयीं॥ पात्रापात्र विचार॥
४९॥ पूर्वील जे महानुभाव॥ तेसा आचार तेसा
चिभाव॥ तेसा चितयां अनुभव॥ प्राप्त होय
॥ ५०॥ यालागीं मूळगुरु आरंभुन॥ कीजे पू-
र्वजांचें कथन॥ आणि सांगिजे लयांचे आ-

उ.

१०४

चरण॥ म्हणेमुकुंदराजयोगि॥५१॥ ॥

इतिश्रीमद्विवेकसिंधौसंहारक्रमेगुरुशि
ष्यसंवादेसच्चिदानंदपदत्रयविवरणंनाम
दशमंप्रकरणंसमाप्तम्॥१०॥ ॥

श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु॥ ॥ शुभं-

भवतु॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

वि

१०५

श्रीगणेशायनमः॥जोपरमात्मासर्वेश्वर॥स
र्वज्ञपरात्पर॥तोचिएकआदिगुरु॥सकल
जीवांसी॥१॥तयाचेनिप्रसादे॥सनकादिक
योगिचंदे॥तरलेलीलाविनोदे॥भवसागर
॥२॥तेथीलअनुग्रहजरीघडे॥तरीज्ञानहो
यरोकडे॥मगसंसारचेसांकडे॥तेकवणासी
पै॥३॥ईश्वरअनुग्रहाविण॥नाहींपापनि-
कृतन॥म्हणूनितोचिएकजाण॥भवनिरस

उ

१०५

नासी॥ ४॥ जैसा दीपापासावदीप॥ तेथेना
हीं आणिक आरोप॥ निज तेजे अन्यरूप॥
मुख्य बिंबचितें॥ ५॥ वातीचेदळवाडें॥ तेणें
दीप अन्यअन्यघडे॥ परी तेज ते एकचि फुडें
॥ मुख्य दीपाचें॥ ६॥ एका दीपाचा प्रकाश॥
घरो घरी होय बहुवस॥ परी उणीचेचा सोस॥
नाहीं मुख्य दीपी॥ ७॥ तेसाईश्वरासी संबंध
जया घडे दैवसिद्ध॥ तो जाणावा प्रसिद्ध॥ ई

वि
१०६

श्वरावतार॥ ८॥ याचिपरीशिष्यपरंपरा॥ ते
जाणईश्वरावतार॥ अज्ञानाचेअंकुर॥ तेथें
आथीचिना॥ ९॥ ईश्वराचाज्ञानदाहक॥ जें-
थेंप्रगटलानिःशेष॥ तेथेंजीवित्वाचाकलं-
क॥ उरेलकैसेनी॥ १०॥ ज्ञानविग्रहीईश्वर॥
तोचिज्ञालायोगेश्वर॥ तेथेंदेहद्वयाचाव्यव-
हार॥ तोतंवसाचनहे॥ ११॥ सृजितसृष्ट्या
दिकार्य॥ ईश्वरीचेंसकळ ऐश्वर्य॥ हेंजाणावें

उ.

१०६

बहु आश्चर्य ॥ जयाचें तें णोचि पें ॥ १२ ॥ सृष्ट्या
दिक कार्य करणें ॥ तें योगेश्वर कां नेणें ॥ ऐशा
आसे पांसा गोंती शाहाणें ॥ तें ऐकज सु १३ यो
गेश्वराचें देह द्य ॥ तें तव अविद्या मय ॥ तशीं
निपजेल सृष्ट्यादिकार्य ॥ कैसे नीपा ॥ १४ ॥ प
रब्रह्मीं असतां व्यापार ॥ सृष्ट्यादिकार्य करी
योगेश्वर ॥ हा अशेष मायिक व्यवहार ॥ नाही
बुद्ध चेतन्यां ॥ १५ ॥ परब्रह्मींचे ना अंग लगे

वि.

१०७

॥सृष्ट्यादिमायाकरुंलागे॥ तोतयेचेनियोगे
॥निरूपीईश्वरीतूं॥१६॥ आणिअविद्येचेम
हिमान॥ तेंतंवअत्यंतहीन॥ ह्मणुनिसृष्ट्या
दिनिर्माण॥ नघडेयोगेश्वरीं॥१७॥ आणी-
कएविचार॥ साचनव्हेसृष्ट्यादिव्यापार॥ तो
हीएकसंसार॥ महास्थूल॥१८॥ आतांअ-
सोहायुक्तिविस्तार॥ सृष्ट्यादिकार्यकरीजग
दीश्वर॥ तोहिकरीतसेयोगेश्वर॥ तेणेचिन्या

उ०

१०७

ये ॥१९॥ एकचिजदीश्वर ॥ उपाधीवशों विश्वा
कार ॥ ते ईश्वरेसी कैचें अंतर ॥ जीवन्मुक्तासी
२० ॥ ईश्वरीचें ईश्वरपण ॥ तेथे हें चिपरमकार
ण ॥ जनमुलते आपणयां आपण ॥ कवणेका
ळीं ॥ २१ ॥ स्वरूपाते विसरतां ॥ तरी ईश्वरकव-
णबोलिजता ॥ जीवाचियापरिसोसितां ॥ या
तायाती ॥ २२ ॥ ह्मणोनिज्ञानविग्रही ईश्वर
॥ तोचिब्रह्मविद्गुरु ॥ तेथंकरितां अन्यथा-

वि.

१०८

विचारु॥ असेपहादोष॥ २३॥ यस्यदेवेपराभ
क्ति॥ यथादेवेतथारुरौहेश्रुति॥ ईश्वरगुरु-
सीएक्यस्थिती॥ उपदेशीतसे॥ २४॥ कवणएक
महामूर्ख॥ गुरुसीदेस्वेजीवत्वतर्क॥ तथासी
होयमहानर्क॥ रौरवादिक॥ २५॥ जयात्वेनीम
वव्यथातुटे॥ अज्ञानापासूनिस्फटे॥ तोईश्वर-
कांनघडे॥ कायह्मणूनी॥ २६॥ गुकारतोअज्ञा
नअंधःकार॥ तथासीनिरासकरीरुकार॥ क

उ.

१०८

रितसे अज्ञानाचा संव्धार ॥ म्हणूनि तो गुरुवं
दिजे ॥ २७ ॥ गुरु तो वस्तु घन वट ॥ लघु त्वें बोली
हा लघु वट ॥ गुरु तो ब्रह्मनिघोंट ॥ म्हणूनि गुरु
म्हणिजे ॥ २८ ॥ आर्ता असो हामति प्रकाश ॥
शिष्य जाणा गुरुवंश ॥ तेथ धरावा विश्वास ॥
ईश्वर बुद्धी ॥ २९ ॥ जं वने णिजे गुरु संतती ॥ तं
वन फिटे अज्ञानरति ॥ न प्रकटे स्वयं ज्योती ॥
ब्रह्म सूर्य ॥ ३० ॥ वेदशास्त्र पुराण ॥ तथा सीबो

वि.
१०९

लतीअधःपतना॥ जयासीनाहींपरिज्ञान॥
गुरुपरंपरेचें॥ ३१॥ म्हणूनिशिवादिगुरुपर्यं
त॥ जाणावेंतेअवधुत॥ जेमूर्तनाअमूर्तव
त॥ परब्रह्म॥ ३२॥ परीसांगिजतीअवधुत
॥ जेनिजानंदभरित॥ जयाचीमहिमाविरव्या
त॥ लोकत्रयीं॥ ३३॥ तरींआदिगुरुश्रीआदि
नाथ॥ तेथूनिश्रीहरिनाथ॥ तयाचाशिष्यर
घुनाथ॥ जोगुणसिंधु॥ ३४॥ तयासिद्धांचेंच

उ.

१०९

रित्र॥सांगिजेलविचित्र॥महापातकछेदन
पवित्र॥श्रवणमात्रे॥३५॥जीवाचेंअंतःकरण
॥झालेंकाळेंमलिन॥मगनप्रकटेआत्मज्ञान
॥स्वस्वरूपाचें॥३६॥तेवेळींकृपाळुवांचाराणा
॥जीवांचाकरावयासोडवणा॥अवतरलाआप
ण॥वैकुंठनाथ॥३७॥बाणगंगेच्यातिरी॥म
नोहरअंबानगरी॥तेशेंप्रकटलेश्रीहरी॥जग
दीश्वर॥३८॥माध्यंदिनीशारवे॥अवतारके-

वि.
११०

लापरमपुरुषं॥चांपेगौरटनावंशें॥अतिम-
नोहर॥३९॥श्रीवत्सपदलपविलें॥दक्षिण-
जंघेसमाविलें॥कलियुगींअवतरणकेलें॥
ह्मणूनियां॥४०॥वर्ततांमनुष्यवेशें॥तयाते
कोणीचनोकरेवें॥प्रत्यक्षनिधाननदेखे॥जे
सादेवहीन॥४१॥जयाचेंनामसंकीर्तन॥क-
रितांपापनिहंतन॥तयासीमेखलाबंधन॥
पिताकरिताझाला॥४२॥वेदशास्त्राचाअ-

उ.

११०

भ्यास॥ जयासीकरितां नलगे आयास॥ जो
चतुर्विधवाचेचाईश॥ तेथें विस्मयकेंचा॥ ४३
॥ हरिनामें साक्षांत॥ अवतरला अनंत॥ तेथी
चामहिमा विख्यात॥ भविष्योत्तरींचो लिला
॥ ४४॥ माझी अतिमंदवाणी॥ मीमहिमा
कायक्यवारवाणी॥ जो वर्णितां वेदशास्त्र
पुराणी॥ अगाधमहिमा॥ ४५॥ जें साश्रीक
ष्ठाचा अवतारु॥ तेणें संदीपन केला गुरु॥

वै.
११

वाराणसीयेशंकर॥तेणंप्रसन्नकेला॥४६॥
वारावर्षेपाशुपत॥आचरलामहाव्रत॥तेणें
पार्वतीसहित॥शंभुप्रसन्नकेला॥४७॥ना-
तरीदत्तात्रयमुनेश्वर॥जोमहाविष्णूचाअव-
तार॥तेणेप्रसन्नकेलागुरुशंकर॥गौतमति-
री॥४८॥तयाचिपरीअतिगहन॥हरीनेंआद-
रिलेंअनुष्ठान॥तेणेंतपेंत्रिभुवन॥पोळतेंझा-
लें॥४९॥मगआपुलेनिइच्छावशें॥अनुष्ठाना

उ.

१११

चेनीदशांशें॥ हवनआदरिलेंपरेशें॥ हरीने
महाकुंडीं॥ ५१॥ तेथेंमहाधूमप्रकटला॥ गग
नासीउपनवला॥ तोजेसाजाणूनिघाला॥ श्री
महादेवासी॥ ५१॥ होमधूमप्रश्यामल॥ ज्वा
लामालीनभमंडळ॥ तिळाहुतींचापरिमळ॥
फांकेदाहीदिशे॥ ५२॥ नवेंहोतांसम्यक्कृत॥
हवनकरीहरिनाथ॥ नवग्रहपरिवारांत॥ पु
रंदरजेसा॥ ५३॥ झालीहोमाचीसमाप्ति॥ म

वि

११२

गआदरिलीपूर्णाहुती॥ तेथेंप्रगटलास्वज्यो
ती॥ घृतधारेंसरिसी॥ ५४॥ ज्यापूर्णाहुतीचा
ज्वाळा॥ गगनचुंबीतविशाळा॥ कनकवर्णसो-
ज्वाळा॥ कैशागमल्या॥ ५५॥ नातरींसृष्ट्याने-
कनकदंड॥ गगनछत्रारोंवविलाप्रचंड॥ ते
थेंप्रगटेचंद्रचूड॥ म्हणूनियां॥ ५६॥ जैसेंगग
नाचादेउळीं॥ ज्वाळाशिवलिंगप्रकटली॥ म
गरुपनविधीआरंभिला॥ हरीनेंघृतधारें॥ ५७॥

उ.

११२

असोतियेज्वालेआंत॥ शंभूप्रकटलानभी-
मूणत॥ जोभक्तांचावेलाइत॥ कृपासिंधु॥ ५८
॥ तिन्हीदेवगुणमूर्ति॥ तथादेवांचियाशक्ति
॥ तोदेखिलास्वयंज्योति॥ श्रीआदिनाथ॥
५९॥ मगहरीसीगाढआलिंगन॥ दिधलेंजग
दीश्वरेंआपण॥ क्षणएकदोधेझालेलीन॥
आनंदसागरी॥ ६०॥ सूरवासीमहासूरवभेट
लें॥ किंवास्वानुभवासीपटपजोडलें॥ तैसें

वि

११३

आनंदं फुजों लागले ॥ हरिशंकर ते ॥ ६१ ॥ जे
साझालिया विघल्लता पात ॥ जग होय विकलि
त ॥ ते से रुद्र ते जें मूर्च्छित ॥ झाले भरति जगण
॥ ६२ ॥ तेथें काय वितलें ॥ ते होतां नाही जाणि
तलें ॥ तेथें जें वर्तलें ॥ ते अवधारि जो ॥ ६३ ॥ म
गदा शिवें जाणितलें ॥ तंव हरि ने विन विलें ॥
जी प्रेम देई आपुलें ॥ श्री आदिनाथा ॥ ६४ ॥ जी
तुम चिये रूपे चेल वलें शं ॥ फिटलें जीवाचें अ

उ.

११३

ज्ञानपिसें॥ केलेसांभ्राज्यपदआपेसें॥ गीव
सीतपावे॥ ६५॥ ब्रह्मयासीब्रह्मपद॥ विष्णू
सीविष्णुपद॥ रुद्रासीरुद्रपद॥ प्रसादेजयाचि
नी॥ ६६॥ जयाचियासत्ते॥ सकळजीवांसी
आस्तिकत्वे॥ तेपरमचैतन्यतत्वे॥ तूंचि
एक॥ ६७॥ जेथोंचियाज्ञप्तिकळे॥ जीवासी-
जाणिवेचासोहळा॥ तेपरमचैतन्यकेवळ॥
तूंचिएक॥ ६८॥ द्विपदादिकेंनगरें॥ रघूनिक्स

वि

११४

विलींतुवांशंकरे॥ तेथे अहंते चेबडिवारे॥ झा
लामीजीवरूप॥ ६९॥ स्वस्वरूपींनविटत॥ अ
ससीतूं सकळ हेतु॥ जे साक्षीराब्धि उचंबळत
॥ निजतरंगीं॥ ७०॥ तत्वतातूं निर्विकार॥ पर-
ब्रह्म निराधार॥ जेणें तुवां आधारिलें साकार
॥ सुंदर श्रिये॥ ७१॥ शांभवीतु झावामांगी॥
विश्वमंगलातत्वांगी॥ अविनाशपणेतु जभो
गी॥ शिवानंदहे॥ ७२॥ चैतन्यरूपहे चित्ती॥

उ-

११४

तूंस्वसंवेद्यसंविती॥ तूंपरमानंदअनुभवित
॥ स्वयंप्रकाशं॥ ७३॥ तुह्मीघरोतेंचरोतें॥ दोघे
निजानंदभरितें॥ अमूर्तझालींमूर्तिमंतें॥ भ
क्तानुग्रहासी॥ ७४॥ जेपडलेसंसारघोरबंदी
॥ नेणतीआपुलीशुद्धी॥ जयजयकरुणानि
धी॥ तुवांतारावेंजी॥ ७५॥ तरींज्ञानद्यावेंचा
नुभव॥ जेणेचुकतीभवींचेपराभव॥ भेदेनि
राकारनिरवयव॥ परब्रह्मजे॥ ७६॥ ऐसेंह-

वि.

११६

॥ अहंतानिःशेषनिमाली ॥ ब्रह्मानंदसागरीं ॥
८४ ॥ जैसा महाप्रलयींगरोळ ॥ झालिया जगभ
रे ब्रह्मगोल ॥ तेथें बुडालें सकल ॥ कोण जाणो ॥
८५ ॥ तेथें ब्रह्मानंदेचे वितें ॥ आणी कनाहीरा
स्वतें ॥ ब्रह्मानंदचि आपणातें ॥ अनुभवीतसे
॥ ८६ ॥ एकाची जिह्वा अभुते विटे ॥ तथासी अ
नरसाचा पांग फिटे ॥ कांही एक हे उपमा घटे ॥
तथास्वासुभवासी ॥ ८७ ॥ नातो क्षीरसागर ॥

उ.

११६

आपुलीचविजाणेनिर्धार॥ तरीहेउपमाजव
ळीएककरुं॥ स्वानुभववासी॥ ८८॥ अथवानि
रालंबगगन॥ जरीजाणेआपुलेपूर्ण॥ तरीहे
उपमासामान्य॥ तथास्वानुभववासी॥ ८९॥ आ
तांअसोहेऋत्विजगण॥ पडिलेहोतेसज्ञानही
न॥ तेहोऊनिलब्धस्मरण॥ उरतेझाले॥ ९०॥
तेथेंब्रह्मग्रहप्रकटला॥ तेणेहरीसीवळिघेत
ला॥ ऐसेंह्मणूनिपळताझाला॥ होतेसमूह॥

वि.

११७

९१॥ तंवयेरीकडेदिवसांबाविसां॥ हरीसी-
सुलीनदशा॥ मगसमाधीविसर्जुनीओपेसा
॥ उठताझाला॥ ९२॥ जडचर्याआचरत॥ पि-
शाचवत्स्वेळत॥ निजानंदेंडुल्लुत॥ हरीयोगि
राज॥ ९३॥ टाळेंटाळेचालणें॥ विसरतविसर
तबोलणें॥ कांहींनेणीनीह्रांसणें॥ हरिनाथासी
॥ ९४॥ कर्मवासनासरली॥ विवेकीइच्छानि
मानी॥ हरीसीपूर्णदृष्टीझाली॥ म्हणवूनियां

उ.

११७

॥ ९५ ॥ नाहीवंस्त्रपरिधान ॥ कोणासीगोष्टी
संनिधान ॥ भरेनाउभरेमान ॥ ते आथीची
ना ॥ ९६ ॥ त्रिकाळांनिरंजन ॥ हरीकरीअर्च
न ॥ हे आश्चर्यसकळजन ॥ देखतेजाहाले
॥ ९७ ॥ समस्तदेवता ॥ घरींपुरवितीवस्तुजा
ता ॥ उपतिष्ठतीचिंतिता ॥ सिद्धिसिद्धी ॥ ९८
॥ अचिंत्यअनंतशक्ति ॥ हरीतेवोळगती ॥
महासिद्धीखेळती ॥ दृष्टिपुढां ॥ ९९ ॥ जयाते

वि.

१८

अवलोकनकरी ॥ परमपुरुषश्रीहरी ॥ तथा
स्वानुभवाची भरोवरी ॥ होय आपसयाची ॥
१०० ॥ सुरेंद्र भारतीमुख्य ॥ हरीनें बोधिले-
शिष्य ॥ परी कृपा असंख्य ॥ फळलारामचं-
द्री ॥ १०१ ॥ कृपादृष्टीसरसी ॥ समाधीप्रवर्त
लारामासी ॥ उन्मेषयेउनीमानसी ॥ ब्रह्मानं
दतो ॥ १०२ ॥ अठरादिवसपर्यंत ॥ झाली उ-
न्यनी अवस्था ॥ मनाचिया हतिसमस्ता ॥

उ.

११८

खुंटलियापैं॥१०३॥मगसमाधीविसर्जिली
॥तुरियावस्थाप्रवर्तली॥जियेचेनिसकल
सृष्टिझाली॥शिवात्मकहे॥१०४॥वर्णाश्च
माचापांग॥नकरीरामनिःसंग॥अखंडफ
ळलाराजयोग॥ह्यणूगियों॥१०५॥रामगु-
णाचासागर॥कींमहिमेचाआगर॥ब्रह्मवि-
द्यादेताउदार॥तोचि एक॥१०६॥एकमुख्य
चतुरानन॥कींद्विभुजमधुसूदन॥नातो-

वि.

११९

समदृष्टिमहेशान॥ तोरामचंद्र॥ ७॥ गर्वरहि
तमहेंद्र॥ कींमूर्तिसहितज्ञानसमुद्र॥ नातो-
निःफलंकचंद्र॥ रघुनाथ॥ १०८॥ रघुनाथा-
चागुणी॥ समाननाहीत्रिभुवनी॥ म्हणूनि
तोचि एकयोगिजनी॥ वंदिजेरामचंद्र॥ १०९॥
अनेकशिष्यां प्रतिबोधिलें॥ ते ब्रह्मसुरवेनि
वालें॥ ब्रह्मविद्येचें तारुंकेलें॥ सकळजना-
सी॥ ११०॥ मेघांच्या धारा गणावती॥ पृथ्वीचे

उ

११९

परमाणुभोजवती॥ परीरघुनाथाचे गुणनवर्ण
वती॥ शेषादिकं॥ १११॥ माझ्या मतीचा विस्तार॥
तो विवेकमंदरथोर॥ राममहिमेचा पार॥
केवीं वर्णवेल॥ ११२॥ म्यासांगितली गुरुसंत
ती॥ ऐकतां होय पापनिवृत्ति॥ ह्मणूनि श्र-
द्धापूर्वकचित्तीं॥ ऐकावें पै॥ ११३॥ सूर्यबाह्य
तम निरसी॥ परी अंतरीन प्रकाशी॥ तें अज्ञा
नतम आपेसीं॥ फिटे गुरुप्रसादे॥ ११४॥ नल

वि.

१२०

गेवेदशास्त्राचा पांग ॥ अभ्यासावानलगे अष्टा-
ग ॥ जरी पाविजे राजयोग ॥ श्रीगुरु प्रसादे ११५
॥ तपतीर्थाची डंगरे ॥ श्रुति स्मृतीची कामारे ॥
तयो अज्ञान विषयां केवीसरे ॥ जे ज्ञाने विण ॥
११६ ॥ निर्वाळल्यां भक्त एक चांग ॥ जरी आच
रेल राजयोग ॥ परी न फिटतां अज्ञान पांग ॥ सु
टिकाना हीं ॥ ११७ ॥ भक्त देव चूडामणी ॥ उद्धव
एक त्रिभुवनी ॥ तो हि अपरोक्ष ज्ञान देउनी ॥

उ.

१२०

सोडविला श्रीकृष्णों ॥११८॥ भलतसेंतपकी-
जे ॥ भलताजपजपिजे ॥ परीज्ञानेवीणनसु-
टिजे ॥ अज्ञानबहिर्मुखीं ॥११९॥ ह्मणूनि सह-
साजन्मावे ॥ ईश्वराते ओळखावे ॥ तेणोंचित्त
शुद्धद्वारे पावावे ॥ ज्ञानअपरोक्षते ॥१२०॥ प-
शुपाशतोडितें शस्त्र ॥ ज्ञानेचि ईश्वराचें विचि-
त्र ॥ परीजीवांचें कैसें कर्मसूत्र ॥ जीअनावडजे-
यें ॥१२१॥ ते स्वानुभवज्ञान ॥ नपाविजे गुरुकृ-

कि
१२१

पेविण॥ स्नणूनि तेथीचें महिमान॥ अगाध अ
से॥ १२२॥ आतां असो हे बोली॥ म्याजी गुरुस्त
ती केली॥ ती प्रती पावली॥ गुरु परंपरे॥ १२३॥
मज चतुर्वेदींसीं न जोडे॥ म्हणूनि हे बोंबडे॥ जैसैं
ऊस दिसती वाकुडे॥ परी अंतीर साळ॥ १२४॥
शृंगारादि न वरस॥ हे जेथें दिसती विरस॥ तें
परब्रह्म एकरस॥ जाणावें पै॥ १२५॥ कस्तूरि
कीर काळी॥ परि मळतां सौरभें आगळी॥ तें

उ.

१२१

सीआर्षहेबोली॥ परीब्रह्मसखाची॥ १२६॥ शु
द्धज्ञानोत्पत्तिसीनयेप्रतिज्ञा॥ तरींतैथेनक
रावीअवज्ञा॥ ग्रंथश्रवणमात्रेंसर्वज्ञा॥ होइजे
पै॥ १२७॥ रसिकमुद्राबोलिजेल॥ तरींयथावि
स्तारपाविजेल॥ परीपरमार्थनकळेले॥ मधि
ताक्षरेविण॥ १२८॥ येग्रंथीचेंहेचिआश्चर्य॥
जेरोकडेस्वानुभवसौंदर्य॥ ह्मणूनिऐकतामु
निवर्य॥ विवेकसिंधु॥ १२९॥ जयांसीनाहींप्र

वि

१२२

तीति॥नेणतीतर्कमुद्वेचीस्थिती॥तयालागीं
महाराष्ट्रीयुक्ति॥कैलीग्रंथरचना॥१३१॥उप
जण्याचाश्रमनेणेबाळ॥तयान्वेमुखींमिष्टा-
न्नकवळ॥सुयेजेवींजननींकृपाळ॥अपत्य
विषयीं॥१३१॥उपनिषदाचेंनिर्मित॥काहू
निकेलाहाग्रंथ॥तेंचिकरीतशिष्यजात॥सि
द्धोक्ते॥१३२॥वेदांतशास्त्राचामथितार्थ॥
जोबोलेंपरमार्थ॥येणेंओळखिजेहृदयांत॥श्रो

उ

१२३

वि.
१२३

तेजनी॥१३३॥यासंप्रदायाचाअभिमाना॥येआ
पणशूलपाणी॥तरीप्रीतिपावोतेथवचनी॥स
र्वेश्वरी॥१३४॥याग्रंथाचेउत्तरार्ध॥जेनिर्गुणानि
रूपमप्रसिद्ध॥ह्मणतीराजयोगीसिद्ध॥मुकुंद
राज॥१३५॥ ॥इतिश्रीमद्विवेकसिंधोःगु
रुप्रशंसांनिरूपणंनामएकादशप्रकरणंसमाप्त
म्॥११॥ ॥श्रीगुरुनाथार्पणमस्तु॥ ॥

मुंबई येथें रामजीगणोजीडाकृतर यांचे छापखान्यांत छापिलें १७७८

उ.

१२३

इतिविवेकसिंधु
उत्तरार्द्धसमाप्तं.

